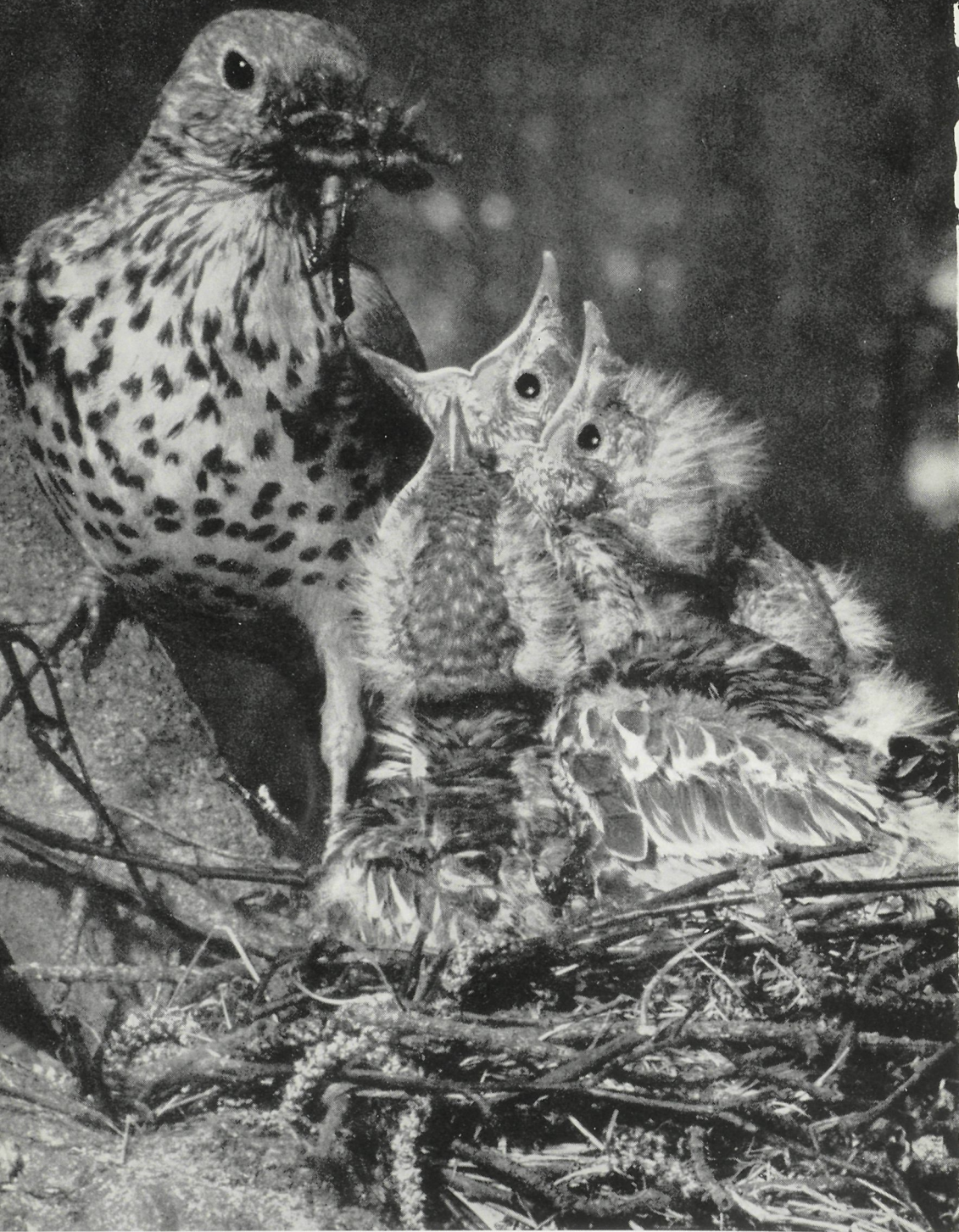




B U L L E T I N
1 9 6 3

**DE BELGISCHE NATUUR-
EN VOGELRESERVATEN**



(*Turdus viscivorus*) — Grote Lijster

(Copyright M. Verbruggen)

Omslagfoto : (*Pernis apivorus*) — Wespenbuizerd (Copyright P. Van Groenendael)

BULLETIN 1963

De Belgische Natuur- en Vogelreservaten

V.Z.W.D. Onder de hoge bescherming van H.M. Koningin Elisabeth

Uitgegeven met de steun van het Ministerie van Nationale Opvoeding en Cultuur

Secretariaat:

Vautierstraat 31, Brussel
Tel. Brussel (02) 48.37.46
P.C.R. 834.31



I N H O U D

Jhr. H.F. de SMET de NAEYER - Harold HERBERIGS Jaarverslag over de werkzaamheden van de Vereniging	4
Dr. G. PELEMAN Orchideeën in België	10
H. HERBERIGS Het Reservaat te Kalmthout	17
H. WILLE Valorisatie van de Vogelreservaten 1963	20
J. CUYPERS „Snepkensvijver” 1963	37
J. CUYPERS „De Ronde Put” 1963	42
Th. ROBYNS DE SCHNEIDAUER Het Zwin 1963-1964	45
Graaf LIPPENS Meetkerke	48
P. SIMON De Moerassen van Harchies	50

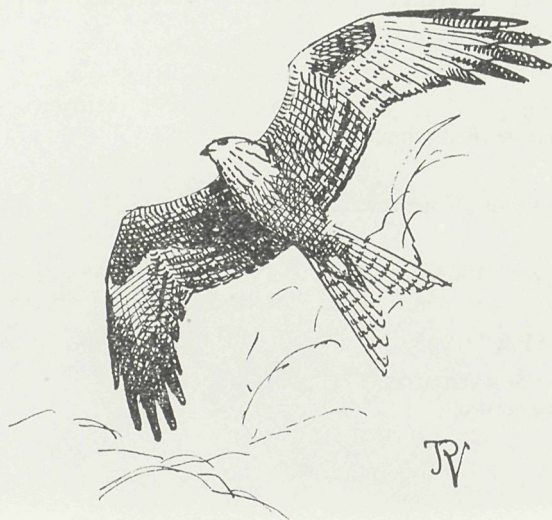
P. HOUWEN	
De Blankaart 1963	52
P. HOUWEN	
De IJzermonding 1963	55
H. WILLE - J. BUYSSE	
Assenede 1963	58
J. KEKENBOSCH	
Spinnensoorten van Genk	61
H. LEHAEN	
De Reservaten te Neerpelt (1963) en te Hamont	66
E. KESTELOOT	
Door de Nationale Parken van de U.S.A. (Bijlage)	

* * *

Aanvullende inlichtingen bij de in dit werk verschenen foto's	70-76
Roofvogels (H. WILLE)	70
Het Belgisch Ringwerk (R.F. VERHEYEN)	73

* * *

Pentekeningen: J.P. Van de Weghe en Th. Robyns de Schneidauer.



De vereniging stelt zich tot doel het vrijwaren van de natuurgebieden in België waarvan het behoud verzekerd dient te worden in het belang van de natuurwetenschappen in het algemeen en van de ornithologie in het bijzonder.

De middelen hiertoe zijn: het verwerven in eigendom, het pachten, of het beheren van deze gebieden.

RAAD VAN BEHEER

MM.

Jhr. H.F. de SMET de NAEYER
Edgard KESTELOOT
Aimé ROWIES

Voorzitter
Beheerder-Secretaris
Beheerder-Schatbewaarder

Beheerders

Mevrouw Y.M. ROBERT

MM.
Jos CUYPERS
Pierre DIDIER
André FLAUSCH
† Jan JACOBS
Graaf LIPPENS
† Jos OVERLAET

André RAPPE
Thierry ROBYNS DE SCHNEIDAUER
Paul SIMON
Willy SUETENS
Graaf ULLENS DE SCHOOTEN
Alfred VAN BENEDEN
Carlos VERLINDEN

BESTUUR EN STAF

MM.

Harold HERBERIGS
Henri WILLE
Mej. R. SNIEDERS

Bestuurder
Adjunkt-bestuurder
Adjunkt-Sekretaresse

Beëdigde medewerkers

MM.

Paul HOUWEN, De Blankaart, Woumen - Tél. (051) 54.262.
Paul TORDOIR, 164, rue des Cayats, Marcinelle - Tél. (07) 36.73.50
Harry WIJNANTS, Platte Weierstraat 10, Genk.

Aktiviteitsverslag van de Vereniging - 1963

door Jhr. H.F. de SMET de NAEYER

Voorzitter

en H. HERBERIGS

Directeur

Als inleiding op ons Jaarbulletin 1962 schreven wij aanvang 1963: „Wij hebben de zekerheid dat onze aktie geleidelijk een aanzienlijke omvang heeft gekregen en dat wij ons thans geplaast zien tegenover verantwoordelijkheden waaraan wij ons niet meer zullen kunnen onttrekken.”

Scheen deze bewering op dat ogenblik enigszins stoutmoedig, dan moeten wij vaststellen dat de gebeurtenissen die zich in de loop van het jaar 1963 hebben afgespeeld, volkomen die eerste indruk hebben weggenomen.

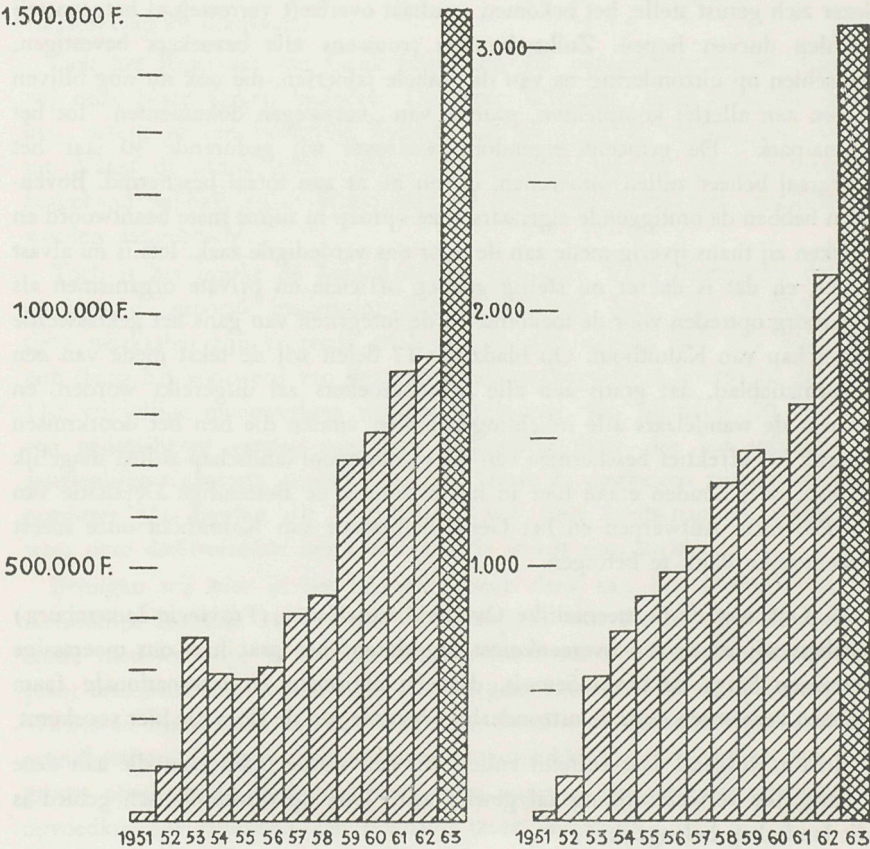
Het is dan ook niet zonder rechtmatige fierheid dat wij U thans dit Jaarbulletin aanbieden; eens te meer zal het ons toegelaten zijn de grote gebeurtenissen van het verlopen jaar in ogeschouw te nemen: het was een buitengewoon gunstig jaar, doch helaas vielen er ook heel wat pijnlijke gebeurtenissen in voor :

1. De Heer Jacobs, onze vroegere Voorzitter en Stichter van onze Vereniging, is niet meer... Ondanks zijn hoge leeftijd, liet niets een zo snel en tragisch einde vermoeden. Het is met een grote droefheid dat wij het afsterven van deze in-goede mens hebben vernomen, die tot op het laatste ogenblik van zijn leven onze Vereniging trouw is gebleven, en zelfs nooit opgehouden heeft ons voortdurend te helpen met zijn wijze raadgevingen en opbeurende woorden. Wij zullen in een onzer toekomstige publikaties een uitvoerig „in memoriam” laten verschijnen gewijd aan het werk van deze pionier van de natuurbescherming in België.

2. De diepe rouw die onze Vereniging aldus treft voelt zoveel te scherper aan, vermits enkele weken tevoren onze Beheerraad in de persoon van de Heer Overlaet een zijner meest dynamische leden had verloren. In 1962 verkozen als plaatsvervanger van de zo diep betreurde Professor Verheyen, werd de Heer Overlaet, die nog geen 36 jaar oud was, neergeveld als slachtoffer van zijn onstuitbare en koortsachtige werkkraft. Zijn dood ontnemt onze Beheerraad een lid, wiens geestdrift de bewondering van eenieder afdwong, in het bijzonder in de Provincie Limburg, waar hij de funktie van Directeur bij de Provinciale Landbouwkundige Diensten waarnam. Aan de zo zwaar beproefde families betuigen wij hier ons diepste leedwezen en geven hen de verzekering dat de nagedachtenis van deze zo geliefde overledenen bij ons allen diepe eerbied en erkentelijkheid zal opwekken.

3. Wij lassen hier opnieuw 2 grafieken in, die een precies beeld geven van de evolutie die de werking van onze Vereniging kenmerkt inzake de ontvangsten en de ledenwerving. Eens te meer bewijzen deze grafieken de steeds stijgende opmars door onze Vereniging gevolgd, en tijdens het jaar 1963 vooral gekenmerkt door een grote sprong vooruit. De opgelopen verliezen zijn zeer gering, vermits ze, rekening houdend met overlijdens en adreswijzigingen, geen 3 % bedragen. Daarentegen gingen wij er met 1200 nieuwe leden tijdens 1963 sterk op vooruit. Meer dan ooit dringen wij er bij al onze aangeslotenen op aan dat zij een oordeelkundig gebruik zouden maken van dit Jaar-bulletin, om vrienden en kennissen ertoe te bewegen eveneens onze rangen te willen vervoegen. Wij moeten hetzelfde aanwervingsritme zien te behouden, zodat het getal van 5.000 aangeslotenen binnen korte tijd een te verwezenlijken doel moet worden.

Anderzijds draagt de financiële hulp, die wij vanwege het Ministerie van Nationale Opvoeding en Kultuur mogen ontvangen, er aanzienlijk toe bij om onze werking te verstevigen. Deze subsidiëring is een waarborg voor de



bestendinging van het beheer en het behoud van onze meest waardevolle wetenschappelijke en esthetische natuurlandschappen.

4. De Algemene Vergadering had plaats in onze Maatschappelijke Zetel, op 26 juni 1963. De balans en de rekening van winsten en verliezen werden goedgekeurd. Na het stemmen van ons Budget werd ontlasting verleend aan onze Beheerders. Tijdens deze Vergadering werden de beheerdersmandaten van de Heren Cuypers, Van Beneden, Overlaet (†) Graaf Ullens de Schooten en Rowies hernieuwd voor een nieuwe termijn van 3 jaar.

5. De grootste verwezenlijking die wij op het actief van onze Vereniging sinds haar stichting mogen plaatsen is ontegensprekelijk onze tussenkomst te Kalmthout. Dank zij het begrip en de goede wil van de Gemeenteraad van Kalmthout werd er thans eens en voor altijd een oplossing gevonden aan dit netelig probleem. Het laatste Koeriernummer, dat door onze Vereniging werd uitgegeven, heeft een punt gesteld achter een reeks verkeerde of tendencieuze berichten, die de valse indruk hadden kunnen verwekken, dat onze tussenkomst de weg opende tot nieuwe toegevingen inzake de Kalmthoutse Heide. Dat de lezer zich gerust stelle, het bekomen resultaat overtreft verreweg al hetgeen wij hadden durven hopen. Zulks kunnen trouwens alle bezoekers bevestigen, misschien op uitzondering na van die enkele jaloersen, die ook nu nog blijven lijden aan allerlei kompleksen, gaande van „verzwegen dokumenten” tot het „luna-park”. De gemeente-eigendom, waarover wij gedurende 30 jaar het integraal beheer zullen uitoefenen, is van nu af aan totaal beschermd. Bovendien hebben de omliggende eigenaars onze oproep in ruime mate beantwoord en werken zij thans ijverig mede aan de door ons verdedigde zaak. Iets is nu alvast zeker, en dat is dat er nu stellig genoeg officiële en private organismen als waarborg optreden voor de toekomst en de integriteit van gans het geklasseerde landschap van Kalmthout. Op bladzijde 17 delen wij de tekst mede van een informatieblad, dat gratis aan alle heidebezoekers zal uitgereikt worden, en waarin de wandelaars alle inlichtingen zullen vinden die hen het doorkruisen en ook het effectief beschermen van dit wondermooi landschap zullen mogelijk maken. Wij houden eraan hier in het bijzonder de Bestendige Deputatie van de Provincie Antwerpen en het Gemeentebestuur van Kalmthout onze meest erkentelijke dank te betuigen.

6. Ook met de Gemeentelijke Overheid van Vance (Provincie Luxemburg) hebben wij zopas een overeenkomst afgesloten: het gaat hier om moerassige terreinen langs de boven-Semois, die een nationale en internationale faam hebben verworven door de uitzonderlijke waarde van de flora die hier voorkomt.

In ons volgend Jaar-bulletin zullen wij een studie publiceren die aan deze belangrijke verwezenlijking zal gewijd zijn. Ook op ornithologisch gebied is dit landschap belangrijk.

7. Onze vereniging is ook met succes tussengekomen te Lembeke in Oost-Vlaanderen. Een belangrijk loofbos-massief wordt hier nu rechtstreeks door onze Vereniging gekontroleerd, toezichters zullen hier waken op de eerbiediging van de fauna en de flora, in het bijzonder van de dagroofvogels.

8. Onze erkentelijkheid gaat eveneens naar de Heer Van Damme, Burgemeester van Brugge, en naar de Heer Verschave, Eerstaanwendend Directeur van de Dienst van Bruggen en Wegen, die zo vrij waren alle vogelvangst te verbieden op de terreinen die de eigendom zijn van de Maatschappij van zee-installaties te Zeebrugge. Deze terreinen zijn belangrijk voor sommige soorten trekvogels, waaronder b.v. de sneeuwgorzen en de steenkneuters.

9. Onze voornaamste Reservaten maken het voorwerp uit van werken van aanleg. Op kop dit jaar komt het Reservaat van de „Blankaert”: de oude eendenkooi werd hier totaal hersteld; ongeveer 150.000 F werden hieraan besteed, zodat wij thans over een prachtig wetenschappelijk apparaat beschikken, voorbestemd tot de studie en de voortplanting van de watervogels, en vooral tot het ringen van deze vogels. De Heer Houwen verblijft voortdurend op het terrein en publiceert regelmatig wetenschappelijke bijdragen over de fauna en flora van de Blankaert.

Ook het Reservaat van Genk blijft een der natuurlandschappen waaraan wij onze beste zorgen besteden. De Heer Wijnants, onze beëdigde bewaker, oefent er een bestendig toezicht uit en voert er werken van aanleg uit. Vanaf de zomer 1964 zullen er natuurpaden worden geopend voor het bezoekend publiek, en er zullen voor dit doel ook borden met aanduidingen worden aangebracht.

Toch is het inzake de herwaardering van onze Vrije Reservaten dat wij opnieuw de grootste inspanning hebben geleverd. Meer dan 13.000 selectieve nestkasten zijn er reeds geplaatst, en niet minder dan 153 domeinen zijn thans het voorwerp van bestendige wetenschappelijke controles, die door 110 vrijwillige medewerkers worden uitgevoerd. Op bladzijde 20 vindt U een gedetailleerd verslag van deze belangrijke aktie die het gebruik van aanzienlijke financiële middelen vereist. Naast de nestkasten zijn er eveneens ongeveer 350 borden die het bestaan van deze landschappen aanduiden, waar deze doeltreffende beschermingsaktie wordt georganiseerd.

Betuigen wij hier in het bijzonder onze dank aan het Bestuur van het Koninklijk Instituut van Natuurwetenschappen van België voor de welwillende medewerking, zowel op het materieel als op het wetenschappelijk plan; ook bedanken wij hier de talrijke gemeentebesturen, de Diensten van Waters en Bossen van het Ministerie van Landbouw en vanzelfsprekend alle grondbezitters die hun eigendommen ter beschikking willen stellen van deze groots opgevatte natuurbeschermingsaktie waarvan de wetenschappelijke en opvoedkundige betekenis aan niemand meer ontgaat.

10. Eens te meer is het ons aangenaam de nadruk te leggen op de buitengewone aktiviteit aan de dag gelegd door onze beëdigde agent, de Heer Paul Tordoir, in de Provincies Henegouwen en Namen. In samenwerking met talrijke plaatselijke medewerkers waarvan wij de toewijding niet genoeg kunnen prijzen, konden wij de openbare opinie en de overheden die in aanmerking komen om mee te werken aan de door ons verdedigde zaak op doelmatige wijze en in de diepte bewerken.

Zeer in het bijzonder wensen wij hier het Bestuur van de Lente-foor van Charleroi te bedanken, die ons op zo doeltreffende wijze heeft geholpen, en ons ondermeer toeliet, naast de pers, een talrijk en goedgezind publiek te ontvangen, dat klaar staat om ons te helpen. Aan de Heren Kolp en Lurquin, een welgemeend dankwoord.

11. Voor de eerste maal werd er door onze Vereniging op een bescheiden schaal — gezien het experimenteel karakter —, een wetenschappelijk werkkamp ingericht. Een tiental jongeren hebben gedurende 3 weken kunnen verblijven in het Reservaat van Genk om er zich vertrouwd te maken met de fauna en flora van dit landschap en met de techniek van het natuurbehoud. Zij werden uitgenodigd om hun hulp te verlenen aan de aanlegwerken van het Reservaat.

12. De natuurvrienden hebben in groot aantal onze natuurreservaten bezocht. Ongeveer 10.000 personen namen in de loop van 1963 deel aan onze geleide bezoeken. Wij herhalen hier, dat onze leden hun vrienden en kennissen gerust mogen uitnodigen om aan deze uitstappen deel te nemen.

13. Opnieuw namen er sommige onze Beheerders deel aan internationale kongressen en vergaderingen waar de natuurbescherming ter sprake kwam.

De Heren Kesteloot en Herberigs hebben deelgenomen aan twee zittingen van het Comité van Experten voor het behoud van de natuur en van het landschap, te Straatsburg. De Heer Kesteloot en ook andere leden van onze Raad van Beheer namen deel aan andere internationale vergaderingen te Parijs, Den Haag en Londen. Al deze aktiviteiten beogen de bescherming, die aan de natuur moet verleend worden, op Europees plan te bevorderen. De toepassing van de Konventie van Parijs is eveneens het voorwerp geweest van talrijke voetstappen, in de hoop dat België zijn wetgeving zou wijzigen om ze in overeenstemming te brengen met de principes zelf van deze Konventie ter bescherming van de vogels.

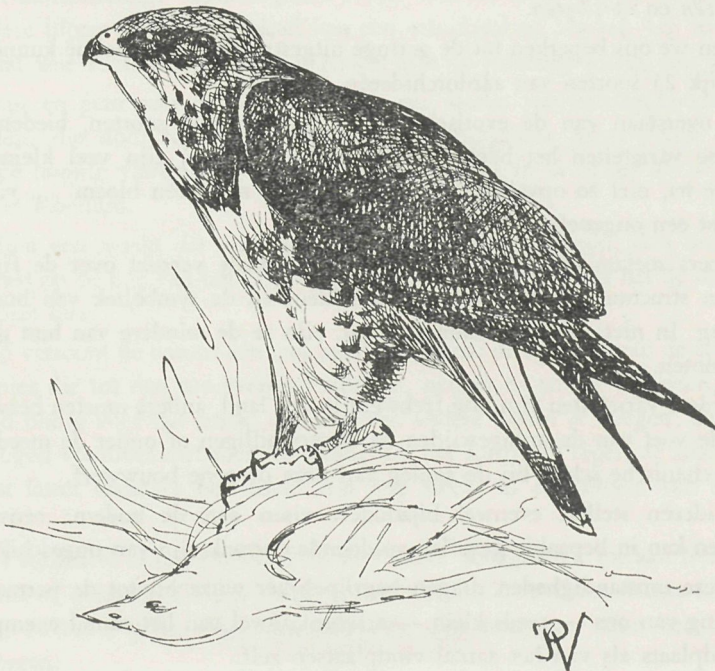
14. Wij hebben de grote eer gehad dit jaar talrijke personaliteiten te begroeten, die eraan gehouden hebben onze Reservaten te bezoeken. Aldus brachten Hunne Majesteiten de Koning en de Koningin een bezoek aan het Reservaat van het Zwin, in gezelschap van Majoor de Heusch, Ordonnantie-Officier van de Koning, en van de Heer Paelinck, Secretaris van de Koningin.

Ook andere personaliteiten bezochten onze Reservaten, ondermeer de Heer Peter Scott, Voorzitter van de „Wildfowl-trust”, de Heer Jean Paul Harroy, Voorzitter van het Nationaal Verbond voor natuurbescherming, de Minister van Culturele Zaken van Mexico,, de Heer Tendron, Dienstoverste van de natuurbescherming aan het Museum van Parijs, enz...

15. Het is met spijt dat onze Beheerraad verplicht is geweest geen ledenlijst meer te publiceren, zulks om velerlei redenen, waarvan de voornaamste wel deze is, namelijk dat wij, tengevolge van de aangroei van ons ledenaantal, hieraan reeds 36 bladzijden van dit Jaar-bulletin hadden moeten opofferen.

Indien er echter sommige onzer aangeslotenen de namen van onze nieuwe leden zouden willen kennen zullen wij gestencileerde lijsten opstellen, naarmate van de hiertoe beschikbare tijd.

Onze Raad heeft eveneens gedacht, als proef, er goed aan te doen ons Bulletin afzonderlijk in de beide landstalen te laten verschijnen. Doch deze formule heeft ons genoodzaakt een wijziging aan te brengen aan de presentatie van ons jaarverslag. In dit verband zou het advies van onze aangeslotenen ons zeer nuttig kunnen zijn.



Orchideeën in België

door Dr. G. PELEMAN

— „Wij, ritselende blâren, hebben
een stem die antwoord geeft,
maar wie zijt gij, zo stil ?”

— „Ik ben enkel maar een bloem”

* Zie Foto's 14 tot 29

Wie met enige verbeelding begaafd is, kan allicht, wanneer hij hoort spreken over orchideeën, spontaan kleur- en vormpercepties hebben die hem doen denken aan schitterende exotische bloemen die versmelten met de veders en de kleuren van prachtige tropische vogels.

Wie van meer realisme wil blijk geven, zal denken aan de aristocratie van planten en bloemen gekweekt door geduldige, ervaren en onderlegde specialisten. Hij zal denken aan de bloemen die slechts de bevoorrechten van deze aarde zich mogen veroorloven.

Met of zonder verbeelding, zij hebben het verkeerd voor: orchideeën groeien spontaan in praktisch alle werelddelen. Hun familie omvat een zo groot aantal soorten dat men vrijwel niet akkoord gaat over de hoeveelheid. Plantkundigen met benediktijner-geduld situeren het aantal soorten van orchideeën tussen 12.000 à 20.000.

Daarbij dient er aanvankelijk en essentieel onderscheid gemaakt tussen *aardorchideeën* en *epiphyten*.

Indien we ons beperken tot de geringe uitgestrektheid van België kunnen wij geredelijk 25 soorten van aardorchideeën aantreffen.

Ten overstaan van de exotische en de gecultiveerde soorten, bieden onze inheemse variëteiten het beeld van de nederigheid: zij zijn veel kleiner en, op verre na, niet zo opvallend ... „zij zijn enkel maar een bloem” ... vaak zo klein dat een onge oefend oog hen ignoreert.

Kenners zoeken hen echter op en zijn telkenmale verrukt over de fijnheid van hun structuur, de rijkdom van hun kleur en de symboliek van hun verschijning. In niets, tenzij in hun formaat, zijn ze de mindere van hun grotere soortgenoten.

Meerdere variëteiten zijn nog frekwent in ons land, andere moeten bezwijken onder de voet van de oningewijden en onverschilligen of onder de meedogenloze mechanische schop bij de aanleg van deze of gene bouwswerf.

Orchideeën stellen evenwel bijzondere eisen aan de bodem: eenvoudig draineren kan in bepaalde gevallen voldoende oorzaak zijn van ongeschiktheid.

Al deze omstandigheden dragen begrijpelijker wijze bij tot de permanente verarming van ons — reeds klein — arsenaal zowel van het aantal exemplaren per vindplaats als van het aantal vindplaatsen zelf.

Het is een schrale troost te weten dat de toestand gelijkaardig evolueert in de naburige landen, alhoewel de bezorgdheid van de overheid aldaar, sinds jaren, zover gegaan is dat plukverbod werd ingevoerd.

Deze wettelijke bepalingen zijn toch van aard het kwaad binnen bepaalde perken te houden en het is zaak dat de overheid in ons land zich inlate met het probleem en maatregelen neme ter bescherming van planten in het algemeen en orchideeën in het bijzonder.

De plukwoede doet jaarlijks duizenden exemplaren verdwijnen. Het is de zaak de volksopvoeding ook te leiden in het domein van de natuur waar de schoonheid van de bloem intenser zal zijn dan in een vaas.

De bloem van de orchidee vertoont een uiterst fijne structuur. Ze bestaat uit drie buitenste bloembladen, de sepalen, waarvan twee zijdelings geplaatste (de laterale sepalen) en een die naar omhoog gericht staat (de dorsale sepaal).

Verder zijn er drie binnenste bloembladen, de petalen, waarvan twee laterale en een derde, meestal opvallend door zijn typische vorm en labellum genoemd. Veel bloemen bezitten bovendien een spoor.

Ook het voortplantingssysteem is bijzonder geconstrueerd. In zijn geheel vormt het een zuiltje, waarin slechts één meeldraad ontwikkeld is. Deze bestaat uit twee stuifmeelklompjes die meestal met een steeltje vastzitten op een kleverige massa, rostellum geheten.

Onder de meeldraad schuilt de tweelobbige stempel

Het onderstandige vruchtbeginsel vormt vaak de steel van de bloem.

Iedere bloem staat in de oksel van een schutblad of bractee. Op te merken valt dat vele soorten structureel ingericht zijn op kruisbestuiving door insecten

Kleur en geur van de bloem hebben een sterke aantrekkingskracht op de insecten, die door het meestal aanwezige honingmerk gemakkelijk de weg naar de honing vinden. De honing bevindt zich of in de spoor of in groeven van het labellum.

Indien een insect dat honing zoekt, de kleefstof aanraakt, dan hecht deze zich vast op de kop van het insect en bij het wegvliegen sleurt het de stuifmeelklompjes mee.

Dan vertoont de natuur één van haar wonderen: de steeltjes van de stuifmeelklompjes die tot dan toe overeind stonden, neigen na enkele seconden, precies de tijd nodig voor het insect om naar een andere bloem te vliegen; de klompjes buigen voorover met dien verstande dat het stuifmeel tegen de stempelplek terecht komt wanneer het insect zijn kop steekt in een bloem van dezelfde soort.

Het stuifmeel vormt stuifmeelbuizen welke doorgroeien tot aan het vruchtbeginsel of ovarium. De zaadjes zijn uiterst klein. Ze bestaan slechts uit enkele cellen, bevatten geen voedingsreserve. Ze zijn omgeven door een zeer los membraan.

In het najaar springen de zaaddozen open; zij bevatten een enorm aantal stoffijne zaadjes die gretig, door luchtstromen allerhande, zelfs honderden kilometer ver kunnen getransporteerd worden.

Alhoewel dit onverwacht transport de universele verspreiding van orchideeënzaden mogelijk maakt, zijn de kansen op ontkiemen uiterst gering.

Er zijn bepaalde voorwaarden te vervullen opdat van kiemen sprake kan zijn: geschiktheid van de bodem en aanwezigheid van een schimmel die specifiek is voor iedere orchideeënsoort.

De fransman Noel Bernard legde dit primordiaal verband vast in de fase van de ontkieming, doch het is uit onderzoekingswerk gebleken dat ook de volwassen plant deze schimmel nodig heeft. Aan de wortel van de plant zitten ragfijne haren die een vitale rol spelen in de symbiose tussen plant en schimmel. Bedoelde wortelharen zijn namelijk de geleidingsbuisjes waardoor de myceliumdraden van de schimmel met de inwendige worteldelen in verbinding staan. De wortel bevat specifieke cellen die bij machte zijn de schimmel te verteren en zodoende voedingsstoffen vrij te geven ten voordele van de plant.

Behoudens deze stoffen levert de schimmel blijkbaar een bepaalde groeistof aan de orchidee. Bij wederkerigheid schijnen de orchideeën bepaalde stoffen af te staan die, op hun beurt, de groeikracht van de schimmel gunstig beïnvloeden.

Is er een treffender voorbeeld van symbiose dan deze tussen orchidee en schimmel?

Het door de wind getransporteerd zaad krijgt dus — blijkens wat vooraf gaat — weinig kans uit te groeien tot een plant. De natuur heeft echter in haar mildheid, iedere plant van miljoenen zaadjes voorzien.

Alle orchideeën zijn overblijvende planten; sommige hebben een wortelstok, andere wortelknollen, welke dienst doen als voedingsreserve.

Twee van de meest zeldzame orchideeënsoorten zijn zuivere *saprophyten*. Zij leven met behulp van wortelschimmels van dode organische stof en zijn niet getooid met groene bladeren; hoogsten vertonen zij enkele bruine of gele schubjes langs de stengel.

De andere orchideeën zijn voorzien van groene bladeren aan de basis of van bladeren afwisselend geplaatst op de stengel.

Diverse onderzoekingen hebben bewezen dat de inheemse orchideeën tot verschillende geslachten behoren.

Deze die tot het geslacht *orchis* behoren zijn moeilijk te onderscheiden.

Zij vertonen niet alleen treffende gelijkenissen met elkaar doch kennen interpenetraties van verschillende tussenvormen. De bloemen van dit geslacht zijn dikwijls purperkleurig en bezitten steeds een spoor. De lip is gewoonlijk verdeeld in drie slippen.

De bladeren zijn langwerpig en bij sommige soorten vertonen ze bruine vlekken. Identificatie is vaak mogelijk dank zij observatie van milieu en bloei-periode. Preciese aanduiding hierbij is dan ook dat zij altijd twee wortelknollen vertonen, een oude en een nieuwe. De natuur heeft het zo gewild dat de plant reserves accumuleert in een nieuwe wortelknol om hen in de loop van het volgende jaar door de plant te doen verbruiken.

De *Harlekijn* (*Orchis Morio* L.) is een typische vroege bloeier die zich veropenbaart in april en mei. Zijn bloemtros is ijl en zijn bloemen paarsrood.

In het najaar reeds wordt een bladrozet gevormd. Vaak worden ze aangetroffen in vochtige duinpannen doch meestal hebben we ze gevonden op vochtige weiden in het zuiden van het land.

Mei en juni zijn de bloeiperiode van de *breedbladige orchis* (*Orchis latifolia*) in vochtige weilanden.

Zijn bloemtros is gevuld en de bloem donkerpurper.

Aan de rand van bossen en tussen struikgewas vindt men vaak de lange bloemtrossen (tot 15 cm) van de *bruine Orchis* (*Orchis purpurea* Huds.).

Van deze soort vormen de sepalen en de laterale petalen een spitse helm waarvan de buitenkant bruinpurper en het labellum lichtpaars is.

Wie de bloei van de meeste orchideeën wil bewonderen wachte tot juni, de maand van de orchideeën.

In vochtige duinpannen en heide bloeien in dezelfde maand ook de *gevlekte orchis* (*Orchis maculata* L.; foto nr. 20) en de *vleeskleurige orchis* (*Orchis incarnata* L.).

Juli biedt nog de gelegenheid de *bloeiende rietorchis* (*Orchis praetermissa* Druce.) te ontmoeten.

Alhoewel sommige Flora's deze soort als algemeen in rietland situeren, hebben we slechts eenmaal twee exemplaren gevonden, op een natte weide in de nabijheid van een poel. Wij moeten eventuele zoekers teleurstellen: sindsdien werd de poel uitgediept en de weide opgehoogd.

In ons land komen drie soorten orchideeën voor die behoren tot het geslacht *Epipactis*.

De bloemen van dit geslacht zijn niet voorzien van een spoor. Opmerkenswaardig is dat men de honing ziet glinsteren in de achterste kom van het labellum.

Wespen hebben een speciale voorliefde voor deze bloemen; daarom verdienen zij de naam Wespenorchis.

Te noteren valt dat zelfbestuiving hier nochtans niet uitgesloten is: de stuifmeelklompjes kunnen doorzakken tot op de stempel. De bloemtros knikt vóór het bloeien.

Hierbij zijn de bloemen grotendeels naar een zijde gericht. De stengel is over zijn grootste lengte voorzien van bladeren.

De wortelstok loopt elk jaar opnieuw uit.

De *breedbladige wespenorchis* (*Epipactis latifolia* ALL.; foto nr. 27) komt voor in alle streken van ons land, meestal echter in de bossen.

Zijn bloeitijd situeert zich van juni tot september. Hij biedt ons een lange veelbloemige tros, aan de buitenzijde groen en aan de binnenzijde donkerrood.

Bloeiende exemplaren kunnen een meter hoogte bereiken, terwijl meer nederige specimina amper 30 cm hoog zijn.

Konijnen schijnen verlekkerd op dergelijke bloemtoppen.

De *bruine wespenorchis* (*Epipactis atropurpurea* Rafin.) is een andere soort van dit geslacht, die aangetroffen wordt op droge kalkheuvels. De losse bloemtros van deze soort bestaat uit dicht met klierhaartjes bedekte donkerrode bloemen die een zeer sterke vanillegeur verspreiden.

In natte duinpannen en op andere moerassige plaatsen treft men een derde wespenorchis aan, namelijk de *moeraswespenorchis* (*Epipactis palustris* Crantz; foto's nr. 14 en nr. 18).

In zijn verschijning is hij gewoonlijk van meer tengere constructie dan de twee vorige soorten.

Zijn bloemen zijn echter verrassend mooi en suggereren het verkleind model van een tropische orchidee.

Sepalen en laterale petalen ervan zijn licht roodbruin van kleur; de onderlip is gegolfd aan de rand, wit, rood en geel gekleurd.

Op een lage weide in het zuiden van het land hebben we er duizenden in bloei gezien. Zij groeiden er in gezelschap van talrijke *herfsttijlozen* (*Colchicum autumnale* L.) Hun bloei is dikwijls opgemerkt in vochtige en kalkrijke duinpannen op hetzelfde ogenblik dat een zeer bescheiden en kleine orchis haar welriekende geuren verspreidt.

Deze is in ons land de enige vertegenwoordiger van het HERMINIUM geslacht: de (*Herminium monorchis* R.Br.; foto's nr. 15 en nr. 21). Dit plantje is meestal volgroeid wanneer het een hoogte bereikt van 10 cm. Met zijn dichte tros aan geelgroene bloempjes is het niet alleen zeldzaam maar bovendien zo onopvallend dat men het gemakkelijk voorbijloopt.

Tot het geslacht LISTERA — naar de Engelse botanicus Martin Lister genoemd — behoort een andere orchidee met kleine bloempjes. Het is de *Keverorchis* (*Listera ovata* R. Br.; foto nr. 25). Alhoewel de bloempjes klein zijn, is de bloemtros betrekkelijk lang en de stengel draagt gewoonlijk twee tegenover elkaar staande grote ronde bladeren.

Persoonlijk heb ik reeds vaak exemplaren met drie bladeren aangetroffen.

Deze orchidee is eerder gewoon, voornamelijk in vochtige bosjes waar men ze bloeiend kan aantreffen van april tot juli.

Van het geslacht PLATANThERA komen in ons land drie soorten voor. Het is mij herhaaldelijk reeds een genoegen geweest, op kalkrijke droge heuvels, de

bescheiden maar zeldzame groene *Nachtorchis* (*Platanthera viridis* Lindl.; foto's nr. 23 en nr. 24) aan te treffen. Ook hier bestaat de losse bloemtros uit groenachtige bloempjes met rode puntjes. Zijn spoor is zeer klein en zijn wortelknollen zijn handvormig ingesneden; langs de stengel staan 4 à 5 bladeren.

Prestigieuzer is de *welriekende Nachtorchis* (*Platanthera bifolia* Reichenb.; foto nr. 28) waarvan de stengel slechts twee bladeren draagt en de bloemtros degelijk gevuld is. Zijn witte bloemen hebben een zeer lange en dunne spoor in de punt waarvan zich de honig bevindt. Deze structuur maakt hem tot een exclusief domein voor vlinders met lange tongen. Deze plant waarvan de bloemen vooral 's avonds een sterk parfum verspreiden, schijnt voornamelijk op vochtige heide en in het veen voor te komen. Tot hiertoe zijn het slechts drogere kalkweiden die mij het genoegen gaven van de ontmoeting.

De *Bergnachtorchis* (*Platanthera chlorantha* Reichenb.) lijkt zeer goed op de vorige; alhoewel de bloemen van binnen ietwat groenachtig zijn en veel minder welriekend. Eigenlijk zijn ze veel zeldzamer dan de vorige soort, doordat ze alleen op droge kalkheuvels verschijnen.

De Orchidee van de kalkstreek is onbetwistbaar de *grote Muggenorchtis* (*Gymnadenia conopsea* R. Br.). Op de droge kalkrijke plaatsen is het geen zeldzaamheid 100 exemplaren bij elkaar aan te treffen. De lange bloemtrossen bestaan uit paarse bloempjes met een gerokken en ragfijn spoor. Zij zijn zeer welriekend en hun stengel draagt eerder smalle bladeren. De plant heeft platgedrukte handvormige knollen en dikke vlezige wortels.

Op precies dezelfde vindplaatsen treft men de meest eigenaardige inheemse orchidee aan nl. de *Bokkenorchis* (*Himantoglossum hircicum* Spreng.; foto nr. 22). Deze plant heeft gewoonlijk langwerpige wortelknollen. De stengel kan tot 90 cm lang zijn en is gewoonlijk slechts onderaan met bladeren bekleed. De dichte bloemtros bestaat overwegend uit groene en witte bloemen. Het labellum heeft een zeer eigenaardige vorm. Het is drie-lobbig en de middenlob is zeer lang en tegelijk spiraalvormig gedraaid. Op het deel van het labellum waar zijlobben en middenlob samenkomen, situeren wij het honigmerk dat uit paarsrode puntjes bestaat. De plant verspreidt een zwakke bokkengeur, waaraan zij haar naam dankt.

Indien het lot ons gunstig is, kunnen wij hier ook twee orchideeën-soorten vinden die tot het geslacht *OPHRYS* behoren. De *Vliegenorchis* (*Ophrys insectifera* L.; foto nr. 16) is een laag plantje van 10 tot 30 cm hoog, waarvan zijn 2 tot 5 langwerpige bladeren er blauwgroen uitzien. Zijn vlezige wortels lopen uit in langwerpige wortelknollen. De bloemtros is zeer ijl en de sepalen ervan zijn groen. Zijn twee laterale roodbruine petalen zijn dun als draad, zijn labellum is bruinachtig paars met een blauwachtige vlek in het midden.

De tweede *Ophrys* soort is de *Bijenorchis* (*Ophrys apifera* Huds. foto nr. 17) De algemene kenmerken ervan zijn deze van de vorige soort, doch de bloemen

zijn groter en de sepalen zijn wit of roze gekleurd. De laterale petalen zijn kleiner, het labellum is sterk gewelfd, donker paarsbruin fluwelig met geelachtige vlekken en strepen die de associatie met een bij oproepen.

Een andere inheemse orchis, de *Dennenorchis* (*Goodyera repens* R. Br.; foto's nr. 26 en nr. 29) is streng gelokaliseerd in zijn voorkomen. Zoals de naam het laat vermoeden komt hij uitsluitend voor in dennenbossen. De kruipende wortelstok bevindt zich dicht onder het naaldendek en de bladeren vormen een rozet waaruit een korte bloemstengel opschiet. De fraaie dichte bloemtros bestaat uit kleine, witte, behaarde bloempjes. Het gehele plantje is niet hoger dan 15 à 20 cm.

Grotere zeldzaamheid nog is een andere soort bosorchis met name het *Vogelnestje* (*Neottia Nidus avis* Rich.). Deze orchidee komt voornamelijk in beukenbossen voor en houdt er een zeer speciale levenswijze op na. De plant leeft saprophytisch. De wortelstok lijkt een ineengestregelde massa, als een vogelnest. Er is een vrij dichte bloemtros, geelbruin van kleur zoals de hele plant trouwens.

Inheems zou ook een andere saprophytisch levende orchidee zijn namelijk, de *Koraalwortel* (*Corallorrhiza trifida* Chat.). Wij hebben deze echter nog niet gevonden.

Dit overzicht van enkele orchideeën die in ons bedreigd landschap aangetroffen worden voor diegenen die open oog hebben voor de natuur, is vanzelfsprekend summier. Doel hierbij was eenvoudig de aandacht te trekken op wat mooi en zeldzaam is, door de natuur verspreid als zoveel bewijzen van de kracht van wind en zon, van aarde en zaad, van groei en bloei.

Orchideeën zijn deemoedige, schroomvolle, nederige bewijzen van universaliteit en daarom zeggen wij met de dichter:

Or, vis belle orchidée
vis sans fin
vis sans que jamais tonnerre
ou la cognée, ou les vents
ou les temps
te puissent ruer par terre.

LES RESERVES NATURELLES
ET ORNITHOLOGIQUES DE BELGIQUE

31, rue Vautier
Bruxelles 4

Cher Membre,

Nous avons le plaisir de vous faire parvenir le Bulletin 1963.

Nous espérons que vous apprécierez notre effort, visant à vous assurer dans la langue de votre choix le Bulletin qui jusqu'ici était édité dans les deux langues nationales.

Au cas où par erreur le présent volume n'était pas rédigé dans la langue que vous avez choisie, veuillez avoir l'amabilité de nous le retourner d'urgence en nous signalant l'erreur éventuellement commise. Nous nous ferons un plaisir de vous envoyer immédiatement un bulletin de remplacement.

Qu'il nous soit permis également de vous prier de bien vouloir régler au plus tôt le montant de votre cotisation:

membre effectif:	100 F min.
membre sympathisant:	250 F min.
membre protecteur:	1.000 F min.

Vous nous éviterez ainsi des frais d'encaissement et de secrétariat importants.

Nous nous permettons d'insister également sur l'excellent emploi que vous pouvez faire de ce bulletin, en le prêtant à des amis et connaissances. Certains se feront un plaisir de rejoindre nos rangs.

Nous vous signalons également que de nombreux membres sont perdus parce qu'ils omettent de nous signaler leur changement d'adresse. Merci...

Secrétariat: « Les Réserves Naturelles et Ornithologiques de Belgique »

31, rue Vautier, Bruxelles 4

C.C.P. 834.31

N.B. Nous vous signalons que les deux éditions sont légèrement différentes, et que certains d'entre vous pourraient éventuellement s'y intéresser moyennant un versement supplémentaire de 100 F.

DE BELGISCHE NATUUR-
EN VOGELRESERVATEN

Vautierstraat 31,
Brussel 4

Geacht Medelid,

Wij hebben het genoegen U bijgaand ons Jaarbulletin 1963 op te sturen.

Wij zijn overtuigd dat U onze inspanning om U een integraal Nederlandstalig verslag te bezorgen, naar waarde zult weten te schatten.

Nochtans bestaat er steeds een kans dat U per vergissing een bulletin zoudt ontvangen dat niet in de door U gekozen taal werd opgesteld.

In voornoemd geval zou het zeer nuttig zijn dat U ons hiervan per kerende post verwittigt en ons het ontvangen exemplaar terugstuurt, opdat wij het zo spoedig mogelijk zouden kunnen laten vervangen.

Wij veroorloven ons eveneens uw vriendelijke aandacht te vestigen op een spoedige vernieuwing van uw jaarlijkse bijdrage, waardoor U ons bijkomende inningskosten kunt besparen:

werkend lid:	100 F min.
steunend lid:	250 F min.
beschermend lid:	1.000 F min.

Geen beter middel om onze beweging aan uw vrienden en kennissen te laten kennen en hen aan te sporen onze beweging te verwoegen, dan hen inzage te laten krijgen van dit prachtig geïllustreerd jaarverslag.

Wij rekenen op elkeen voor een oordeelkundig gebruik van dit uitstekend propaganda-middel, en wij betuigen U daarvoor onze hartelijke dank.

Mogen wij U eveneens vragen ons gebeurlijk uw adreswijziging (ook toekomstige) te melden, om ons toe te laten U steeds zonder verwijl te kunnen bereiken. Besten dank...

Sekretariaat: « De Belgische Natuur- en Vogelreservaten »

Vautierstraat 31, Brussel 4

postcheckrekening: 834.31

N.B. Indien iemand ook de (licht verschillende) uitgave in de andere landstaal wenst te ontvangen, kan zulks aangevraagd worden mits storting van 100 F op onze P.C.R.

Eerste kennismaking met het Natuurreservaat „De Kalmthoutse Heide”

Tekst van een informatieblad, dat gratis aan alle heidebezoekers zal uitgereikt worden.

U krijgt thans de gelegenheid de Heide van Kalmthout te bezoeken... De Beheerraad en het Bestuur van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten, die hier het Beheer waarnemen, heten U van ganser harte welkom in een gebied, dat ongetwijfeld *het mooiste* is dat België U de dag van vandaag nog kan bieden als ongerept natuurlandschap.

Als beherend orgaan bezit onze Vereniging uitgebreide machten, waarvan zij, naar wij hopen, echter zo weinig mogelijk gebruik zal dienen te maken, en zulks *dank zij Uwe medewerking*. Inderdaad, als natuurminnaar, die het geluk bezit een natuurlandschap naar volle waarde te schatten en te weten hoe men zich daar dient te gedragen, zult U niet aarzelen *bij gelegenheid* Uw sociale plicht te vervullen tegenover Uwe minder begenadigde medeburgers, telkens wanneer U ter plaatse vaststelt dat hun houding en gedraging niet deze is waarop dit heerlijk landschap recht heeft om geen schade te lijden: een vriendelijke opmerking doet steeds wonderen, en zal beter dan wat ook kunnen beletten dat *Uw aller Natuurreservaat* door ondoordachte daden van sommigen zou kunnen geschonden worden...

Bovendien hebben wij het inzicht Uw verblijf in de Heide zo aangenaam en leerzaam mogelijk te maken: 3 oordeelkundig uitgestippelde wandelpaden zullen U toelaten uit Uw bezoek voor 100 % natuurgenot te puren, in de kortst mogelijke tijd... er is echter geen sprake van U de toegang te ontzeggen tot de naast onze wandelpaden liggende heidevlakten, voor zover er geen hogere belangen bestaan om zulks voor te schrijven; in laatst-gehoemd geval zult U *op het terrein zelf* hiervan verwittigd worden...

Ten Uwen behoeve hebben wij eveneens een Konservator aangesteld, die, met de hulp van een aantal toegewijde medewerkers, ter plaatse de toestand onderzoekt om steeds *de best-passende maatregelen* te overwegen die het integrale behoud van ons natuurreservaat zullen verzekeren.

Andere medewerkers werden gelast met het toezicht: in de eerste plaats zullen zij U behulpzaam zijn en U alle nuttige en door U verlangde inlichtingen verstrekken; doch het spreekt van zelf dat zij bij het vaststellen van moedwillig gepleegde inbreuken op de bestaande reglementering onverbiddelijk zullen dienen op te treden... Om zulks te voorkomen, verzoeken wij U *vriendelijk, doch met aandrang*, kennis te nemen van enkele dezer voorschriften, die in het verleden al te vaak uit het oog werden verloren:

— Alle planten (ook bloemen!), alle diersoorten (vooral de vogels en hun legfels) zijn *integraal beschermd*: elke *verstoring* dient te allen prijze vermeden te worden.

— De rust blijft een eerste voorwaarde in een natuurlandschap: denk dat U een „natuur"-*heilgdom betreedt!* Dus geen radio-transistoren, geen vuur (ook niet in de duinen!), geen rondlopende honden of andere huisdieren, geen afval van allerlei aard (proviand-papier!), geen strandkledij en zeker geen strandrumoer...

— In het belang van allen, zult U ons helpen bij het doen naleven door allen van deze essentiële voorschriften...

De Wandelpaden.

De toegang tot het Natuurreservaat blijft GRATIS. Ziehier de door ons, te Uwer intentie uitgestippelde, en op het terrein zelf *aangeduide* wandelpaden:

1. Het REEENPAD (duur: ongeveer 2 uren): geeft in een minimum van tijd een overzicht van de diverse aspekten van het Reservaat: de Putse Moer (eenden en meeuwen-broedplaats: dwaal hier niet onnodig verder!) verder de schilderachtigste hoekjes van Hazenduinen en Vossenbergen, tenslotte nog het Van Ganzen-Ven (thans helaas uitgedroogd). Voor personen met weinig tijd of die, om gezondheids- of leeftijdsredenen, een lastige tocht wensen te vermijden, kunnen wij dit wandelpad aanbevelen.

2. Het Vliegdenne-PAD (duur: ongeveer 4 uren): verlengt het eerste wandelpad en laat toe de wildste gedeelten van de centrale duinenkern te bereiken. Na een bezoek van het kunstmatig aangelegde Gemeentebos krijgt de wandelaar *uitzonderlijk-mooie vergezichten* midden in een reeks grillige plooien van het duinlandschap. Zeer afgewisseld gebied, eerst droog met statige vliegdenne, later ook vochtiger gedeelten met veenmos en dopheide.

3. Het KORHOEN-PAD (duur 6 uren): voorbehouden aan personen die inzake natuurkennis tot de meer-gevorderden behoren... deze wandelweg stelt bovendien enkele sportieve vereisten... Alle typische middens uit de uiterst noordelijke hoek van het Reservaat worden tijdens deze wandeltocht bezocht; zeldzamere dieren- en plantensoorten kunnen vooral hier aangetroffen worden... neem echter alle mogelijke voorzorgen om zo weinig

mogelijke verstoring te brengen: geen indringen buiten het pad, tijdens de broedperiode geen te opvallende kledij, en vooral geen lawaai!

* * *

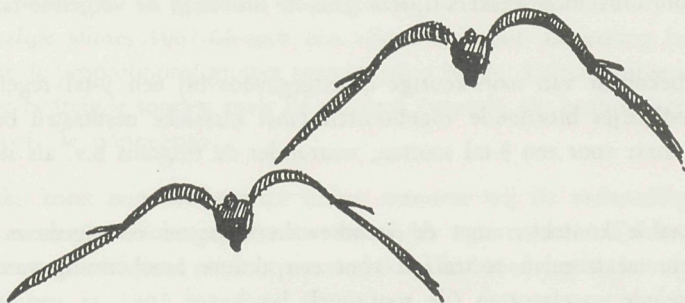
De Belgische Natuur- en Vogelreservaten organiseren een aantal geleide bezoeken, op welbepaalde data, ook aan andere Reservaten.

Onder de leiding van zeer bevoegde natuurkenners zult U aldus in staat worden gesteld beter onze natuurlandschappen te leren kennen en te beminnen... Neem eraan deel; er wordt U enkel een klein deelnemingsrecht gevraagd (10 F). In het Gasthof „De Buizerd” kunt U kennis nemen van alle gegevens voor deze geleide uitstappen (Steenweg Putte Kalmthout). Wij hebben ook het inzicht U een Uitstappen-Gids voor het Natuurreservaat van de Kalmthoutse Heide te verschaffen.

Wij zullen geen moeite onverlet laten om te Uwen dienste dit uniek landschap te behouden en *daadwerkelijk* te beschermen. Reeds nu hebben wij de afschaffing van alle jacht bekomen, stellen te Uwer beschikking onze door de heide-specialisten aangelegde wandelpaden, alsook gans ons personeel van medewerkers en bewakers, en bieden U de gelegenheid om, dank zij onze geleide bezoeken, Uw natuurkennis te vervolmaken... Bovenal kunt U *pas thans volkomen* gerust zijn in het integrale behoud van het geklasseerde landschap van Kalmthout, en er zelfs op vertrouwen dat wij het *aanzienlijk* zullen weten te verbeteren, precies door een aantal *weloverwogen maatregelen van natuurbeheer*...

De toegang en ook deze dokumentatie worden U *gratis verstrekt*... Zou het dan teveel gevraagd zijn ons alle mogelijke steun te verlenen bij het nastreven van ons edel doel: *het behoud en de bescherming van alle Belgische natuurlandschappen*...?

Bij voorbaat danken wij U voor Uwe welwillende aandacht en gebeurlijke steun aan onze Vereniging.



De Valorisatie van onze Vogelreservaten en de Nestkasten-operatie in 1963

door H. WILLE

* Foto's 11-12-13.

Het was in de eerste plaats te danken aan onze vruchtbare samenwerking met het Koninklijk Belgisch Instituut van Natuurwetenschappen dat onze inspanning ter valorisatie van onze Vrije Vogelreservaten in 1963 zulke uitbreiding nam: inderdaad konden er tot op heden reeds niet minder dan 12.854 selectieve nestkastjes geplaatst worden, waardoor het aantal gekontroleerde domeinen van 81 kon worden opgevoerd tot niet minder dan 153; ook het aantal medewerkers steeg in dezelfde verhouding: thans 123 tegenover 65 vorig jaar. Wij schatten de oppervlakte van de door deze medewerkers tijdens de broedtijd bestendig bewaakte bosrijke gebieden op niet minder dan 8.224 Ha, verdeeld over alle Belgische Provincies, zoals blijkt uit volgende tabel:

Provincies	Aantal domeinen	Oppervlakte Nestkasten		Aantal medewerkers	
		15.3.63	15.3.64		
West-Vl.	11 (7 in 1962)	749 Ha	614	891	8 (7 in 1962)
Oost-Vl.	26 (16 in 1962)	1.363 Ha	845	1.498	17 (10 in 1962)
Antwerpen	14 (8 in 1962)	849 Ha	845	1.570	11 (7 in 1962)
Limburg	13 (7 in 1962)	995 Ha	890	1.990	7 (4 in 1962)
Brabant	17 (11 in 1962)	511 Ha	581	1.025	18 (13 in 1962)
Henegouwen	20 (11 in 1962)	1.409 Ha	603	1.189	12 (5 in 1962)
Namen	17 (5 in 1962)	1.172 Ha	623	2.190	15 (4 in 1962)
Luik	25 (11 in 1962)	527 Ha	495	1.097	26 (10 in 1962)
Luxemburg	10 (5 in 1962)	649 Ha	604	1.404	9 (5 in 1962)
België	153 (81 in 1962)	8.224 Ha	6.100	12.854	123 (65 in 1962)

Zoals reeds vorig jaar enigszins werd uiteengezet biedt het plaatsen van selectieve nestkastjes in vrij uitgestrekte bosgebieden (gemiddeld 2 nestkastjes per hektare), en vooral de nauwkeurige controle van de vastgestelde broedgevallen door onze medewerkers tijdens gans de broedtijd de volgende tastbare voordelen:

1. Het bekomen van nauwkeurige broedgegevens bij een 9-tal regelmatig in deze nestkastjes broedende vogelsoorten (met klassieke nestkasten bekomt men zulks maar voor een 3-tal soorten, waaronder de ringmus b.v. als storend element).

2. Herhaalde contacten met de jachtbewakers, jagers en eigenaars laten toe concrete maatregelen te treffen voor een actieve bescherming van onze meest bedreigde vogelsoorten (de roofvogels b.v.).

3. Vele bevoegde medewerkers krijgen hierdoor de gelegenheid op een welbepaalde oppervlakte bos de dichtheid van de broedvogelstand na te gaan, en dit van alle soorten die er voorkomen.

Vooraf de uitwerking van dit laatste punt zal ons in de toekomst toelaten een beeld te bekomen van het aantal vogels dat in onze Belgische bosgebieden jaarlijks tot broeden komt. Enkel door dergelijk kwantitatief inzicht van onze broedvogelstand zal het mogelijk zijn *op werkelijk rationele wijze aan vogelbescherming te doen*, vermits wij dan slechts *met zekerheid* zullen kunnen weten welke vogelsoorten in aantal afnemen en om welke oorzaak zulks gebeurt, waardoor de best passende beschermingsmaatregelen in de kortst mogelijke periode zullen kunnen uitgevoerd worden, waarna de bekomen resultaten op dezelfde wijze zullen kunnen getest worden, per onderzochte soort.

Zo kunnen wij nu reeds de gevolgen van de strenge winter 1962-63 nagaan bij de 9 holtebroedende soorten die regelmatig gebruik maken van onze selectieve nestkastjes... De ergst getroffen soorten zijn de *ringmus* en de *winterkoning*, die beide met 58 % verminderden (wat echter niet belette dat de ringmus zich in Henegouwen en Brabant op plaatsen kwam vestigen waar ze in 1962 niet voorkwam). Hierna komt de *pimpelmees* met 53 % afname en met verminderde effectieven in alle negen Belgische Provincies. De *koolmees* boekt 46 % vermindering over gans het grondgebied, doch plaatselijk toe, in Limburg, Namen en Luik. De *matkopmees*, die toch nog vooruitgang maakte in West-Vlaanderen en Brabant, ging in totaal met 37 % achteruit, de *glanskopmees* met 12 % slechts, en met plaatselijke toename in de Provincies Namen, Luik en Luxemburg. De *zwarte mees* bereikte met 53 vastgestelde broedgevallen een statu-quo met 1962, terwijl de soort als dusdanig enkel in de Kempen (Antwerpen en Limburg), Brabant en Namen erop achteruitging. De *kuifmees* ging er met 27 broedgevallen zelfs lichtjes op vooruit (4 %) doch zulks was het duidelijkst het geval met de *gekraagde roodstaart*, die met 26 % zou zijn toegenomen; enkel in Limburg en Henegouwen konden wij een zekere afname bemerken bij deze soort.

Uit bovenstaande gegevens blijkt reeds dat niettegenstaande alles, de zo rampzalige winter 1962-63 toch een zekere heilzame uitwerking heeft gehad wegens de proportioneel grotere vermindering bij de „kultuur-volgende” en dus minder bedreigde soorten zoals de ringmus (vooral), de koolmees en in zekere mate ook de pimpelmees.

Zulks komt nog het best tot uiting wanneer wij de verhoudingen tussen voornoemde 9 holtebroedende soorten onder ogen nemen: Zo waren er op 100 in onze selectieve nestkastjes voorkomende broedvogels de volgende verschuivingen in 1963 tegenover 1962:

De <i>koolmees</i>	26 in 1962 tegenover 24 in 1963
De <i>pimpelmees</i>	36 » » 29 »
De <i>matkopmees</i>	19 » » 21 »
De <i>glanskopmees</i>	6 » » 9 »
De <i>zwarte mees</i>	4 » » 6 »
De <i>kuifmees</i>	2 in 1962 tegenover 3 in 1963
De <i>winterkoning</i>	2 » » 2 »
De <i>gekraagde roodstaart</i>	1 » » 3 »
De <i>ringmus</i>	4 » » 3 »
Totaal:	100 100

Indien wij de ringmus, koolmees en pimpelmees als kultuurvolgende soorten beschouwen (hetgeen juist is wat het wintervoedsel betreft), dan krijgen wij de volgende evolutie in 1963: op 100 in onze selectieve nestkastjes wonende vogels zijn er dit jaar nog 56 % kultuurvogels tegenover 66 in 1962: er is dus ontegensprekelijk vooruitgang tegenover vorig jaar, na de zo strenge winter.

Meer gedetailleerd bekwamen wij dit jaar de volgende broedgegevens per Provincie, vergeleken met hetgeen in 1962 met een zelfde aantal gekontroleerde nestkastjes zou bekomen zijn: (cijfers tussen haakjes).

Provincie	Aantal gekontroleerde nestkastjes	Koolmees	Pimpelmees	Matkopmees	Glanskopmees	Zwarte Mees	Kuifmees
West-Vl.	387	24(71)	54(84)	28(22)	0(0)	10(3)	2(0)
Oost-Vl.	756	43(90)	71(123)	80(151)	4(11)	5(0)	1(0)
Antwerpen	410	31(70)	20(106)	18(40)	0(0)	8(18)	9(9)
Limburg	370	37(19)	29(66)	17(22)	0(0)	2(16)	1(3)
Laag-België	1.923	135(250)	174(379)	143(235)	4(11)	25(37)	13(12)
Brabant	250	9(49)	21(47)	8(3)	7(23)	3(8)	0(3)
Henegouwen	319	25(38)	23(26)	0(5)	8(14)	0(1)	0(0)
Namen	390	34(28)	18(48)	6(11)	25(23)	4(6)	1(5)
Luik	293	9(4)	12(23)	4(6)	17(8)	8(2)	5(0)
Luxemburg	314	2(30)	9(27)	24(33)	19(12)	12(0)	8(6)
Midden- en Hoog-België	1.566	79(149)	83(171)	42(58)	76(80)	28(16)	14(14)
België	3.489	214(399)	257(550)	185(293)	80(91)	53(53)	26(27)
Evolutie		— 46 %	— 53 %	— 37 %	— 12 %	—	+ 4 %

Bij de niet-mezen werden slechts weinig gegevens verzameld:

Provincie	Winterkoning	Gekraagde Roodstaart	Ringmus	Aantal gecontroleerde nestkastjes
West-Vl.	8(19)	4(3)	11(15)	387
Oost-Vl.	5(11)	2(0)	1(34)	756
Antwerpen	0(0)	11(4)	1(4)	410
Limburg	0(0)	1(3)	0(3)	370
Laag-België	13(30)	18(10)	13(56)	1923
TOTAAL = 538(1020) of 28 % bezetting tegenover 53 % in 1962.				
Brabant	0(0)	1(0)	7(0)	250
Henegouwen	1(2)	3(7)	4(0)	319
Namen	0(0)	0(0)	0(0)	390
Luik	1(4)	1(0)	1(4)	293
Luxemburg	0(0)	0(0)	0(0)	314
Midden- en Hoog-België	2(6)	5(7)	12(4)	1566
TOTAAL: 341(505) of 22 % bezetting tegenover 32 % in 1962.				
België — Evolutie	15(36) — 58 %	23(17 + 26 %)	25(60) — 58 %	3489
Totaal België 879(1525) of 25 % bezetting tegenover 44 % in 1963.				

Hieronder volgt tenslotte, — ten titel van voorbeeld — voor elk gevaloriseerd domein van de Provincies WEST- en OOST-VLAANDEREN een kort overzicht van de in 1963 genoteerde verwezenlijkingen en ornithologisch belangrijke waarnemingen.

A. Provincie WEST-VLAANDEREN

1. KNOKKE-Zwin — medewerker Mr. Th. Robyns de Schneidauer — 20 nestkastjes. Overwegend naaldhoutbosje van een 5-tal Ha, geïsoleerd in de Polder- en duinstreek. Het voortdurende voederen van de kooivogels werkt een toename van ringmussen in de hand: in 1963 reeds 6 in 15 nestkasten, tegenover 2 ringmussen en 2 winterkoninkjes in 1962, in 18 nestkasten. De ransuil broedt hier telkenjare; het goudhaantje niet meer in 1963.

2. SINT MICHIELS/BRUGGE — medewerker Mr. G. Burggraave. Tillegebossen, overwegend naaldhout. Thans 70 nestkasten over ongeveer 35 Ha oppervlakte. In 1963 woonden er 1 koolmees, 2 pimpels, 2 matkopmezen en 2 gekraagde roodstaarten in 30 gecontroleerde nestkasten tegenover respectievelijk 2, 5, 2 en 1 in 1962. In de omgeving wonen hier de boomvalk, de torenvalk, de ransuil, de nachtzwaluw en de boomleeuwerik (2 paren).

3. SINT ANDRIES/BRUGGE — zelfde medewerker. Overwegend naaldhoutbos van Sint Anna ter Woestijne, met 60 nestkasten over een 30-tal Ha. In 43 grote nestkasten broedden hier dit jaar 9 koolmezen, 1 pimpelmees, 3 zwarte mezen, 1 kuifmees en 28 ringmussen; onze selectieve nestkastjes moeten hier uitstekende diensten bewijzen...

4. LOPPEM — zelfde medewerker. Overwegend loofhoutbos (kreupelhout en vochtig kanada-bos). hier nu 50 nestkasten geplaatst over een 25 Ha. De nachtegaal is hier zeer goed vertegenwoordigd (6-tal paren).
5. WOUMEN — medewerker Mr. P. Houwen. Overwegend loofhoutpark (Blankaert-volkshogeschool) van 2 Ha. dat echter talrijke ringmussen herbergt. Ook onze 20 nestkastjes missen hier hun doel, ook wel omdat ze hoger geplaatst zijn dan elders en zo te gemakkelijk de ringmussen aantrekken: in 1963: 5 ringmus-koppels en maar 1 koolmees (in 1962 nog 2 pimpelmezen, naast 2 koolmezen en slechts 3 ringmussen). De boomvalk woont jaarlijks in het iets verder liggend-kanada-bos. De putter broedde in 1962 in het park.
6. ZILLEBEKE — medewerker Mr. H. Moncarey. Gotschalck-domein, overwegend jong naalhout, 57 Ha, 20 nestkastjes. In 1963 hier 3 koolmezen en 2 pimpels, tegenover 5 en 4 in 1962 (+ 2 winterkoninkjes).
7. WAREGEM — medewerker Mr. M. Daelwijn. Overwegend loofhout van 2 kasteelparken; thans hier 21 nestkastjes in 10-tal Ha parklandschap.
8. ANZEGEM — zelfde medewerker — over een 15-tal Ha overwegend naaldhoutbos (dennen) werden hier nu 30 nestkastjes geplaatst.
9. WINGENE — medewerker H. Wille. In de naaldhoutbossen (vooral dennebossen) van Wildenburg en Blauw Kasteel (Les Fougères) thans 150 nestkastjes over nagenoeg 190 Ha bos. In 1963 woonden er in 40 gecontroleerde nestkastjes 2 koolmezen, 6 pimpels en 7 matkopmezen. Andere interessante broedvogels waren hier dit jaar de nachtzwaluw en de groene specht.
10. BEERNEM — medewerker R. De Croock en H. Wille. Over een oppervlakte van 375 Ha overwegend naaldhout (oud den-, Douglas- spar en lorkenbos) bevinden er zich nu 460 nestkastjes (de helft van een experimenteel type). Het Bulscampveld, dat sinds 1948 intensief wordt onderzocht (zie voorgaande Jaarbulletins) gaf in 1963 in 220 nestkastjes 8 broedsels van de koolmees (in 1962 niet minder dan 14 in 39 kastjes!), 43 van de pimpelmees (16 in 1962), 19 van de matkopmees (5 in 1962), 7 van de zwarte mees (= 4 broedparen; 0 in 1962), 1 van de kuifmees (0 in 1962), 2 van de gekraagde roodstaart en 8 van de winterkoning (2 in 1962); men ziet duidelijk hoe in 1962 de kleinere mezen door het te groot aantal koolmezen verdrongen werden, wegens een tekort aan nestkastjes. De kuifmees lukte hier dit jaar eerst 8, vervolgens 6 jongen (met 8 en 6 eitjes), en toch was de soort hier deze winter afwezig; Mr. Burggraave meldt ons echter niet minder dan 3 paren kuifmezen in de streek van Sint Michiels, waar in 1963 slechts 2 jongen uitvlogen. Andere interessante broedgevallen alhier: de wespenbuizerd (koppel met uitgevlogen jong in 1962; in 1963 zelfs 2 baltsende koppels, waarvan 1 hier bleef); de kruisbek (te Hertsberge in 1963 uitgevlogen jongen gezien); de wintertaling (4 koppels in 1963); de appelvink; de

middeneuropese kanarie (4 koppels; in het najaar een verzameling van 80 vogels in een verwaarloosd aardappelveld); de ransuil (1 broedpaar); de nachtzwaluw (2); de boomleeuwerik (3 broedparen); ook 2 zingende fluiters (ongepaarde mannetjes) gedurende een 3-tal weken; de boomvalk broedt waarschijnlijk in de omgeving; in 1963 ook 2 koppels broedende vuurgoudhaantjes, terwijl de gewone goudhaantjes tot een 4-tal koppels herleid waren (vroeger minstens 10 koppels goudhaantjes en geen enkel vuurgoudhaantje!); 3 of 4 koppels goudvinken, enz... Thans de zwarte specht met schitterende Lente-allures...

11. BEERNEM — medewerker E.P. Wynants — 20 nestkastjes in een 5-tal Ha oud kasteelpark met overwegend loofhout.

Besluit voor West-Vlaanderen: de gevoelige vermindering van de koolmees vooral (66 % afgenomen) en ook van de pimpelmees (36 %) liet echter de *kuijmees* en de *zwarte mees* (10 broedsels) toe zich hier met sukses te vestigen; ook de *matkopmees* breidde zich uit (27 % toename).

B. Provincie OOST-VLAANDEREN

12. MALDEGEM/Burkel — medewerker R. De Croock. Over ongeveer 225 Ha bos (overwegend naaldhout) hier nu 120 nestkastjes. In 1963 gaven 35 nestkastjes 1 koolmees, 15 pimpels, 6 matkopmezen en 2 zwarte mezen (1 broedpaar). De boomvalk broedde hier in 1962, de ransuil in 1963.

13. URSEL/Drongen Goed-bossen (overwegend loofhout omgeven door uitgestrekte denbossen) — medewerker R. De Croock. Hier 50 nestkastjes over een 50-tal Ha verspreid. In 1963 in 20 nestkastjes 1 koolmees, 10 pimpels, 1 zwarte mees en 1 ringmus. Tot in 1950 broedden hier jaarlijks de sperwer en de ransuil; nu misschien nog laatst-vernoemde.

14. URSEL-OOSTWINKEL-ZOMERGEM - Rijverse bossen — medewerker R. De Croock. Overwegend naaldhout (den) met 100 nestkastjes over 100 Ha. In 1963 hier 4 koolmezen (3 in 1962 op 20 nestkastjes!), 4 pimpels (2 in 1962), 18 matkopmezen (in droog dennebos!!!) (In 1962 ook reeds 10 koppels), 1 zwarte mees (0 in 1962) en 2 winterkoninkjes (1 in 1962).

Tot in 1950 broedden hier jaarlijks 6 koppels grauwe klauwieren en minstens 10 koppels sprinkhaanrietzangers; in 1947 zelfs de asgrauwe kuikendief! Nagenoeg alle bossen waren hier echter op het einde van de oorlog 1940-45 gekapt... thans groeien ze snel hoger op.

15. LEMBEKE/Heihoek-bossen. Medewerker R. De Croock. Overwegend naaldhout (den) met 100 nestkastjes over nagenoeg 100 Ha. In 1963 in 20 nestkastjes slechts 3 matkopmezen (in 1962 in dezelfde kastjes 5 pimpelmezen, 4 matkopmezen en 4 ringmussen: deze laatste vernielden toen 2

nesten met jonge pimpels en sleepten nestmateriaal in bijna alle nestkastjes... om in 1963 hier te verdwijnen!). Thans broeden hier te Lembeke nog de nachtzwaluw en de boomleeuwerik (1 broedpaar elk).

16. WAARSCHOOT/Oostmoerbos. Medewerker H. Wille. Nu 60 nestkasten in 100-tal Ha oud loofbos (eik). Vroegere jaren broedden hier de appelvink (3-tal koppels), de hop, de wespenbuiser, de boomvalk... Nu nog één enkele nachtegaal (vroeger tientallen koppels)...

17. SLEIDINGE-KLUIZEN/Heffing-bossen — medewerker E. Br. Simeon. Nu 50 nestkastjes geplaatst in ongeveer 100 Ha vochtig loofbos, met b.vb. 5 roffelplaatsen van de grote bonte specht en 1 zangpost van de groene specht. Vroeger broedde hier ook de appelvink.

18. ASSENEDE/Rode Geul — medewerker M. J. Buysse. Zeer vochtig moerasbos met 21 nestkastjes en 38 Ha totale oppervlakte (waterspiegel meegerekend). In 1962 hier 4 koolmezen, 2 pimpels, 3 matkopmezen en 1 ringmus. Snel verlandingsproces bracht hier b.vb. in 1963 de zwartkopgrasmus als broedvogel in het hoog opschietend kreupelhout.

19. MARIAKERKE — medewerker M. A. Blansaer. In 2 kasteelparken werden hier dit jaar 20 nestkastjes geplaatst over een 5-tal Ha loofhout.

20. DRONGEN — zelfde medewerker en zelfde parkbiotoop, met 35 nestkastjes over 5 Ha loofhout.

21. BACHTE-MARIA-LEERNE/Ooidonk-kasteelpark met ongeveer 80 Ha oud loofbos (eik) en vochtig kanada-bos: 100 nestkastjes; medewerker Mr. J.P. Van de Weghe. Hier bevindt zich ook een mooie broedplaats van de blauwe reiger, met minstens 20 bezette nesten; ook broedplaats van de torenvalk, de kerkuil, de kleine bonte specht; thans ook een roepend koppel buizerds.

22. NAZARETH/Den Bieze. Overwegend naaldhout (den) met 100 nestkastjes over een 50-tal Ha. Medewerker: Hublé.

23. HUISE/Lozere — medewerker Mr. M. Nachtergaele. Ongeveer 60 Ha bos en park met thans 71 nestkastjes; loofhout overwegend. echter ook veel naaldhout. In 1963 noteerden wij in de 71 nestkastjes 11 koolmezen, 19 pimpelmezen, en 7 matkopmezen, terwijl er in 1962 met 20 nestkastjes 9 pimpelmezen, 3 matkopmezen en 1 ringmus broedden. Dus een vrij eigenaardig opduiken van de koolmees alhier als broedvogel, terwijl overal elders in Vlaanderen een zeer sterke afname opvalt... Een mogelijke verklaring is de zeer intensieve wintervoeding die hier tijdens de bittere koude werd uitgevoerd (met enorm succes) ... de keerzijde zou echter de relatieve afname zijn van matkopmees en pimpelmees, die nu reeds *niet* 3 maal talrijker waren dan in 1962 (hetgeen had moeten gebeuren, vermits er nu 71 in plaats van 20 nestgelegenheden waren). Met belangstelling zien wij hier uit naar de toekomstige evolutie...

24. KRUISSHOUTEM — zelfde medewerker. Kasteelpark met 20 nestkastjes in ongeveer 15 Ha loofhout.

25. WORTEGEM/Spitaelsbossen: overwegend naaldhout (dennen) met 50 nestkastjes in ongeveer 50 Ha bos. Medewerker Mr. M. Daelewijn.

26. OUDENAARDE/Vestingen: medewerker Mr. H. Herberigs. Vochtig loofbos met 16 nestkastjes over ongeveer 8 Ha. In 1963 woonden hier nog 1 pimpelmees, 1 matkopmees en 2 winterkoninkjes, tegenover 2 matkopmezen en 2 winterkoninkjes vorig jaar.

27. PETEGEM: Kasteelpark met 20 nestkastjes in 5-tal Ha loofhout. Medewerker Mr. W. Van der Weeën. In 1963 woonden hier niet minder dan 6 matkopmezen en 1 pimpelmees.

28. LEUPEGEM: kreupelhout en loofhout met thans 20 nestkastjes over nagenoeg 10 Ha. Medewerker: Mr. Herberigs. Biotoop van steenuil.

29. RUIEN/Kluisberg-Kalmont: Kasteelpark en oud loofbos van ongeveer 150 Ha met thans 140 nestkastjes. Medewerker Mr. Van der Weeën. Typisch bos van de Vlaamse Ardennen, waarin wij dan ook spoedig de aanwezigheid konden vaststellen van de glanskopmees, die in het zandige Vlaanderen overal ontbreekt als broedvogel. Minder hoopgevend voor een verdere gunstige ontwikkeling van de holtebroedende vogels is de talrijkheid van de eikelmuis, die jaarlijks heel wat nesten vernielt. In 1963 konden wij voor een 20-tal nestkastjes 3 broedende pimpelmezen, 1 koolmees, 1 matkopmees en niet minder dan 4 ganskopmezen vaststellen, tegenover 4 koolmezen (vergelijk met Huise!), 1 pimpelmees, 1 matkopmees en 2 glanskopmezen in 1962. Ook het vuurgoudhaantje moet hier broedvogel zijn in het kasteelpark (met oude sparren).

30. OPBRAKEL: medewerker Mr. Motte. Hier werden in het Brakelbos 20 nestkastjes geplaatst over een 10-tal Ha loofbos. Ook hier komt de glanskopmees ongetwijfeld voor, vermits wij ze als broedvogel hadden in het aanpalend bos van Flobecq/Henegouwen (2 broedparen in 1962 en 1963).

31. MEERBEEK/Neigembos — medewerker Mr. Van der Maele. In dit loofbos werden er nu 50 nestkastjes geplaatst over een oppervlakte van ongeveer 25 Ha.

32. GAVERE: kasteelpark met 10 nestkastjes over een 5-tal Ha loofbos. Medewerker Mr. Nachtergaele. In 1963 woonden hier in 9 kastjes 1 koolmees, 3 pimpelmezen en 1 matkopmees.

33. MELLE: kasteelpark en overwegend naaldhoutbossen (oude dennen) met 100 nestkastjes over een oppervlakte van nagenoeg 50 Ha. Medewerker Mr. R. Blansaer. In 1963 maakten hier 8 koolmezen, 3 pimpelmezen en 7 matkopmezen gebruik van onze nestkastjes, met sukses; zulks lijkt ons een

goed resultaat vermits er in hetzelfde midden reeds sinds vele jaren grotere nestkasten aanwezig zijn, die eveneens goed werden bewoond (op 45 nestkasten 4 koolmezen, 2 pimpelmezen, 1 winterkoning en 1 matkopmees). Het schijnt dus wel dat koolmezen en matkopmezen vooral de nieuwe nestkastjes in beslag hebben genomen. Voor de koolmees geldt hier wellicht dezelfde uitleg als voor Huise, want ook hier worden de vogels gans de winter door (en sinds vele jaren) van voedsel voorzien door de eigenaar, de Heer Drory.

34. BERLARE/Gratiebossen, met 20 nestkastjes over ongeveer 10 Ha gemengd loofhout en wat naaldhout. Medewerker Mr. A. Burm. Behoudens de fazantenvoeding werd hier geen voedsel gestrooid dat de mezen hier kon aantrekken. Wij kregen dan ook een eerder gunstige evolutie, behalve voor de matkopmees, want in 1963 waren er op 17 gecontroleerde nestkastjes 3 koolmezen, 7 pimpelmezen en 2 matkopmezen, tegenover respectievelijk 5, 3 en 4 broedgevallen in 1962, met bovendien nog 3 ringmussen, die nu echter verdwenen. Vermelden wij nog voor deze streek de aanwezigheid in 1960 van een koppel wespenbuiszeds gedurende de ganse zomer... In de velden van Zele kwamen zowel in 1962 als 1963 nog broedende kwartels voor (respectievelijk 2-3 en 1 koppel).

35. DAKNAM: medewerker Mr. Lieven Clays. Met 50 nestkastjes over ongeveer 25 Ha overwegend naaldhoutbos bekwamen wij dit jaar als bewoners 2 koolmezen, 2 pimpelmezen en 1 zwarte mees.

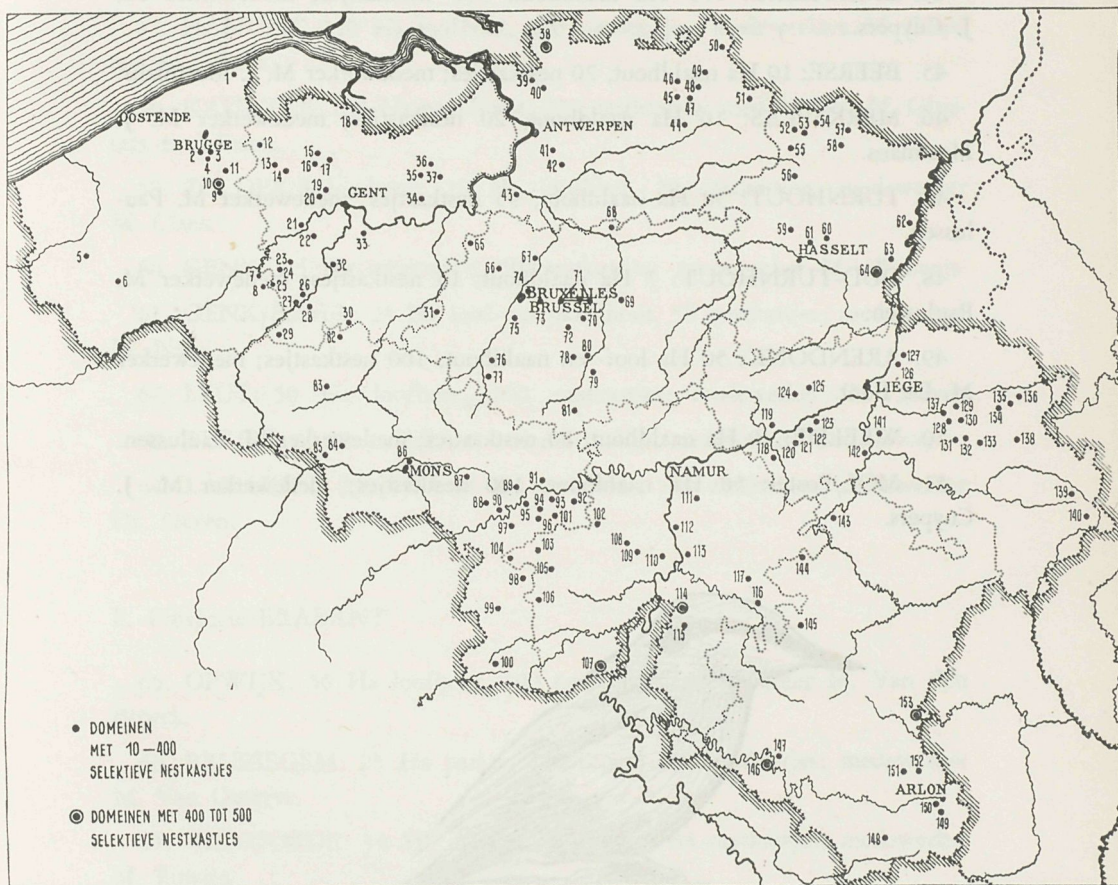
36. SINAAI: zelfde medewerker. Hier eveneens 50 nestkastjes over 25 Ha loofbos met wat dennen. Hier bewoonden er 1 pimpelmees, 2 matkopmezen en 1 winterkoning de uitgehangen kastjes in 1963.

37. WAASMUNSTER/Heide: medewerkers Mr. P. Van Roste en Mr. Van Varenberg. Overwegend naaldhoutbossen (dennen) waar er thans 128 nestkastjes hangen over een oppervlakte van nagenoeg 62 Ha bos. Hier kwamen in 1963 tot broeden: 7 koolmezen, 2 pimpelmezen, 26 matkopmezen, 1 kuifmees en 2 gekraagde roodstaarten. Opvallend is hier wel het zeer groot aantal matkopmezen, hetgeen een bevestiging te meer is van het feit, dat de Provincie Oost-Vlaanderen veruit op de eerste plaats komt wat betreft de verspreiding en densiteit van deze mezensoort. Waasmunster geeft 1 koppel matkopmezen per 5 uitgehangen nestkastjes (26 op 128); dit reeds hoog percentage werd dit jaar echter plaatselijk nog overtroffen, namelijk te Petegem met 6 nesten op 20 nestkastjes, hetzij 1 op 3. In 1962 werden er te Ursel-Oostwinkel-Zomergem zelfs 10 matkopmezen op 20 nestkastjes vastgesteld, hetgeen nagenoeg 1 koppel per Ha zou zijn, wat een absoluut rekord is. Als zeldzamere vogelsoorten kwamen er te Waasmunster nog voor: de boomleeuwerik en de nachtzwaluw. Vroeger broedde hier de ortolaan...

Besluit voor Oost-Vlaanderen: De zwarte mees en de kuifmees, die hier in 1962 volledig afwezig waren, konden zich dit jaar opnieuw vestigen, evenals

de gekraagde roodstaart, wellicht gedeeltelijk ten gevolge van de belangrijke afname van de andere mezensoorten (*koolmees*: — 52 %, *pimpelmees*: — 42 %, *matkopmees*: — 47 %) en zelfs van de andere hollenbroedende vogelsoorten (*winterkoning*: — 55 %, *ringmus*: — 97 % !). De glanskopmees handhaafde zich in het enige domein waar ze in deze Provincie voorkomt.

In de overige Belgische Provincies werden de volgende vogelreservaten gevaloriseerd: de nummers stemmen overeen met die op bijgevoegde kaart.

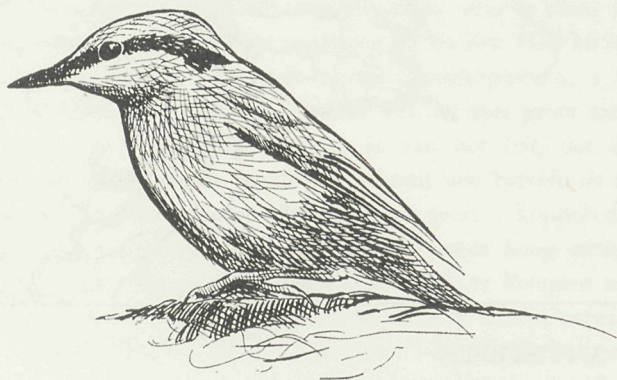


C. Provincie ANTWERPEN

38. KALMTHOUT: 125 Ha naaldhout, 250 nestkastjes; medewerker R. De Croock.

39. KAPELLEN: 5 Ha naaldhout, 10 nestkastjes; medewerker M. Van Wezenbeek.

40. BRASSCHAAT: 190 Ha naaldhout, 380 nestkastjes; medewerker M. R. Arnhem.
41. BOECHOUT: 87 Ha loofbos, 149 nestkastjes; medewerker M. Dourcy Belle-Rose.
42. LINT: 25 Ha loofbos, 50 nestkastjes; zelfde medewerker.
43. WILLEBROEK: 25 Ha park (loofhout), 50 nestkastjes; medewerker M. Luc Maes.
44. LICHTAERT: 175 Ha naaldhout, 350 nestkastjes; medewerker M. J. Cuypers.
45. BEERSE: 10 Ha naaldhout, 20 nestkastjes; medewerker M. J. Mostmans.
46. MERKSPLAS: 10 Ha naaldhout, 20 nestkastjes; medewerker M. J. Mostmans.
47. TURNHOUT: 50 Ha naaldhout, 95 nestkastjes; medewerker M. Paulussen.
48. OUD-TURNHOUT: 7 Ha naaldhout, 15 nestkastjes; medewerker M. Paulussen.
49. ARENDONK: 50 Ha loof- en naaldhout, 100 nestkastjes; medewerker M. De Bont.
50. WEELDE: 40 Ha naaldhout, 80 nestkastjes; medewerker M. Paulussen.
51. MOL/Postel: 50 Ha naaldhout, 100 nestkastjes; medewerker M. J. Cuypers.



D. Provincie LIMBURG

52. LOMMEL: 40 Ha naaldhout, 80 nestkastjes; medewerkers M. J. Van Winkel en H. Lehaen.

53. OVERPELT: 25 Ha loof- en naaldhout, 50 nestkastjes; medewerkers M. J. Van Winkel en Lehaen.
54. NEERPELT: 75 Ha. lof- en naaldhout. 50 nestkastjes; medewerkers M. J. Van Winkel en Lehaen.
55. EKSEL: 50 Ha naaldhout, 100 nestkastjes; medewerkers M. J. Van Winkel en Lehaen.
56. HECHTEL: 10 Ha naaldhout, 20 nestkastjes; medewerkers M. J. Van Winkel en Lehaen.
57. HAMONT 250 Ha loofhout, 500 nestkastjes; medewerkers M. Glijs-
ters en Lehaen.
58. KAULILLE: 135 Ha naaldhout, 270 nestkastjes; medewerkers M. Glijs-
ters en Lehaen.
59. ZOLDER/Bolderberg: 10 Ha loofhout, 20 nestkastjes; medewerker
M. Claes.
60. GENK: 25 Ha moerasbos, 50 nestkastjes; medewerker M. Wynants.
61. GENK/Bokrijk: 25 Ha loof- en naaldhout, 50 nestkastjes; medewerker
M. Nef.
62. LEUT: 50 Ha loofhout, 100 nestkastjes; medewerker Dr. Neven
63. REKEM: 50 Ha naaldhout, 100 nestkastjes; medewerker: Dr. Neven
64. LANAKEN: 250 Ha loof- en naaldhout, 500 nestkastjes; medewerker
Dr. Neven.

E. Provincie BRABANT

65. OPWIJK: 50 Ha loofhout, 100 nestkastjes; medewerker M. Van den
Broeck.
66. BRUSSEGEM: 25 Ha parken (loofhout), 50 nestkastjes; medewerker
M. Van Outryve.
67. VILVOORDE: 34 Ha parken (loofhout), 68 nestkastjes; medewerker
M. Rowies.
68. KEERBERGEN: 10 Ha naaldhout, 20 nestkastjes; medewerker M. Ver-
meire.
69. HEVERLEE: 10 Ha gemengd bos, 20 nestkastjes; medewerker M.
Grootaers.
70. OVERIJSE-Tombeek: 50 Ha loofhout, 100 nestkastjes; medewerker
M. Steensels.

71. HULDENBERG, AUDERGEM, STOKKEL, OVERIJSE: 25 Ha overwegend loofhout, 50 nestkastjes; medewerker M. Michiels.

72. TERHULPEN: 100 Ha overwegend loofhout, 202 nestkastjes; medewerker M. R en J. Arnhem.

73. AUDERGEM-TERVUREN: 10 Ha loofhout, 20 nestkastjes; medewerker Dr. Delwarte.

74. ST.-LAMBRECHTS-WOLUWE: 25 Ha loofhout, 50 nestkastjes; medewerker M. Horekens.

75. UKKEL: 10 Ha loofhout, 20 nestkastjes; medewerker M. van der Elst.

76. LEMBEEK: 50 Ha loofbos, 100 nestkastjes; medewerker M. Van Assche.

77. OISQUERCQ: 25 Ha loofbos, 50 nestkastjes; medewerker M. Breynaert.

78. LASNES-CHAPELLE: 25 Ha loofbos, 50 nestkastjes; medewerker M. Mergeay.

79. COURT-ST-ETIENNE: 25 Ha loofhout, 50 nestkastjes; medewerker idem.

80. OTTIGNIES: 25 Ha loofhout, 50 nestkastjes; medewerker M. Everaerts.

81. VILLERS-LA-VILLE: 12 Ha loofhout, 25 nestkastjes; medewerker M. Lebrun.

F. Provincie HENEGOUWEN

82. FLOBECQ: 20 Ha naaldhout, 40 nestkastjes; medewerker M. Motte.

83. HOUTAING: 10 Ha loofhout, 20 nestkastjes; medewerker M. Bastien.

84. STAMBRUGES: 34 Ha naaldhout, 68 nestkastjes; medewerker M. Bastien.

85. HARCHIES: 10 Ha loofhout, 20 nestkastjes; medewerker M. Buffe.

86. MONS: 3 Ha loofhout, 12 nestkastjes; medewerker M. Franeau.

87. PERONNE/BINCHE: 7 Ha moerasbos, 20 nestkastjes; medewerker M. Adam.

88. BUVRINNES: 220 Ha loofhout, 114 nestkastjes; medewerker M. Adam.

89. FONTAINE-L'EVEQUE: 7 Ha loofhout, 50 nestkastjes; medewerker Gemeentebestuur.

90. LOBBES: 140 Ha loofhout, 100 nestkastjes; medewerker M. Adam.

91. CHARLEROI: 3 Ha loofhout, 20 nestkastjes; medewerker: Stadsbestuur.
92. CHATELET: 10 Ha loofhout, 50 nestkastjes; medewerker M. Ittelet.
93. COUILLET: 165 Ha loofhout, 30 nestkastjes; medewerkers Mrs. Tordoir en Alexandre.
94. MARCINELLE: 200 Ha loofhout, 250 nestkastjes; medewerkers idem en Gemeentebestuur.
95. MONTIGNIES-LE-TILLEUL: 7 Ha loofhout, 45 nestkastjes; medewerkers M. Tordoir en Alexandre.
96. NALINNES: 90 Ha loofhout, 20 nestkastjes; medewerkers: idem
97. GOZEE: 4 Ha loofhout, 120 nestkastjes; medewerkers: idem en Société Ornithol.
98. BOUSSU/WALCOURT: 10 Ha loofhout, 20 nestkastjes; medewerker M. Doucet.
99. RANCE: 500 Ha loofhout, 100 nestkastjes; medewerkers Mrs. Tordoir en Alexandre.
100. SELOIGNES: 100 Ha loofhout, 100 nestkastjes: idem.
101. LOVERVAL: 20 Ha loofhout, 50 nestkastjes; medewerker M. Franeau.

G. Provincie NAMEN

102. BIESMES: 4 Ha loofhout, 15 nestkastjes; medewerker M. Manzy.
103. PRY: 67 Ha loofhout, 100 nestkastjes; medewerker: idem.
104. CLERMONT: 12 Ha loofhout, 25 nestkastjes; medewerker M. Doucet.
105. YVES-GOMZEE: 100 Ha loofhout, 80 nestkastjes; medewerker M. Manzy.
106. CERFONTAINE: 70 Ha loofhout (1.000 Ha in beheer), 140 nestkastjes medewerkers Mrs. Tordoir en Alexandre.
107. OIGNIES: 250 Ha loofhout, 500 nestkastjes; medewerkers Mrs. Dachy en Simon.
108. DENEË/Maredsous: 45 Ha loofhout, 100 nestkastjes; medewerker R.P. Gilles.
109. FALAEN: 30 Ha loofhout, 40 nestkastjes; medewerker M. Leprince.
110. ONHAYE: 5 Ha loofhout, 10 nestkastjes; medewerker M. Peifer.
111. COURRIERE: 30 Ha loofhout, 60 nestkastjes; medewerker M. Eve-raerts.

112. YVOIR: 25 Ha loofhout, 50 nestkastjes; medewerker M. Bauchau.
113. DINANT: 15 Ha loofhout, 30 nestkastjes; medewerker M. Peifer.
114. FESCHAUX: 250 Ha loofhout, 500 nestkastjes; medewerker M. Joseph.
115. BEAURAING: 100 Ha loofhout, 200 nestkastjes; medewerker M. Joseph.
116. EPRAVE 140 Ha loofhout, 280 nestkastjes; medewerkers M. Grol-
linger (Dienst Waters en Bossen).
117. MONT-GAUTHIER: 10 Ha naaldhout, 20 nestkastjes; medewerker:
idem.

H. Provincie LUIK

118. MARCHIN: 10 Ha loofhout, 50 nestkastjes; medewerker M. Van
Themsche.
119. ANTHEIT: 32 Ha naaldhout, 65 nestkastjes; medewerker M. Polet.
120. OUTRELOUXHE: 2 Ha, 5 nestkastjes; medewerker M. Fouarge.
121. VILLERS-LE-TEMPLE: 30 Ha loofhout, 62 nestkastjes; medewerker:
idem.
122. YERNEE-FRAINEUX: 5 Ha loofhout, 10 nestkastjes; medewerker:
idem.
123. CLERMONT-SUR-MEUSE: 10 Ha loofhout, 21 nestkastjes; mede-
werker: idem.
124. VERLAINE: 36 Ha loofhout, 72 nestkastjes; medewerker Dambier-
mont.
125. HORION-HOZEMONT: 35 Ha loofhout, 70 nestkastjes; medewer-
ker M. Ruelle.
126. CHERATTE: 12 Ha loofhout, 24 nestkastjes; medewerker M. L. De-
marche.
127. ARGENTEAU: 7 Ha loofhout, 13 nestkastjes; medewerker: idem.
128. THEUX: 45 Ha loofhout, 90 nestkastjes; medewerker M. Finck.
129. ENSIVAL: 10 Ha loofhout, 20 nestkastjes; medewerker M. Goffinet.
130. POLLEUR: 28 Ha loofhout, 55 nestkastjes; medewerker M. Foguen-
ne, Defrance en Dubois.
131. SPA: 25 Ha loofhout, 50 nestkastjes; medewerkers Mrs. Burhenne en
Bano.
132. SART: 15 Ha loofhout, 30 nestkastjes; medewerker M. Michel.

133. FRANCORCHAMPS: 25 Ha naaldhout, 50 nestkastjes; medewerkers M. Vitichoul en Hourdebise.

134. JALHAY: 32 Ha naaldhout, 65 nestkastjes; medewerkers Mrs Collette en Delhez.

135. MEMBACH: 10 Ha naaldhout, 20 nestkastjes; medewerker M. Collette.

136. EUPEN: 15 Ha naaldhout, 30 nestkastjes; medewerkers Mrs. Collard en Letocart.

137. PEPINSTER: 75 Ha loofhout, 150 nestkastjes; medewerker M. Tilley.

138. ROBERTVILLE: 25 Ha naaldhout, 50 nestkastjes; medewerker M. Mathar.

139. BULLANGE: 10 Ha loofhout, 20 nestkastjes; medewerker M. Prignon (Dienst Waters en Bossen).

140. MANDERFELD: 10 Ha loofhout, 20 nestkastjes; medewerker M. Comes (Dienst Waters en Bossen).

141. SPRIMONT: 15 Ha. loofhout, 30 nestkastjes; medewerker M. Leducq.

142. COMBLAIN-AU-PONT: 8 Ha loofhout, 25 nestkastjes; medewerker M. Didier.

9. Provincie LUXEMBURG

143. GRAND HAN (Petit Han): 25 Ha loofhout, 50 nestkastjes; medewerker M. Focroulle.

144. MARCHE (et WAILLET): 30 Ha loof- en naaldhout, 60 nestkastjes; medewerker M. Vermeulen.

145. SAINT-HUBERT: 25 Ha loofbos, 50 nestkastjes; medewerker M. Lassance.

146. CUGNON: 200 Ha loof- en naaldhout, 430 nestkastjes; medewerker M. Chavériat.

147. HERBEUMONT: 35 Ha loofhout, 70 nestkastjes; medewerker M. Chavériat.

148. VIRTON: 12 Ha loofhout, 24 nestkastjes; medewerker M. De Muynck.

149. ARLON: 10 Ha naaldhout, 20 nestkastjes; medewerker M. Fairon.

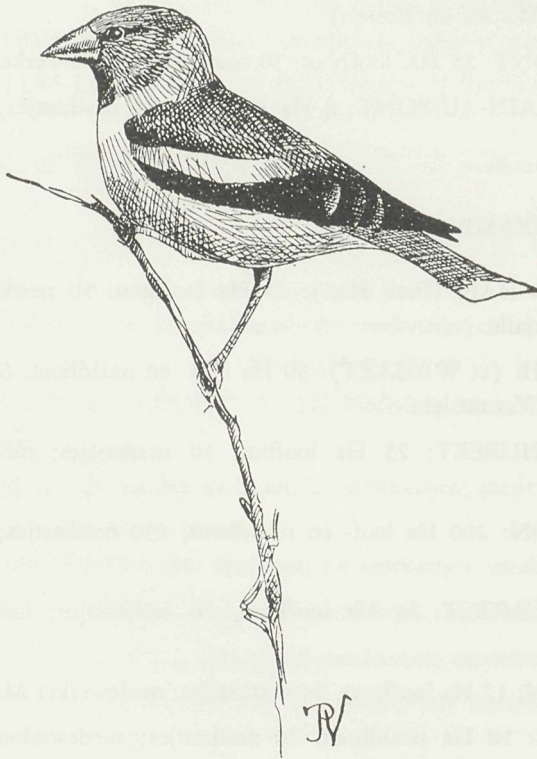
150. ARLON: 25 Ha loofhout, 50 nestkastjes; medewerker M. Richard.

151. HABBAY-LA-NEUVE: 25 Ha loofbos (Anlier), 50 nestkastjes; medewerker M. Bouhy.

152. SOBRESSART/Heinstert: 50 Ha loofbos (id.), 100 nestkastjes; medewerker M. Fairon.

153. TINTANGE: 200 Ha loof- en naaldhout, 400 nestkastjes; medewerkster M. Orts-Anspach.

De opgegeven oppervlakten zijn benaderende gegevens, in verband met het aantal nestkastjes en dus aanduidend hoeveel Ha bos regelmatig door onze medewerkers tijdens de broedperiode worden onder toezicht gehouden.



Vogelleven op de Snekensvijver in 1963

door Jos CUYPERS

Conservator

* Foto's 30 tot 34

We zitten weeral in 't putteke van de winter. Het is de tijd nu, om zoals ieder jaar, ook in ons jaarboek 1963 onze Snekensvijver op zijn plaatske neer te zetten.

Vorig jaar eindigde mijn bijdrage met het hoopvol vooruitzicht dat 1963 zich aankondigde met schone beloften... maar dat we nog eerst de winter door moesten. En was me dat een winter!

We kijken nu van hieruit over een flauw zomertje heen, terug naar die mizerabele periode van verleden jaar, die duurde en bleef duren tot einde februari.

Tijdens de eerste twee maanden van 1963 maakten we een ontstellend snelle teleurgang mee van zo goed als alle vogels die op de Snekensvijver en in De Heide bij wintertijd nog voorkomen.

Op 3 januari begon wel een lichte dooi bij zuid-westen wind en bracht ons ongeveer 300 *wilde eenden* en een 25-tal *wintertalingen* terug. Aan dit straaltje hoop hebben we ons maar vier dagen kunnen vastklampen. Op 8 januari lag de ijsvlakte opnieuw troosteloos verlaten.

Om bij een siberische koude enkele uren door te brengen in de omgeving van de Snekensvijver is voor een doorwinterde eigenlijk niet veel moed en uithoudingsvermogen vereist. Dat is wel eens prettig en heeft ook zijn charme. Het wordt echter heel anders, wanneer men slechts, het was toen 19 januari, er 1 *boomkruipertje* en 1 *goudhaantje* in streuvelende veertjes en met hongerig gepiep waarneemt. De vier gebolde stokdromende *houtduiven* die al even slordig dofgeveerd zijn als die drie versteven *holenduiven* van 't gezelschap berusten in hun armzaligheid en reageren zelfs niet op de doordringende heerserskreet van een verzadigde *buizerd* uit de buurt. Zij milderen de gedrukte stemming niet. Na zo'n winterwandeling keert men echt niet blijemoed naar huis. Men kan toch zo weinig meehelpen om al de ellende te verzachten van zo veel uitgeputte vogels die buiten in de kou vergaan. Het waarnemen van een ♂ *brilduiker* op de Kleine-Neet de 26^e januari was er nodig om eventjes op te warmen, want de ganse dag hadden we tevergeefs naar *groene* en *grote bonte spechten* gezocht. Zelfs onze „spekoperatie” voor de mezen heeft maar een pover resultaat opgeleverd.

Ook februari bracht het verhoopte einde van die lange lijdensweg niet. Ik blader vlug in mijn notaboek die dagen weg, want ik meen dat uiteindelijk mijn artikeltje over Snekensvijver een jeremiade zou worden. Er staan immers

te veel onaangename herinneringen op aangetekend aan gestorven vogels binnen, en van gevangen en afgeschoten zeldzame vogels buiten de grenzen van het reservaat. Hoe is dit helaas nog mogelijk!!!

Voor het schrikwekkende toekomstbeeld dat zonder de vogels de natuur een woestijn zal worden waren we goed op weg!

Gelukkig dat alleen de voorbijgaande invloeden van de meest onmeedogende natuurelementen ons niet in deze chaotische toestand zullen achterlaten. Daarvan zijn we overtuigd. Alles laat evenwel voorzien dat wanneer ze in hun huidige vaart niet dringend gestuit worden, alleen vogelcipiers, giftspuiters, geweerhelden en vogeltjessmulpappen het onafwendbaar zo ver zullen brengen.

En toen dooide maart de ongenadige winter los. Eindelijk !

2 maart, een zomers weertje.

Er was weer nieuw leven. Het kwam zo ineens. Ze waren met velen in twee verlaten en vergeten nestkastjes. Zij hadden het overleefd. Ze vlogen op mij toe als een welgekomen gast. Ik sloeg ze van mij af, kneep ze dood waar ik kon. Na een uurtje was ik van de laatste zwarte stekende verstekeling verlost. Het waren mezenvlooiën. Ook aardig, maar dan een tijdje na de grote kuis en de nivellering van hun operatieterrein. Meer pret nochtans bezorgde mij een ♀ brilduiker, een *dodaars*, een buizerd en een grote bonte specht. En dat vanaf 3 maart de goede plooi in 't weder lag vertelden ons de stille *kieviten* die een week lang, met velen, het noordoosten inzwogden. 's Anderendaags zongen de *grote lijsters* en de *merels* en op 5 maart, dus amper met 10 dagen vertraging kwamen de eerste *kokmeeuwen* op hun broedplaats terug. De *wulpen* volgden de volgende dag.

Op 9 maart, het verandert zo vlug, lag de Snepkensvijver zoetjeszacht onder de streling van een frisse westenwind.

Over de vlakte wemelden 1.500 kokmeeuwen als witte feestvlaggetjes. Op het water en in de dorre bunt- en carexgrassen pronkten 250 wilde eenden en een 110 wintertalingen. In de steenwegbomen melodieerden 7 *boomleeuweriken* en in de kroezelige dennen rond de vijver amuseerden zich alle mezensoorten en twee goudhaantjes. Er was zelfs een *glanskop* bij! Achteraan de vijver stond een wulp te periscopen op een *muskusrattenest*. Drie *rietgorzen*, zenuwachtig, vlogen nu en dan, elk op zijn eentje, een eindje heen en weer. We hoorden de lenteroep van de groene, de grote bonte en de *zwarte specht*. Nog steeds trokken *kieviten* hoog voorbij en daaronder boven de bomen zeilde een *ruigpootbuizerd* uit onze kijker weg.

Van toen af is bij ons de geruststelling weergekeerd dat, spijs alles, het in 1963 toch weer mooi zou worden op de Snepkensvijver.

Ook de tweede helft van maart maakte veel goed. Kieviten hebben hun broedplaatsen bezet, evenals de *tafeleend*, de *grutto* en de *meerkoet*. Tientallen voorname slanke *pijlstaarten*, fijne mijnheren, grondelden tussen de panden in

de grachten. Zwarte *waterhoentjes* roeiden er witstaartwippend tussendoor. Ze zagen er zelfs fleurig en welvend uit. Even blij waren we bij het weerzien van de *winterkoning*, de *heggemus* en het *roodborstje*, die voorzeker de kwade maanden niet in de buurt van de Snepkensvijver hebben doorgebracht.

Aanvang april bleven de kokmeeuwen, ze zijn nu met een slordige 35.000, reeds een vijftal dagen op de vijver overnachten. Dat de *slobeenden* weer zullen broeden is bijna zeker. Zullen de pijlstaarten en de tafeleenden het zo ver brengen? Het ziet er wel naar uit, maar de mosselschuit is nog niet in 't zicht, daarom dus, niet te vroeg geroepen! De kuifeendjes trekken nog wel verder door. Dit kan voor later zijn.

De nestbouw van de kokmeeuwen is volop aan de gang op 13 april. Een wintertaling zit reeds met 7 en een andere met 2 eieren. De *ransuil* en de *zwarte kraai* broeden.

Maar wat moet dat wel met die drie kieviten op de voor hen klaargemaakte broedplaats? Dat er met die ene nette flierefluiter en zijn twee lievekens iets bijzonders aan de hand was had ik al een paar dagen in de gaten. En 't klopte, want binnen de week zat dame nummer een met vier eieren en dame nummer twee, twintig meter verder, met drie eieren. Als tweede geklasseerde heeft ze met haar drie eieren de betekenis van het protocol alle eer aangedaan. Drie dagen nadien is een onberispelijk koppel zich tussen beiden komen installeren met vier eieren en alles is in de beste nabuurschap tot elf jongen geraakt.

Einde april kregen we de eerste tomen wilde eendjes in 't zicht. Regen en koude hebben hun rangen drie weken lang sterk gedund.

Op 4 mei staan in mijn dagboek twee aantekeningen in vetjes.

Niet de wulp met haar vier eieren, evenmin de broedende *zomertaling*, ook niet het reuzespektakel van de ganse meeuwenkolonie in alarm om een inval van het ♀ *bruine kiekendief*, maar wel omdat op die dag voor de eerste maal een ♂ *bergeend* gedurende enkele uren op de Snepkensvijver heeft verbleven en vooral omdat voor de eerste maal sinds 1959, na die massale eierroof, U weet wel, de grutto als broedvogel is weergekeerd. We hebben hem erg gemist gedurende die drie jaren. Ik vond hem, die prachtvogel, met vier eieren.

In de grootste voorzichtigheid hebben we hem met ons vertrouwd gemaakt. Ik ga nog liefvalliger om met grutto's dan met sommige andere dieren. Bij onze goed berekende aanpassingen dag na dag werd hij een zeer dankbare broedvogel. Hij liet zich bewonderen en fotograferen van op 1 meter afstand en een van mijn jonge medewerkers kon er op 18 mei niet aan weerstaan hem toch eens zachtjes over de rug te strelen... en hij broedde rustig verder. Wie was de gelukkigste? Ik denk, mijn jonge vriend! (Foto's 32 en 34).

Was U er bij op 19 mei toen we de Snepkensvijver bezochten? U herinnert zich nog wel die 15 *kemphanen* op dat slijkbankje? Wat een kleurenfeestijn

van kragen en veren! Hoe enig mooi die balts, die dans, die extase! Echt jammer dat g' er niet bij waart!

31 mei. Op 16.000 kokmeeuwnesten zijn alle jongen uit. De voorlopers gaan voor de eerste keer op de vleugels.

Hoe sommige anderen er over denken deert mij niet. De ruim 60.000 jonge en volwassen kokmeeuwen van onze Snepkensvijver zijn mij allen even duurzaam. Met U allen tracht ik weeral naar de tijd dat ze in de lente van uit het zuiden zullen terugkeren, om ons reservaat in zijn internationale vermaardheid nog te versterken.

De jonge slobenden, wintertalingen, dodaarsjes, meerkoeten en waterhoentjes stellen het goed, evenals de wilde eenden die na half mei geboren werden. Van de vroegere broedsels hebben het er weinigen overleefd.

In het westelijk gedeelte van de vijver, met zijn tientallen grachtjes is voor hen geen mug of larve veilig. In dit uitzonderlijk rustig en geschikt voedselterrein kunnen ze een bedrijvigheid aan de dag leggen waarop ge niet uitgekeken geraakt. Het was zo'n mooi tafereeltje er op 3 juli nog een slobend haar tien jongen van amper 48 uren oud, behoedzaam te zien leiden.

Rond die tijd komen reeds sterke formaties Kieviten enkele dagen pleisteren. Ook *witgatjes*, *bosruiters* worden nu en dan zeer behendig in de kijkers gevangen. De eieren van de broedende *nachtzwaluw* gingen jammer genoeg verloren, maar de *boomvalk* had meer geluk. Hij tenminste bracht een jong groot.

Van dan af, we waren al half juli, vordert de exodus van de meeuwen snel. Dag na dag vermindert hun aantal. Ze zijn begin augustus uit hun broedterrein verdwenen.

Het wordt nu stilaan stil op de Snepkensvijver. Nu komt de tijd om onder een boom of achter een kleine hoogte verscholen, alleen te zijn. Want zo het waar is dat vele vogelliefhebbers, rennend over de vlakten, enkel hun vreugde meten in de hoeveelheid hunner waarnemingen, dan zijn er ook anderen die in de intimiteit van een rustige stilte, na dagen geduld soms, hun rijkdom weten te ontdekken. De waarde der observatie van dit ♂ en die twee ♀♀ *krakeend* in die mooie avond van 7 augustus, en dan spaar ik U 't hele beschrijf van het zich baden, snavelpoetsen, voeden en drinken van twee *kruisbekken* op 27 augustus.

Gelukkig kunnen we tijdens de maanden oktober en november, wanneer miljoenen vogels in ons zo beschaafd land nog steeds mogen doodgeknepen en opgesloten worden, ons van onze groeiende moedeloosheid om het opnieuw verloren gaan van zoveel resultaat na onze grote inspanning voor de bescherming van onze vogels, komen herstellen bij de Snepkensvijver en in zijn omgeving, want daar tenminste zien we onze vogels nog zoals wij ze voor altijd wensen, levenslustig, vrij, als sieraden van ons landschap.

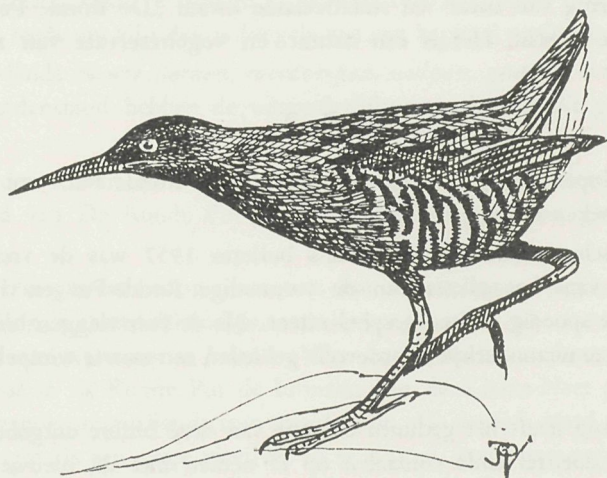
Het najaar bezorgde ons nog enkele fijne ontmoetingen, vooraleer mist en ijs het doek van „De Snepkensvijver - 1963” neerlieten.

Een 300 fris uitgedoste wilde eenden en ruim 150 wintertalingen waren er thuis. Tafeleenden, soms drie, dan weer een dozijn, in de buurt van een twintigtal slob-eenden waren steeds present. Het kunnen bij enkelen onder U misschien gewone dingen zijn, maar hen te ontmoeten op de Snepkensvijver doet steeds goed.

Sinds 11 december ligt de Snepkensvijver verlaten. Tot dan bracht er een compacte groep wilde eenden en wintertalingen hun dag rustig door op het ijs. Maar die dag werden klauterende boomkruipers, van het subspecies „kantonniers” in de steenwegbomen waargenomen. Er werd bovenarms gesnoeid! Aan die mannen in de bomen, het luide kappen met hun zware kapmessen en aan het zware neerkraken van dikke takken konden onze eenden niet wennen.

De Snepkensvijver gaf ons in 1963 meer dan we er van hadden verwacht. Zo zal het in 1964 ook wel zijn.

We leven van de hoop op het goede dat ons wacht.



De Ronde Put

door J. CUYPERS

Conservator

Aan mijn eerste woordje in ons bulletin over „De Ronde Put” en zijn vogels, wil ik een kort voorwoordje laten voorafgaan.

Zeer korte tijd na de oprichting van onze vereniging in het jaar 1951 stoeiden we reeds met enkele zorgenkinderen: *De Snekensvijver*, *De Zegge*, *Harchies*, *Hofstade*, *Genk*, *De Kalmthoutse heide*, *Het Hoogmoer*, *De Ronde Put* en nog meer andere.

Op een paar uitzonderingen na, hebben we voor hen, met het doel en de bestaansredenen van onze vereniging trouw voor ogen, een schitterende toekomst kunnen uitbouwen.

We weten waar we naartoe willen en wat U van ons verwacht. We bereikten ons doel, al moesten we meermaals putten in de reserves van onze taai wilskracht. Er ligt nog veel te doen. We danken U allen voor Uw volhardend vertrouwen.

We komen onafwendbaar bij de tijd dat sommige kritikasters hun woorden met onze daden zullen moeten afwegen.

Zonder storing van bazar- en straatreclame kwam „De Ronde Put” in ons gulden boekje terecht. Het is een natuur- en vogelreservaat van zeer grote waarde.

* * *

In de afgelopen tien jaren vinden we over „De Ronde Put” een en ander in onze jaarboeken terug.

Over het schitterende nieuws in ons bulletin 1957 was de vreugde van korte duur, want het sukses van de toenmalige Ronde-Put en Hoogmoer operatie spatte spoedig als een zeepbel uiteen. Na de feestvlaggen hing weldra boven deze twee uitzonderlijk waardevolle gebieden een zwarte wimpel hopeloos halfstok.

Vijf jaar lang heeft het geduurd om ons van deze bittere ontgoocheling te herstellen en doeltreffende contacten op te nemen met de nieuwe eigenaar van de Ronde Put.

Ondertussen is het Hoogmoer verloren gegaan. De Ronde Put heeft de dans overleefd. Hij is voor vele jaren gered en wij laten niemand toe te zeggen dat het maar uitstel van executie is. Immers, een lofwaardig gevoel en bezordheid voor natuurschoon van de eigenaar ligt mede aan de basis van de overeenkomst,

die hij met voortreffelijke materiële waarborgen voor de verdere toekomst van de Ronde Put onderschreef.

In de maand oktober van het jaar 1935 maakte ik voor de eerste maal kennis met de Ronde Put. Nog steeds zijn mij die massale wilde eenden- en winter- talingenformaties onvergetelijk bijgebleven.

In de loop der volgende jaren ben ik slechts toevallig bij de Ronde Put geweest. De verre afstand en het streng privaat karakter stonden een regelmatig bezoek in de weg. Evenwel geraakten we ons langzaam bewust van de enorme vogelrijkdom in dit noordoostelijk hoekje van onze provincie Antwerpen.

De inventarisatie is thans nog niet grondig genoeg doorgevoerd om een volledige lijst van broedvogels en pleisteraars te kunnen samenstellen. U gunt me daarvoor wel de tijd? Ik ben er nochtans nu reeds van overtuigd, dat maar weinig vertegenwoordigers uit onze Kempense avifauna geen belangstelling hebben voor de Ronde Put. Alle mogelijke biotopen zijn voorhanden, behalve duinformaties en zandvlakten. Het landschap vormt één mozaïek van open water, slijkbanken, rietvelden, bunt- en gagevelden, heide, bramen, struiken, schaarhout, loofhomen, oude en jongere dennen, bossen, akker- en weiland. Alles in één volmaakt rustig geheel.

Wanneer de *torenvalk*, *boomvalk*, *sperwer*, *bruine kiekendief* er regelmatig tot broeden komen en de *havik* ook dit jaar 1963 er met zijn twee jongen veilig zat, dan is er al veel goed gezegd. Als daarenboven de *visarend*, *buizerden*, *wespendief*, *blauwe* en *grauwe kiekendieven* en het *smelleken*, de eerste eerder zeldzaam, maar de andere er gewone bezoekers zijn, dan is de Ronde Put, alleen reeds om zijn dagroofvogels van een kapitaal ornithologisch belang.

De broedende *zwarte stern*, *roerdompen*, *wulpen*, *grutto's*, *tureluurs* en de massale eendenstand hebben de uitzonderlijke waarde van dit gebied onderstreept.

We zouden terecht als zwakkelingen mogen versleten worden, zo we voor het behoud van De Ronde Put niet de inspanning hadden gedaan die hij waard is.

Onze ervaringen tot het opvoeren van deze waarde lopen nog in hun kinderschoenen. Er is een oordeelkundige tussenkomst geboden, vooral wat de regeling van het ideale waterniveau betreft. Voor een watertekort bestaat wel geen vrees, omdat in de Ronde Put de bronnen van de Kleine-Neet gelegen zijn. De er bestaande onopvallende stuweninstallatie, die destijds werd gebouwd om gans de laagte als een grote visvijver in te richten, komt ons nu uitstekend te pas.

Met een voor haar berekende ideale opstelling zullen we steeds aan de wisselende vereisten van de vogelbevolking doorheen de ganse jaarcyclus optimaal tegemoet kunnen komen.

Het jaar 1963 is een oriëntatiejaar geweest.

De Ronde Put lag tot dan meerdere jaren verwaarloosd met zijn laagste waterpeil. De aantallen van de hem eigen water- en moerasvogels lagen eerder aan de lage kant, sommigen waren zelfs afwezig. Hierin mag beslist een wending in gunstige zin worden verwacht. Het gebied is voortreffelijk goed bewaakt. Mochten de drie Kieviteierenzoekende douaniers er in 1964 terugkeren, dan zal ik ze, zoals deze van 1963, maar dan wat minder hoffelijk, met hun staatsdienstswagen en al uit de weilanden wegboteren.

We zullen er geen spectaculaire meeuwenbroedplaats hebben zoals in „De Snepkensvijver”. Daarmee zijn we daar reeds goed genoeg bedeed, maar ik ben er zeker van dat de fine fleur van onze avifauna het hare zal bijdragen om van De Ronde Put een eersterangs natuur- en vogelreservaat te maken. Alle biotopen liggen er in volstrekte rust en in de beste voorwaarden voorhanden. De vogels zullen er dus komen.

We zijn er dit jaar meerdere malen op bezoek geweest. Nu reeds kan het er soms zo groots geweldig en dan weer zo intiem genoeglijk zijn. Men wordt er als een kleine nietigheid in dit grandiose kader opgenomen. Men kan er zo groot gelukkig zijn in dit kleine paradijs.

Wanneer in de eerstkomende paar jaren de volledige vogelgamma hieraan zijn schitterende luister zal hebben toegevoegd, dan zal het er goed zijn, én voor de vogels én voor ons.

Tot ziens, in de Ronde Put.



Het Zwin 1963-64

door Thierry ROBYNS de SCHNEIDAUER

Konservator

* Foto's 50-52-53-54

De strenge winter 1962-63 vormde de Zwinvlakte om tot een woestenij: 150 hektaren sneeuw en ijs! Maar in de nabijheid van het Reservaat bleven heel wat vogels strijden voor hun leven, en gans de winter door hebben ze de voederplaatsen bezocht alsook de nog zeldzamere drinkplaatsen langs enkele beschutte greppels. Honderden *blokeenden*, *leeuweriken*, *lijsters*, *merels*, *spreeuwen*, *vinken*, *groenlingen*, *waterhoentjes*, *meerkoeten*, enz. hebben stellig het leven te danken gehad aan de inspanningen van bewakers en personeel van het Reservaat. Door Gravin Lippens werd het ophalen van voedsel in de scholen georganiseerd: oud brood, vleesafval, enz. werd ingezameld met behulp van het Gemeentebestuur en afgeleverd bij de bewaker die alles heeft uitgedeeld aan de vogels in nood.

Talrijke wilde ganzen verbleven eveneens gans de winter door in de onmiddellijke omgeving, ondermeer enorme groepen *brandganzen*.

Rond de vogelkooien werden er heel wat uitgeputte en half vervroren *meerkoeten* gered. Geen enkel verlies viel te betreuren bij de in gevangenschap verblijvende vogels. Een groot aantal *knobbelzwanen*, *hoelzwanen*, *brandganzen*, *meerkoeten* en dergelijke werden ons aangebracht door medelijdende personen, doch de meeste dezer vogels in erbarmelijke toestand, vele zelfs stervende. Het personeel heeft deze „wrakken” in een verwarmde loods geplaatst, waar ze gevoed en gelaafd werden, om nadien, wanneer hun toestand zulks toeliet, losgelaten te worden met een ring aan de poot. Helaas bezweek er een zeker aantal, niettegenstaande al onze zorgen.

De Vogelkooien.

Het broedwerk van de *grauwe ganzen* is enigszins verstoord geworden door de langdurige winter. Vermits de normale broedtijd vrij vroeg valt heeft de koude heel wat legsels belet tot een goed einde te komen. Wij schatten op ongeveer 60 % het aantal gelegde eieren dat niet werd uitgebreed. Het totale bestand der *grauwe ganzen* van het Zwin bedraagt thans zowat een 180 eksemplaren.

Het koppel *knobbelzwanen* heeft met goed gevolg 4 jongen groot gebracht.

In de kooien hebben wij 2 nesten van *kemphanen* en 1 nest van de *grutto* opgemerkt.

Onze vogelstand groeide aan met volgende nieuwe soorten: 4 *kraanvogels*, 1 *bastaard-arend*, 3 *kleine zilverreigers*, 1 *grote zilverreiger*, 1 *roerdomp*, 2 *purperreigers*, 3 *krooneenden*, 1 *slechtvalk*, 2 *rotganzen*, 1 *brandgans*, 2 *kwakken*, 3 *ooievaars*, 1 *jan van gent* en 2 *glanzende ibissen*.

Het Broedseizoen in het Zwin.

Wij stelden een gevoelige toename vast van het aantal broedende *strandplevier*en, dank zij de onlangs uitgevoerde werken van aanleg.

De *kluten* hadden een uitstekende voortplantingstijd, de *tureluurs* eveneens, zulks in weerwil met de laattijdige en strenge winter. De aantalen broedende *bergeenden* en *sholeksters* bleven onveranderd. Het opgroeien van de jonge *bergeenden* werd echter fel gehinderd door het slechte weder en de aanwezigheid van de *zilvermeeuwen*. Er viel tenslotte een gevoelige vermindering vast te stellen van het aantal koppels *visdiefjes*, dit tengevolge van de overbevolking aan *kokmeeuwen* op het kunstmatige eiland. Werken die deze minder gunstige toestand moeten herstellen zullen in het begin van de lente uitgevoerd worden.

Werken van aanleg.

De verbeteringswerken aan het Zwin-biotop werden tijdens de jongste herfst voortgezet. Deze werken, uitgevoerd onder leiding van Graaf Lippens, hebben tot doel een aanzienlijke verbetering te brengen aan de in 1960 tengevolge van het verhogen van de internationale dijk ontstane levensgebieden. De toegankelijke en de integraal beschermde gebieden worden thans gescheiden door een prachtige waterloop die de vroeger bestaande afsluiting vervangt. Deze wijze van afbakening werd met volledig succes bekroond, wegens de oordeelkundige studie van het plan van aanleg.

Hoge bezoekers.

Hunne Majesteiten de Koning en de Koningin hebben ons Reservaat in de loop van de maand juli bezocht. De Vorsten, die vergezeld waren van Majoor de Heusch en van de Heer Paelinck, respectievelijk Ordonnantie-Officier van de Koning en Sekretaris van de Koningin, werden rondgeleid door de konservator van het Reservaat. Het was hen mogelijk *kluten* met hun jongen, *dwergerstertjes* en *strandpleviertjes* naar hartelust te observeren. Bij hun terugkeer na een wandeling langs de vogelkooien werden de vorsten langdurig toegejuicht door de talrijke bezoekers.

Tussen zoveel andere bezoekers van het zwin hebben wij de namen onthouden van de Heren Jean Delacour, François Edmond-Blanc, Peter Olney van de Bond voor watervogels, de Heer T. Johnstone, konservator van deze Vereniging, vergezeld van de Heer Michael Garside, sekretaris van Peter Scott, de Heer Jean-Paul Harroy, Vice-Voorzitter van de Internationale Unie voor Natuurbehoud, Professor Beltram, Graaf Moens de Fernig, Dr. J. Beer, patholoog van de bond voor Watervogels, de Heer T. Leuret, alsook van een specialist van het Max Planck-Instituut voor Gedragings-fysiologie, die allemaal de broedplaatsen en zo meer zijn komen bezoeken.

Werken van wetenschappelijk onderzoek.

In de volgende twee domeinen werd er nieuw onderzoek verricht:

1. Het ringwerk dat door Graaf Lippens geleid wordt: deze zeer belangrijke dienst heeft in 1963 voor het Zwin en Meetkerke een totaal van 8.264 vogels kunnen ringen, behorende tot 90 verschillende soorten, tegenover 5.005 exemplaren in 1961 en 6.843 vogels in 1962;

Hieronder bevonden zich:

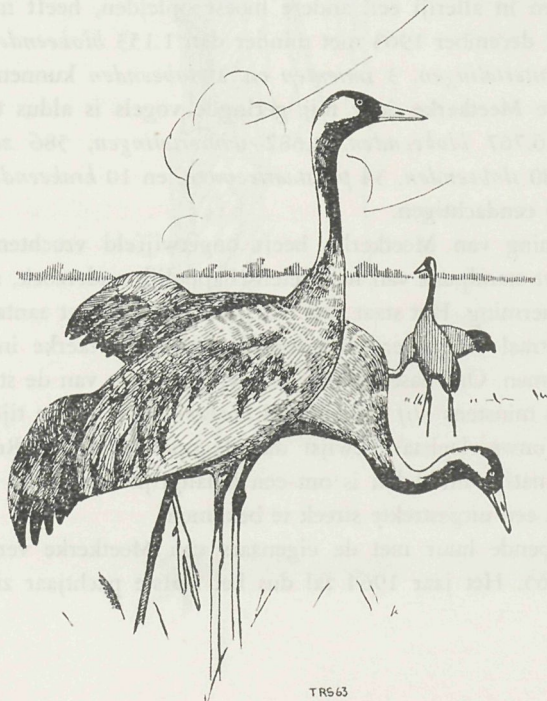
1.309 Eendachtigen,	434 Kauwen,
1.199 Kokmeeuwen,	217 Roodborstjes,
805 Merels,	275 Plevierachtigen.

Als ongewone vogelsoorten vermelden wij:

60 Sneeuwgorzen, 18 IJsgorzen, 33 Grauwe Gorzen, 49 Kruisbekken, 209 Steenkneuters, 5 Grauwe Klauwieren, 117 Zwartkopgrasmussen, 151 Tuinfluiters, 63 Regenwulpen, 43 Wulpen, 40 Kemphanen, 3 Houtsnippen, 129 Visdiefjes.

2. De studie over de gedragingen, psychologie, fylitische verwantschap en de aero-dynamica van de Eendachtigen werd voortgezet door T. Robyns de Schneidauer, wiens laatste publicatie in de Giervalk verscheen, deel 53, blz. 226 tot 262.

Het dagboek van de lopende waarnemingen: Graaf Lippens heeft zopas in de Giervalk een studie laten verschijnen onder de titel: „De Vogels van Knokke aan Zee”: hierin worden alle te Knokke verrichte waarnemingen samengevat, betrekking hebbende op 260 vogelsoorten, waarvan er 110 reeds broedvogels waren (afzonderlijke nummers zijn te verkrijgen in het Zwin-Reservaat).



Meetkerke 1963-64

door Graaf LIPPENS

Konservator

* Foto 49

Als gevolg van de strenge winter was het aantal broedende *blauwe reigers* aanzienlijk afgenomen: inderdaad waren er in 1962 een goede 50 nesten bezet tegenover maximum 20 koppels in de lente van 1963, die slechts een 12-tal broedsels tot een goed einde wisten te brengen. In tegenstelling hiermee kwamen de *aalscholvers*, overwinteraars aan de Middellandse Zee, trouw terug om hier een 12-tal nesten te bouwen, tegenover slechts 8 in 1962: deze kleine kolonie neemt dus langzaam maar zeker uitbreiding te Meetkerke. Een *torenvalk* heeft eveneens in de eendenkooi genesteld. De zeer vinnige koude die in december 1962 een aanvang nam om te duren tot in maart heeft alle eenden verjaagd. Bij de dooi zagen wij er zeer weinig terugkeren. Er werd dan ook geen enkele vangst verricht tot in de maand juli. Waar de *zomertalingen* en de *blokeenden* niet te erg schijnen geteisterd te zijn, werden de *wintertalingen* en vooral de *smienten* uitgedund; hiervan heeft men zich meer dan voldoende kunnen vergewissen tijdens de herfst 1963.

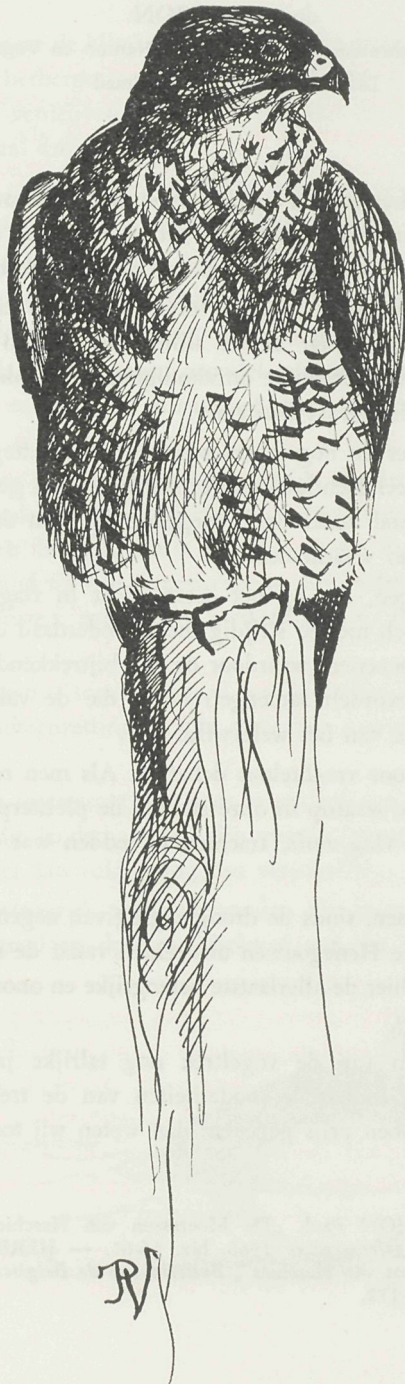
Het ringwerk werd in zekere mate voortgezet. Er werd een inspanning gedaan om in juli en begin augustus *blokeenden* te ringen, omdat de reeds bekomen gegevens van het ringwerk eigenaardige trekbewegingen aantonen tijdens deze periode die dikwijls overeenstemt met het einde van de rui.

Ondanks het feit dat de zo prachtig afgerichte hond van de eendenkooi plots overleed en men in allerijl een andere moest opleiden, heeft men hier toch van 8 juli tot 7 december 1963 niet minder dan 1.153 *blokeenden*, 46 *zomertalingen*, 32 *wintertalingen*, 3 *smienten* en 2 *slobeenden* kunnen ringen. Het totaal van de te Meetkerke door mij geringde vogels is aldus tot op heden gestegen tot 16.767 *blokeenden*, 3.682 *wintertalingen*, 586 *zomertalingen*, 481 *smienten*, 80 *slobeenden*, 34 *pijlstaarteenden*, en 10 *krakeenden*, een totaal dus van 21.640 eendachtigen.

De proefneming van Meetkerke heeft ongetwijfeld vruchten opgeleverd, zowel vanuit het standpunt van het wetenschappelijk onderzoek, als op gebied van natuurbescherming. Het staat vast dat sinds tien jaar het aantal *blokeenden* in een ruime straal van meerdere kilometer rond Meetkerke in aanzienlijke mate is toegenomen. Ons baserend op hetgeen de jagers van de streek beweren zouden er thans minstens *vijf* maal zoveel *blokeenden* zijn dan tijdens de jaren 1950, hetgeen onweerlegbaar bewijst dat de oprichting van Reservaten een der meest doelmatige middelen is om een belangrijke en snelle toename van eendachtigen in een uitgestrekte streek te bekomen.

De thans lopende huur met de eigenaars van Meetkerke verstrykt echter op 30 april 1965. Het jaar 1964 zal dus het laatste pachtjaar zijn, doch wij

koesteren de hoop dat een zekere bescherming zal kunnen blijven verstrekt worden aan Meetkerke, onder een of andere vorm; want de reiger- en aalschol-verkolonie alsook verschillende eendachtigen blijven dringend behoefte hebben aan beschermingsmaatregelen.



De Moerassen van Harchies, Pleisterplaats voor Trekvogels

door P. SIMON

Konservator - Beheerder van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten

Lid van de Hogere Jachtraad *

* Foto's 44-45.

Enige tijd geleden konden de uit het Noorden afkomstige trekvogels die voortgaande op hun oerinstinkt genadiger gebieden gingen opzoeken, in zowat alle moerassige gebieden van België rust en voedsel bekomen.

De vogels die hier en daar werden verjaagd konden zich gemakkelijk in de omgeving verschuilen, waar ze de stilte terugvonden en hun krachten konden herstellen. Onder dergelijke omstandigheden kon de jacht de toekomst van deze soorten niet in gevaar brengen.

En nochtans zullen er nu nog jagers beweren dat, niettegenstaande het feit dat de effectieven der eendachtigen en der steltlopers fel geslonken zijn op de broedterreinen, het aantal watervogels toegenomen is en dat ze er tijdens de trekperioden steeds meer waarnemen.

Deze twee beweringen, die op het eerste zicht in flagrante tegenstelling zijn met elkaar, zijn toch niet zo strijdig: het is inderdaad de voortschrijdende verdwijning van de moerassen, waardoor de voorbijtrekkende vogels op enkele bevoorrechte plaatsen worden samengetrokken, die de valse indruk verwekt van een zekere toename van het waterwild.

De tijd is voorbij voor vruchteloze debatten. Als men rekening houdt met het angstwekkend ritme waarop in onze streken de pleisterplaatsen verdwijnen moeten wij vlug, zeer vlug zelfs, trachten te redden wat er nog moet overblijven.

Harchies is ondertussen, sinds de drooglegging van nagenoeg alle moerassen die zich in de Provincie Henegouwen uitstrekten vanaf de streek van Doornik tot aan de Borinage, alhier de allerlaatste belangrijke en onontbeerlijke pleisterplaats geworden.

Indien het probleem van de vogeltrek nog talrijke jaren van geduldige waarnemen vereist, en indien de modaliteiten van de trekweg op verre na niet alle geheimen hebben prijs gegeven, dan weten wij toch dat zowel in de

(*) Zie eveneens: SIMON Paul, „De Moerassen van Harchies”, *Bulletin van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten* 1960, blz. 56-61. — HERBERIGS Harold, „De Toekomst van het Reservaat van Harchies”, *Bulletin van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten* 1962, blz. 111-112.

herfst als in de lente de trekvogels hun wintergebieden of hun broedplaatsen bereiken bij middel van verschillende etappen. En het is niet minder zeker dat de korte pozen van oponthoud hierbij een zo belangrijke rol spelen dat ze het sukses van de ganse reis kunnen verzekeren of de gelukkige afloop ervan in gevaar brengen.

Inderdaad, wanneer de klimaatsomstandigheden gunstig zijn, zullen de vogels in de voor hen herbergzame gebieden verblijven totdat een inval van de koude hen er zal verdrijven, of dat de tijd van de voortplanting hen verder naar het noorden zal drijven.

Harchies is en moet die veilige haven van rust blijven voor de trekvogels die in groot aantal van de Scheldemonding naar de Somme vliegen of voor de andere die bij de terugweg een min of meer gelijke trekroute volgen.

Wie haalt er voordeel uit Harchies ? Er trekken hier meer dan 100 soorten vogels voorbij ! En meer dan 70 soorten blijven hier om te broeden !

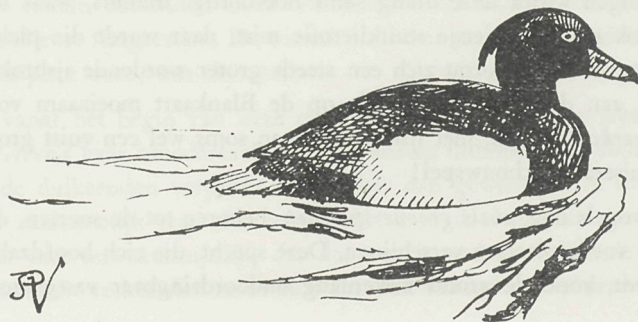
Bijna alle Eendachtigen, zowel grondel- als duikeenden, vinden te Harchies voedsel en veilig verblijf. Het is niet zeldzaam hier enkele duizenden exemplaren te tellen !

Meer bescheiden doch niet minder talrijk houden hier ook de kleinere steltlopers halt, onder meer de plevieren, ruiters, snippen en strandlopers. En ook de zangvogels blijven trouw aan Harchies; tijdens de trektijd wordt Harchies omgevormd tot een uitgestrekte en luidruchtige slaapplek waar vele tienduizende zwaluwen, spreeuwen, kwikstaarten en andere trekvogels samenkomen.

Harchies, dit laatste toevluchtsoord op de trekwegen verdiende het zeker dat in een korte uiteenzetting eens te meer zijn onweerlegbare hoedanigheden geprezen werden.

Het schijnt ons interessant nog eens te onderlijnen dat de aanwezigheid en het behoud van dit landschap, een der meest uitgestrekte en best gelegen in België, niets anders dan voldoening kan verschaffen.

Rond een zo belangrijk probleem zouden alle inspanningen moeten gericht zijn op een integraal en definitief behoud van het Reservaat van Harchies.



De Blankaart in 1963

door Paul HOUWEN

Conservator

* Foto's 60-61-62

De Blankaart was een van de vele wateren in het binnenland, die tijdens de voorbije winter volledig toegevroren lag. *Meerkoeten* en eenden waren er nochtans in het begin in geslaagd een bijt ijsvrij te houden maar toen de meeste uitweken konden de resterende watervogels het toevriezen niet meer beletten. In het meest ontoegankelijk gedeelte van het meer bleef nochtans zeer lange tijd een smalle, onregelmatige strook open water. Nu eens was de spleet dichtgevroren, een andere keer was zij weer ontdooid. Oorzaak: welwater, gassen of beweging van vissen? In ieder geval was aan de sporen in de sneeuw te zien dat *otters* regelmatig jacht maakten onder het ijs.

In het ergste van de kou waren op De Blankaart nog zowat een 500-tal vogels in 40 soorten aanwezig; enkele markante species: *buizerd*, *sperwer*, *blauwe kiekendief*, *smelleken*, *torenvalk*, *slechtvalk*, *waterhoen*, *meerkoet*, *ransuil*, *zwarte mees*, *staartmees*, *grote en tjaklijster*. Opvallend was de variëteit aan roofvogels. Alhoewel relatief veel uitgeputte prooien, waren deze nochtans, vooral voor de kleinere soorten, niet talrijk. Een typisch tafereel, dat de ellende van het steenuiltje illustreert, was het feit, dat deze vogel wanhopig een meerkoet aanklampte. Deze verweerde zich heftig, sleepte het nachtroofvogeltje met zich mee totdat het zich genoodzaakt zag te lossen.

Ook op de Blankaart heeft de *wintervoeding* honderden vogels het leven gered. Terwijl bv. op bepaalde plaatsen het *waterhoentje* als broedvogel volledig was verdwenen, konden in dit natuurgebied de verliezen tot één vierde worden beperkt. Een twintigtal *meerkoeten* heeft eveneens de winter overleefd en dit uitsluitend dank zij intense voeding.

Voeding lost echter niet alles op. Watervogels b.v. kunnen zo moeilijk hun element missen en als zij maar een plasje ontdekken, willen zij er heen. Voor sommigen wordt deze drang soms noodlottig. Immers, waar het vederkleed nu ook maar een ietsje stuitklierolie mist, daar wordt die plek nat, het water vriest aan en er vormt zich een steeds groter wordende ijsbrok. Zo kon men zowel aan de IJzermonding als op de Blankaart moeizaam voortstrompelende *meerkoeten* zien, met ijsklompjes van soms wel een vuist groot. Voorwaar een miserabel schouwspel!

Andere vogels nog, zoals *groene spechten*, behoren tot de soorten, die zelden of nooit op voederplaatsen verschijnen. Deze specht, die zich hoofdzakelijk met mieren voedt, vond de grond wekenlang ondoordringbaar vastgevroren. Van

de drie à vier koppels die in het kasteelpark en het kooibos huisden, zijn met moeite een paar vogels overgebleven.

Nog andere insekteneters waren op de Blankaart grotelijks verminderd: vooral het *winterkoninkje* — vroeger zo talrijk — en de *heggemus*, en in mindere mate het *roodborstje*, de *mezen* en de *boomkruiper*. De drie eerstgenoemde soorten schijnen zich nog niet volkomen van hun verliezen te hebben hersteld.

De vroeger zo klassieke verschijning op het meer, de *blauwe reiger*, werd in de lente slechts sporadisch gezien. De dichtst bij de Blankaart gelegen kolonie, te Alveringen, bereikte nog niet de helft van het aantal vorig jaar bezette nesten en in andere reigerijen zat het er niet beter op. De in Nederland — althans voorlopige — volledige bescherming van deze soort is voor het terug op aantal komen dan ook meer dan gewettigd.

Voor de ornitholoog bracht de eigenlijke winterperiode niet veel zeldzaamheden. Enkel dienen de ganzen te worden vermeld. In bepaalde periodes waren er enkele honderden, voornamelijk *kolganzen*. Een hoogtepunt betekende de waarneming op 26 februari van een twaalfstal *rotganzen*, waarvan één kennelijk tot de subspecies *robusta* (*witbuikrotgans*) behoorde.

Nauwelijks trad de dooi in of daar brak een ware rush van eenden en waadvogels aan. Het was een grappig gezicht in het begin van maart tientallen *grutto's*, *tureluurs* en *kemphanen* in de beken te zien waden op een bodem van ijs! *Zomertalingen* waren reeds op 6 maart aanwezig, vergezeld van honderden *smienten* en tientallen *blokeenden*, *wintertalingen*, *pijlstaarten* en *slobeenden*.

Het ijs op het meer was op 9 maart op veel plaatsen nog ruim 30 cm dik. De daaropvolgende morgen was het ganse ijsdek door de hevige wind en de knagende golfslag afgebroken. Eens dat ijs verdwenen, verschenen duikeenden en fuutachtigen terug en werd meteen de enorme visschade duidelijk. De Blankaart is immers zeer ondiep, op veel plaatsen slechts een halve meter, zodat daar het ijs tot de bodem reikte. Het normale winterpeil ligt een meter hoger maar het droge najaar van '62 had een status quo van het zomerpeil tot gevolg. Zo werden honderden dode *karpers*, *brasems*, *palingen* en *zeelten* de prooi van enkele duizenden *meeuwen*, *kauwen* en *kraaien*, die als een ware reinigheidsdienst fungeerden. De vissoort, die het meest gespaard bleef en dan ook de talrijkste werd, was de *snoek*.

Reeds vanaf het begin van deze eeuw werd vastgesteld dat zowel de *knif* als de *tafeleend* haar broedareaal naar het westen uitbreidt. De voorbije winter heeft beide duikeenden verplicht westelijker dan gewoonlijk te overwinteren, zodat het aannemelijk was, dat beide soorten in de lente later terugkeerden. Nu is het niet onwaarschijnlijk dat door onze streken trekkende individuen in broedkonditie verkeerden en er zich dan ook vestigden. Op deze manier kon

de strenge winter een stoot geven aan de verspreidingsverschuiving. Zo werden op de Blankaart gedurende het ganse broedseizoen *kuif-* en *tafeleenden* gezien. Alhoewel noch eieren noch kuikens werden gevonden, liggen broedgevallen voor de hand. Voortgaande op de aantallen na de broedtijd, schijnen zij daarbij een echt broedsucces te hebben gekend. Hetzelfde kan gezegd worden van de *blokeenden*, *zomer-* en *wintertalingen* en *slobeenden*, die talrijke territoria bezetten. Het was hen tenvolle gegund, na een slecht broedseizoen 1962 en een nog meer rampzalige winter!

De oorzaken van dit welslagen lag grotendeels aan de buitengewone voedsel- overvloed. Eendekroos, algen en miljarden mikroskopisch kleine kreeftjes, wormpjes en insecten maakten van de Blankaart voor jonge watervogels en vissen een luilekkerland.

1963 werd een echt rallenjaar. Het begon op 23 maart met een geluidswaarneming van het *kleinst waterhoen*. Vanaf 16 april werd het ganse broedseizoen door het *porseleinhoen* gehoord. En als hoogtepunt weerklonk van 5 juni af het tweeledige gesjerrp van de *kwartelkoning* in de nachtelijke stilte van de verlaten broeken. Met deze laatste soort werden nu reeds alle Europese ralachtigen op de Blankaart waargenomen, de zuidelijke *knobbelmeerkoet* en het *purperhoen* uitgezonderd.

Niet alleen de watervogels kenden een voorspoedig broedseizoen. Ook de *bruine kiekendieven* kenden een uitzonderlijk succes. De twee koppels, die in de rietvelden broedden, brachten in totaal negen jongen groot! Meteen kan gezegd worden, dat alle voor De Blankaart typische vogels een buitengewoon broedseizoen achter de rug hadden.

Voor de eenden scheen dit ook wel elders het geval te zijn geweest; de aantallen, die in het najaar op het meer kwamen, waren meer dan het dubbel van die van verleden jaar. Ook anders onregelmatige gasten waren nu zelfs gewoon. Zo werden geregeld *brilduikers* (zelfs een adult ♂) en *toppereenden* gezien.

Het vogeltrekstation De Blankaart, waarin vooral de leden van de vogelwerkgroep TRINGA actief waren, ringde dit jaar ruim 6.000 vogels, in een honderdtal soorten. 60 % hiervan zijn zwaluwen, limicolen en rallidae. O.a. werd reeds een *boerenzwaluw* in december in Ghana teruggevangen.

Ruim 2.000 personen schreven zich in voor de geleide excursies en een 100-tal nam deel aan de drie week-ends voor natuurvrienden, door de volkshogeschool De Blankaart ingericht. In iedere cursus op de volkshogeschool werd daarbij een lezing over natuurbescherming ingelast. Zodoende werden op De Blankaart enkele duizenden mensen, zowel in theorie als in praktijk met de natuurbeschermingsgedachte geconfronteerd.

De IJzermonding in 1963

door Paul HOUWEN

Conservator

* Foto's 55-56-57-58-59

Januari en februari van dit jaar waren gekenmerkt door een ongewoon harde koude. De meeste wateren in het binnenland waren toegevroren. Gans West-Europa was onder een dikke sneeuwlaag bedekt. Veel watervogels weken naar het Zuiden uit. Duizenden ganzen bv., die tijdens normale winters tussen Denemarken en België overwinteren, trokken honderden kilometer naar het Zuiden toe.

Andere watervogels zochten de schaarse ijsvrije plekken op. Langs de ganse Belgische kust was de IJzermonding wel de voornaamste pleisterplaats. Meer dan duizend meerkoeten en honderden duikeenden dreigden er van honger om te komen. Terwijl zaagbekken steeds maar weer naar paling en andere vis onderdoken haakten de schuimers, mantelmeeuwen, zilvers, storm- en kokmeeuwen, aan wal of in de lucht, naar het ogenblik waarop zij de zaagbekken hun vangst konden ontstelen. Op de rand van de bijt stond een kouwelijke reiger eveneens zijn kans waar te nemen.

In die hoogste nood kwam echter hulp opdagen. Onze vereniging schreef een aanzienlijk bedrag uit om de vogels voedsel te verschaffen en de bevolking van de stad Nieuwpoort werd er eveneens toe aangezet brood, graan, vis- en keukenafval te voederen. De oproep bleef niet onbeantwoord. Honderden volwassenen en kinderen beleefden een ongehoord genoeg aan het voederen van „hun” vogels. Zowel de Waalse als de Vlaamse Televisie wijdden een reportage aan deze opvoedende gebeurtenis. Deze voederactie redde niet alleen honderden vogels het leven, maar bracht veel mensen rechtstreeks in contact met een van de meest populaire vormen van natuurbescherming.

De soorten, die — behoudens de meeuwen — het meest van het voedsel hebben gebruik gemaakt zijn: de *meerkoet*, de *kuif*-, *tafel*- en *toppereend*. Al deze soorten lusten immers brood. Er werd een vergelijking gemaakt met de winter van februari 1956 en een van de conclusies luidt, dat, alhoewel de laatste winter harder toesloeg dan in '56, er nu toch verhoudingsgewijs minder sterfte was. En daar is het voederen zeker voor een groot deel de oorzaak van.

Bij het voederen werd van de gelegenheid gebruik gemaakt om — toen het reeds begon te dooien — enkele watervogels te ringen. Het vangen van deze vogels heeft misschien wel een direct gunstige invloed uitgeoefend, daar het gevaar wellicht niet denkbeeldig was dat de vogels te vertrouwd zouden raken aan de menselijke nabijheid. Te Nieuwpoort waren de mensen de vogels wel

goed gezind, maar dit is beslist niet overal het geval! Als resultaat werden 268 *meerkoeten*, 27 *kuifeenden*, 5 *tafeleenden*, 3 *blokeenden*, 10 *knobbelswanen* en 1 *kokmeeuw* geringd. Ondertussen zijn reeds 5 *meerkoeten* in het buitenland teruggemeld: één in Frankrijk, twee in Nederland, één in de volle Noordzee en één in Polen.

Onder de koudeslachtoffers telde men vooral *meerkoeten*. Verder ook *wulpen*, *scholeksters*, *tureluurs*, *strandlopers*, eenden. In januari werd een in juli '59 te Nieuwpoort geringde juveniele *tureluur* in de Gironde dood gevonden.

De grote nood bij de vogels was voor de ornitholoog ook een buitenkans om zeldzamere soorten en meer gewone verschijningen in een ongewoon aantal te observeren. Op 27 januari waren aan de IJzermonding een 450-tal *scholeksters* aanwezig. De *bonte strandlopers* bereikten er op 14 januari een maximum van 500. Tussen de grote ijsschotsen door lagen er bij laag water immers nog altijd ruime plekken slik bloot, waar de steltlopers konden fourageren. *IJslandse tureluurs* (*Tringa totanus robusta*), *brilduikers*, de drie soorten *zaagbekken*, *bergeenden*, *eidereenden*, *zwarte en grote zeeëenden* waren regelmatige gasten.

En toch kwam aan dit feeëriek vogeltafereel een einde. Vooraleer de laatste watervogels het sluisencomplex te Nieuwpoort hadden verlaten, kon men er in de aanpalende tuin reeds de zang van de *heggemus* en de *Turkse tortel* beluisteren. Zij luidden de lente in, die, ongeacht de grote verliezen, tot het leven en de voortplanting lokte.

Een eerste zomervogel, de *strandpluvier*, deed zijn intrede op 22 maart. Ondanks die meedogenloze winter en de gure storm op die dag was het vogeltje op deze vroege datum reeds present. Anderen volgden: *kleine pluvier*, *overloper*, *dwergstern*, *dwergmeeuw*, *hop*, *engelse gele kwikstaart*, *tapuit*, *grauwe gors*...

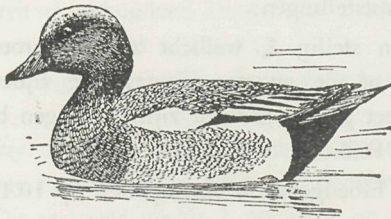
Reeds begin april kon worden geconstateerd dat ook eigen broedvogels als slachtoffer van de koude gevallen waren: zo was het aantal broedende koppels *scholeksters* en *kieviten* enigermate geslonken. Daartegenover kregen wij drie paartjes *kleine pluvier*, tegen normaal één à twee. Deze soort is de dans ontsprongen daar zij haar winterkwartieren in Afrika opslaat. De *bergeend* broedde terug in het reservaat. Er werden echter slechts twee kuikens gezien en het is niet eens zeker dat deze zijn groot gekomen.

De waadvogeltrek kwam vrij vroeg. Reeds op 5 juli werd de eerste *kluut* en de eerste *kleine strandloper* genoteerd. Door de vogelwerkgroep TRINGA werden er terug heel wat waadvogels geringd, waaronder *steenlopers*, *regenvulpen*, *rosse grutto's*, *krombekstrandlopers*. Twee geringde ♀♀ *strandpluvieren* werden in juli teruggevangen. Zij waren respectievelijk tijdens de broedseizoenen van '60 en '61 als volwassen vogel ter plaatse geringd. Op 20 augustus werd er nog een *bontbekpluvier* levend en gezond terug bemachtigd, die er als

adulte vogel op 10 augustus 1958 was gemerkt. Deze vogel was dus minstens zes jaar oud ! Tenslotte werd eveneens nog een jonge *tureluur* met ring Stockholm in het reservaat vastgesteld.

Op 8 september werd het reservaat officieel ingehuldigd. De ruime belangstelling, die deze manifestatie mocht genieten, wijst op het belang dat naturalisten hechten aan een gebied van slikken en schorren, tweemaal per dag door brakwater overspoeld en rijk aan een specifieke flora en fauna. De Heer Harold de Smet de Naeyer, voorzitter van de Raad van Beheer, dankte in een toespraak het vooruitstrevende stadsbestuur van Nieuwpoort en allen, die zich spontaan opofferingen hebben getroost voor het behoud van dit uniek landschap. De talrijke genodigden werden in het stadhuis op een receptie onthaald en nadien in verscheidene natuurtentoonstellingen, alsmede in het natuurreservaat zelf, rondgeleid.

Oktober en november zijn de trekmaanden voor de meeste vink- en lijsterachtigen. Het is de tijd van de trieste vogelvangst. Het is de periode waar langs de kust honderden *fratertjes*, *ijs-* en *sneeuwgorzen* worden gevangen. Gelukkig dat deze vogels langs de kust van een paar vrijplaatsen kunnen genieten. Aan de IJzermonding was de zaadoogst van o.a. de *zeekraal* (*Salicornia herbacea*) en het *klein schorrenkruid* (*Suaeda maritima*) bijzonder geslaagd, zodat zij het gebied met een gerust hart als winterverblijf mogen uitverkiezen.



Het Reservaat van Assenede: Overzicht 1963

door H. WILLE

Adjunkt-Direkteur

en Jozef BUYSSE

Hulp-Konservator

Voor vergelijking raadplege men het Jaarbulletin 1962, blz. 77 en volgende, het Jaarbulletin 1961, blz. 70 en volgende, en het Jaarbulletin 1956, blz. 60 en volgende.

De langdurige vorstperiode had hier een massale sterfte van de vissen tot gevolg; tot in de maand mei bleven rottende vissentelken het uitzicht van ons Reservaat en van het Vrij Vogelreservaat De Rode Geul weinig aantrekkelijk maken. Toch zijn achteraf beziende de broedgegevens voor het grotere waterwild nog meegevallen, op uitzondering van de *Roerdomp*, die totaal verdwenen was, en van de *Waterral*, die slechts op 1 enkele plaats nog werd gehoord. Met de kleinere broedvogels werd het echter dit jaar een drama, om redenen die niet zo duidelijk zijn, doch klaarblijkelijk in verband moeten staan met verminderde voedselvoorraad, vermits tijdens de voorjaarstrek alle soorten even talrijk geweest zijn als de vorige jaren. Gelukkige uitzonderingen op wat voorafgaat waren enkel de *Rietzanger* (waarschijnlijk toegenomen dit jaar!), de *Witsterblauwborst* (minstens 2 broedparen dit jaar), en de *Zwartkopgrasmus*, die hier dit jaar waarschijnlijk voor het eerst tot broeden kwam: zulks echter als rechtstreeks gevolg van de steeds verder gaande verlanding van de moerassige stroken, waar het dichte kreupelhout steeds verder voortwoekert. Wij bezochten samen 36 maal het gebied, vooral tijdens de broedtijd, en noteerden de volgende meer gedetailleerde vaststellingen:

— *Fuut*: Er waren stellig 2, wellicht zelfs 3 broedparen, hetgeen ons aangenaam verraste, na de enorme vissensterfte tijdens de winter; maar het aantal jongen moet gering geweest zijn: 2 jongen bij elk der 2 koppels op de Rode Geul op 16.6.63.

— *Dodaars*: Geen broedgeval; 4 exemplaren op 10.11.63.

— *Purperreiger*: Zeer vroege waarneming van een vissende vogel op 7.4.63.

— *Blauwe Reiger*: Toch nog 4 exemplaren op 12.5.63.

— *Wouwaapje*: Waarschijnlijk 2 broedparen.

— *Roerdomp*: Totaal afwezig dit jaar (2 broedparen in 1961 en 1962!).

— *Wilde Eend*: Dit jaar wellicht niet meer dan 30 broedparen (35 in 1962).

— *Wintertaling*: Een „wakend” mannetje op 14.4 (met wijfje), 18.4, 21.4 en 1.5 (steeds alleen!) doet voor dit jaar zeer sterk aan een broedgeval denken.

Jammer genoeg geen definitieve bevestiging in mei of juni. Op 7.4 doortrek van 43 exemplaren.

— *Zomertaling*: Wellicht niet meer dan 5 broedparen dit jaar. Op 25.6.63 echter nog een zeer hevig alarmerend wijfje: wellicht met jongen van een laat broedsel. Doortrek tot 20.4 (14 eks.).

— *Krakeend*: Eigenaardig genoeg dit jaar nooit opgemerkt.

— *Pijlstaartend*: Een mogelijk broedgeval geenszins uitgesloten, want op 1.5.63 verbleef hier nog een territorium-houdend mannetje. Echter geen verdere bevestiging.

— *Smient*: Reeds op 15.8.63 een 30-tal. In het voorjaar nog 21 op 15.4, en een koppel op 18.4, dat hier echter niet langer bleef.

— *Slobeend*: Een 4-tal broedparen dit jaar: 4 mannetjes bleven bijeen tot 26.5. Voorjaartrek tot op 20.4, van 27 alhier pleisterende slobeenden.

— *Bergeend*: Een gevormd koppel op 20.4 en 5.5, nadien niets meer...

— *Rietgans*: 12 zuidwaarts trekkende exemplaren op 29.12.63.

— *Kleine Rietgans*: Na de reeds vermelde groep van 25 op 9.1.63 werden er ook op 13.1.63 nog 3 vogels gezien.

— *Buizerd*: Alhier overwinterend van 13.1 tot 17.3.63: 1 exemplaar.

— *Bruine Kuikendief*: Een koppel gezien op 15.4.63, nadien niet meer.

— *Blauwe Kuikendief*: Een mannetje op 17.3.63, een wijfje op 13.12.63.

— *Boomvalk*: Op 1 en 5.5.63 een pleisterende vogel op doortrek.

— *Torenvalk*: Vanaf 10.2.63 verbleven hier 2 overwinteraars waarvan de laatste nog op 7.4 werd gezien: deze overleefde dus hier de strengste koude.

— *Waterral*: Op 28.4.63 slechts 1 roepende vogel.

— *Kievit*: Ook dit jaar minstens 15 broedparen.

— *Houtsnip*: Een onvermelde waarneming van 1 exemplaar op 11.11.62.

— *Watersnip*: Nog 3 vogels op 1.5.63; 13 doortrekkers op 15.8.63.

— *Scholekster*: Nieuwe broedpoging in de Rode Polder, gezien de waarneming van een territorium-houdend koppel van 14.4 tot 5.5.63, en van een „wakend” exemplaar op 12, 25 en 26.5.63.

— *Zwarte Ruiter*: Enigszins afwijkend was de waarneming van 2 vogels op 25.6.63.

— *Groenpootruiter*: Slechts 1 vogel gezien op 20.4.63.

— *Tureluur*: Twee broedparen in 1963. Op doortrek tot 10 eks. (7.4.63).

— *Kemphaan*: Dit voorjaar slechts 1 mannetje op 7.4.63.

— *Zilvermeeuw*: Tot 4 juveniele vogels gezien op 8 en 21.4.63.

— *Visdiefje*: Slechts op 25.6.63 nog een voedselzoekend dier.

— *Houtduif*: Steeds zeer talrijke broedvogel. Op 21.4.63 nog 65 eks. geteld.

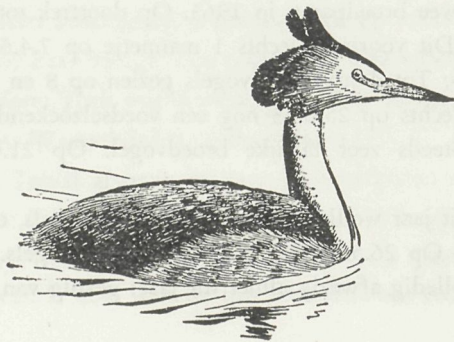
— *Koekoek*: Dit jaar wellicht niet meer dan 2 koppels, o.a. 1 rossig wijfje.

— *Gierzwaluw*: Op 26.5.63 nog 5 overvliegende vogels.

— *Ijsvogel*: Volledig afwezig alhier dit jaar: gevolg van de strenge winter.

- *Groene Specht*: Wellicht slechts 1 broedpaar meer dit jaar.
- *Grote Bonte Specht*: Zoals overall geen zichtbare afname alhier.
- *Oeverwaluw*: Op 5.5.63 nog 2 vogels opgemerkt.
- *Zwarte Kraai*: Nog een koppel gezien op 25.5.63.
- *Gekraagde Roodstaart*: Net als in 1962 een broedend koppel, dat op 14.4.63 voor het eerst samen werd gezien.
- *Nachtegaal*: Net als in 1962 geen broedvogels meer.
- *Witsterblauwborst*: Er waren minstens 2 broed-territoria, waar op 15.4.63 beide mannetjes zongen; de wijfjes werden op 12.5 en op 16.6.63 nog gezien; wellicht opnieuw 3 broedparen, zoals in 1961 (in 1962 wellicht maar 1 broedpaar).
- *Tapuit*: Nog een doortrekkend dier op 12.5.63, wat dit jaar niet zo uitzonderlijk was, vermits wij er elders nog tot eind mei zagen doortrekken (grote vogels: IJslandse of Groenlandse vorm).
- *Roodborsttapuit*: De waarneming van nog een mannetje op 12.5.63 heeft betrekking op een broedpaar in de omgeving.
- *Snor*: Fel afgenomen als broedvogel; dit jaar niet meer dan 3 paren (1962: 8).
- *Grote Karekiet*: Zelfde situatie: geen 5 broedparen meer (1962: 12; 1961: 15).
- *Kleine Karekiet*: Eveneens afgenomen tot ongeveer de helft van het aantal broedparen in 1962 (40).
- *Rietzanger*: De enige zangvogel in het rietland met enige toename: minstens 15 koppels dit jaar.
- *Grauwe Vliegenvanger*: Het paar van 1962 was op 12.5.63 terug.
- *Zwartkopgrasmus*: Nieuwe broedvogel: waarschijnlijk 2 paren.
- *Fitis*: In tegenstelling met vorige jaren waren er op 14.4.63 maar 3 zangposten bezet. Ook de overige zangvogels waren fel afgenomen dit jaar, en zulks zonder onderscheid of het trek- of standvogels betrof.
- *Boompieper*: Slechts 1 of 2 broedparen meer; nestbouw op 5.5.63.

In 1963 geen enkele nieuwe soort waargenomen; totaal 140. Er waren wel 3 nieuwe broedvogels: *Wintertaling*, *Scholekster* en *Zwartkopgrasmus*. Het totaal bereikt nu 73 soorten.



Enkele Spinnensoorten uit het Reservaat van Genk

door Jan KEKENBOSCH
(Brussel)

* Foto's 39-40

Vanaf het einde van de 19de eeuw kregen de moerassen van Genk reeds het bezoek van Léon BECKER (1826-1909), promotor van de Araneologie in België. Inderdaad, deze kunstschilder met groot talent heeft een deel van zijn leven gewijd aan de studie van de spinnen van ons land. Deze voorliefde voor de natuurwetenschappen kwam in 1882 en 1896 tot uiting door een meesterlijke publikatie over de Spinnen van België (1).

Dank zij de vriendelijke toelating, mij verschaft door de Heer KESTELOOT, Beheerder-Sekretaris van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten, heb ik mij op 5 juli 1963 naar het Reservaat van Genk begeven, om er spinnen te verzamelen voor de verzamelingen van het Koninklijk Belgisch Instituut van Natuurwetenschappen.

Dit eerste contact met de spinnenfauna van de moerassen van het Reservaat was uiterst vruchtbaar. Ik heb gemeend dat het interessant zou zijn de resultaten van deze eerste verkenning aan de lezers van het Bulletin kenbaar te maken. Nochtans zal ik in dit artikel enkel de vangsten van macro-spinnen vermelden die op faunistisch gebied tot de meest typische soorten behoren.

Verschillende exemplaren werden tijdens dit bezoek verzameld door de lage planten af te maaien langs de oevers van vijvers en moerassen. Andere, meestendeels behorend tot de familie van de *Lyosiden* of wolfspinnen, werden op zicht bemachtigd, op de mostapijten en op het veenmos dat de natte valleien bedekt.

De interessante macro-spinnen die bij het maaien werden verzameld, behoren tot drie families: de *Clubioniden*, de *Thomisiden* en de *Salticiden*. De vertegenwoordigers van deze spinnenfamilies vervaardigen zich geen vangnetten, zoals de andere welbekende spinnen het doen, doch ze achtervolgen lopend hun prooien.

Clubioniden: Tijdens ons onderzoek werden er 4 soorten Clubioniden gevangen, waarvan 3 tot het genus *Clubiona* behoren, en 1 tot het geslacht *Chiracanthium*.

(1) BECKER, L., 1882. „Les Arachnides de Belgique” (1ste deel). (*Annales van het Belg. Natuurhist. Museum*, X, blz. 1-246, pl. I-XXVII). — BECKER, L., 1896. „Les Arachnides de Belgique” (2e en 3e deel). (*Annales van het Belg. Natuurhist. Museum*, XII, blz. 1-127 en 1-378, pl. I-XXV en I-XXVIII).

Tot het Clubiona-geslacht behoren er in ons land 17 soorten, waarvan er drie te Genk werden gevangen: *Clubiona Stagnatilis* KULCZYNSKI, *Clubiona Phragmitis* C.L. KOCH, en *Clubiona Reclusa* CAMBRIDGE.

De individuen die tot dit genus behoren hebben een lichte kleur, hun abdomen is versierd met een gedrongen en weelderig zijdeachtig uitstulpsel. Een der karakteristieken van deze familie is de uitzonderlijke glans van de van voren staande middelste ogen.

De lengte van deze vertegenwoordigers bedraagt 3 tot 11 mm.

Het grootste deel der Clubionen leeft op lage planten, op grassen die voorkomen in de omgeving van moerassige plaatsen. Een klein aantal komt voor onder de stenen, vooral in hogere gebieden; een soort leeft onder de wortels van de bomen.

Zoals reeds werd vermeld jagen de Clubionen lopend achter hun prooi en verplaatsen zich daarbij met een grote behendigheid. Worden ze gestoord of verrast, dan laten ze zich op de grond vallen met de poten langs het lichaam hangend, om zich aldus dood te gebaren.

Op het ogenblik van de eileg sluit het wijfje zich op in een opgerold blad, waarvan ze de boorden met enkele draden heeft vastgemaakt.

1. — *Clubiona Stagnatilis* KULCZYNSKI, 1 wijfje.

Deze soort was voor België slechts bekend door de vangst van een mannetje te Moorsel, op 7.11.1945, in afval van een overstroming (A. BALL). Een wijfje dat nu te Genk werd verzameld bevestigt haar aanwezigheid in ons land en haar voorkeur voor vochtige gebieden.

Deze Clubiona was reeds bekend uit de naburstaten van België, waaronder Groot-Brittannië; ze was er eveneens in gelijkaardige biotopen bemachtigd geworden.

2. — *Clubiona Phragmitis* C.L. KOCH, 3 wijfjes.

Deze Clubiona heeft een algemene verspreiding in België; ze is gewoon in het riet van het *Phragmites*-geslacht. Haar vangst te Genk is niettemin interessant, vermits ze nog niet vermeld was geworden voor de Provincie Limburg.

3. — *Clubiona Reclusa* CAMBRIDGE, 2 wijfjes.

De gewoonste soort van het genus, *C. Reclusa* CAMBRIDGE wordt op een groot aantal lage planten aangetroffen. Haar aanwezigheid werd vastgesteld in het grootste aantal onzer provincies. Toch moet men teruggaan tot het jaar 1880, om een vermelding van haar vangst te Genk terug te vinden. Deze lokaliteit is trouwens tot op heden de enige plaats waar ze in de provincie Limburg werd gevangen.

4. — *Chiracanthium Erraticum* WALCKENAER, 1 wijfje.

Er zijn in België 4 soorten van het *Chiracanthium*-genus. Het te Genk bemachtigd specimen behoort tot de soort „*erraticum* WALCKENAER”, de gewoonste van gans het geslacht.

Alhoewel deze Clubionide voor een groot aantal plaatsen vermeld wordt die over nagenoeg de ganse oppervlakte van ons land verspreid zijn, blijft Genk toch voor deze spinsoort de enige vindplaats voor gans de Provincie Limburg. Het nest van deze soort is zeer typisch en gemakkelijk te herkennen. Deze spin, waarvan het abdomen overlans gekleurd is met een rood-oranje-kleurige zoom, legt haar schuilplaats aan in het uiteinde van een of andere grassoort, waarvan de toppen met behulp van enkele draden worden bijeengebracht. Deze woning wordt door het mannetje en het wijfje bezet tot op het ogenblik van de copulatie. Vervolgens zal enkel het wijfje er blijven tot aan de geboorte van de jongen. Het is een agressieve soort waarvan de beet vrij pijnlijk zou zijn.

Thomisiden:

5. — *Oxyptila Brevipes* (HAHN), 1 wijfje.

Oxyptila brevipes behoort tot de familie van de Thomisiden of Krab-spinnen, zo genoemd omdat hun manier om zich zijwaarts te verplaatsen nogal doet denken aan die van de krabben. Deze wijze van kruipen ontstaat omdat deze spinnen de twee paar vorenste poten zijwaarts gericht hebben en dat deze langer zijn dan de achterste poten.

De *Oxyptila* zijn vooral „lapidicolen”, d.w.z. dat ze gewoonlijk onder de stenen leven. Ze verplaatsen zich langzaam. Hun kleed heeft een eenvormige en neutrale kleur, en biedt hen bovendien een behendige vermomming: hun lichaamsdelen zijn inderdaad met aarde of zavel bedekt, zodat deze spinnen zich met hun omgeving vereenzelvigen en gemakkelijk ontsnappen aan de blikken van oningewijden.

Men kent thans in België tien soorten *Oxyptila*'s; maar hun vangst is steeds toevallig en zeldzaam. Het voorkomen in ons land van *Oxyptila brevipes* (HAHN) was slechts gekend door één enkele vangst uitgevoerd door L. BECKER te Hastière in 1882. De ontdekking van een wijfje te Genk is bijgevolg uiterst interessant, vermits zij het bestaan van deze soort in onze gebieden bevestigt en haar verspreidingsareaal in België vergroot.

Salticiden: de twee volgende soorten behoren tot de familie van de Attiden of Salticiden, ook spring-spinnen genoemd, omdat ze de eigenaardige gewoonte bezitten zich snel te verplaatsen door enkele sprongen te maken.

Het is op het ogenblik dat de zonnestralen het meest warmte geven dat de Attiden zich op jacht begeven. Een der soorten die wij het meest kunnen waarnemen op de goed beschenen buitenmuren van onze woningen is de

Salticus scenicus (CLERCK), die door de Engelsen „Zebra-spin” wordt genoemd. Deze benaming komt voort uit het feit dat het kleeft van deze mooie spin doet denken aan de streping die de Zebras dragen.

Wanneer een Attide op zoek is naar een prooi, dan ziet men haar voelhorens bewegen om langzaam het terrein te verkennen, ofwel zal ze zich onbeweeglijk houden om de omgeving zorgvuldig af te spieden. Zodra er een prooi in de nabijheid opduikt zal onze Spin zich met een sprong op haar slachtoffer werpen; ze berekent zo scherp de afstand, dat ze zich zelden zal vergissen.

Op het ogenblik van de eileg trekken de wijfjes van deze familie zich terug onder de stenen om er hun cocon-nest te vervaardigen, waar ze zullen verblijven tot aan de geboorte van de jongen.

6. — *Marpissa Radiata* GRUBE, 1 wijfje.

Ik was zeer verheugd deze mooie Attide in het Reservaat van Genk te kunnen vangen. Men moet tot 1879 teruggaan om vermeldingen over haar aanwezigheid in België terug te vinden. Op dat ogenblik vermeldde L. BECKER haar voor Tilff, Spa en de afdamming van de Gileppe, allemaal plaatsen die in de provincie Luik gelegen zijn.

7. — *Sitticus Floricola* (C.L. KOCH), 1 mannetje en 2 wijfjes.

Haar verspreidingsgebied werd lange tijd gelokaliseerd tot de moerassen van de Kempen in het algemeen en van Genk in het bijzonder.

Meer recent onderzoek heeft toegelaten andere eksemplaren van deze soort te verzamelen in de andere provincies van ons land. Aldus werden er specimens aangetroffen in plaatsen gelegen in de Provincies Oost-Vlaanderen, Brabant, Henegouwen en Luxemburg.

De vangst van een mannetje en twee wijfjes in het Reservaat van Genk is nochtans interessant, vermits ze de waarnemingen van de vroegere Araneologen in verband met deze soort een nieuwe bevestiging heeft gegeven.

Lycosiden:

De Lycosiden of wolfspinnen die tijdens deze verkenningstocht verzameld werden behoren tot de geslachten *Pardosa* en *Pirata*. Deze laatste kenmerken zich door het feit dat enerzijds het wijfje tijdens haar zwerftochten haar cocon meevoert, vastgehecht aan draden, en dat anderzijds, bij de geboorte van de jongen, deze laatste op de rug van hun moeder kruipen en er zich aan vasthechten tot aan hun eerste rui.

De wolfspinnen zijn onbetwistbaar de grootste zwervers onder al onze spinnen; ze achtervolgen hun prooi in volle draf en vergenoegen er zich meestal mee tijdens de rust te gaan schuilen onder een steen.

8. — *Pardosa Pullata* (CLERCK), 13 wijfjes.

Deze Lycose is vrij gewoon in vochtige terreinen, zoals in de onmiddellijke omgeving van vennen en vijvers. Nochtans kende men haar uit de Provincie Limburg enkel door een vangst van een wijfje te As in de Kempen. De 13 exemplaren die te Genk werden bemachtigd vormen een uitstekende aanwinst, zowel voor de verzamelingen van het Instituut als onder het oogpunt van de streek-fauna.

Ik wil deze opsomming eindigen met de *Pirata*-soorten. Alle soorten van dit geslacht zijn essentieel hygrophiel, men vindt ze bijgevolg in de meest verscheidene vochtige terreinen; ze schrikken er bij gelegenheid niet voor terug op het water rond te lopen. Alle exemplaren uit Genk zijn afkomstig uit de vochtige laagten, bedekt met veenmos; dit biotoop is uiterst rijk aan wolfspinnen die de vochtigheid opzoeken. Het vangen van deze dieren is vrij gemakkelijk, omdat ze onophoudend en in alle richtingen rondzwerven.

Men onderscheidt thans in België zes *Pirata*-soorten, waaronder één (*P. Uliginosus*-THORELL) enkel voorkomt in de Hoge Venen, terwijl een andere (*P. Knorri*-SCOPOLI) een typisch Ardeense soort is.

Ik ben zo gelukkig geweest de andere vier soorten terug te vinden in de nabijheid van de vennen en moerassen van het Reservaat van Genk.

9. — *Pirata Hygrophilus* (THORELL), 9 wijfjes.

Deze spin was nog niet vermeld geworden uit de Provincie Limburg, alhoewel ze gekend is uit verscheidene andere streken van ons land.

10. — *Pirata Latitans* (BLACKWALL), 2 mannetjes en 3 wijfjes.

Evenals de vorige soort is ook *P. Latitans* (BLACKWALL) nieuw voor de Provincie Limburg.

11. — *Pirata Piraticus* (OLIVIER), 13 wijfjes.

De gewoonste soort wolfspin. Maar haar aanwezigheid in de streek van Genk was nog nooit vastgesteld geworden.

12. — *Pirata Piscatorius* (CLERCK), 1 wijfje.

De grootste en zeldzaamste van onze inheemse *Pirata*. Ze was enkel gekend uit België door enkele vangsten gedaan in de Provincies Antwerpen en Luik.

Als besluit blijkt het wel dat deze eerste kennismaking met de spinnenfauna van de vochtige gebieden van het Reservaat van Genk tot de meest geslaagde behoort. Het faunistisch belang van deze biotopen is onweerlegbaar; men kan nu reeds voorspellen dat grondiger doorgevoerd onderzoek nog andere uitstekende vondsten zal opleveren.

Anderzijds zouden deze eerste peilingen moeten uitgebreid worden tot de andere en drogere biotopen, zoals de met heide bedekte duinen.

Het Hageven-Reservaat te Neerpelt

door H. LEHAEN

Konservator

De harde winter van 1962-63 heeft een gevoelige vermindering van bepaalde soorten vogels veroorzaakt; dit was ook zichtbaar op het Hageven.

Waar eens de ijsvogel als een blauwe schicht over het water scheerde, waar de meerkoeten en waterhoentjes met knorrende geluiden hun plassende waterdemonstraties hielden, en waar de schrille trillers van de winterkoning alsook de fijne zang van de heggemus te horen waren, daar heerste dit jaar een onheilspellende stilte...

Toch mochten wij 2 nieuwe aanwinsten boeken: de tureluur die 3 jongen groot heeft gebracht en langs de Dommelbeek de fijn zingende bosrietzanger.

Onze asgrauwe kuikendief bracht 4 prachtige jongen groot maar jammer genoeg moest er opnieuw een jonge vogel afgeschoten worden door een onwetende « broodjager ».

In januari 1963: 150 ton bijtende stof vloeide verraderlijk langs een afvoersloot in de Dommel. De oorzaak dezer bezoedeling zou liggen in een opslagplaats van Overpelt-fabriek. Talrijke vissen en de plantengroei hebben zeker daaronder geleden. Toch zaten er 56 blokeenden op de Dommel, toen overal elders alle waterlopen toegevroren lagen. Deze groep groeide enkele dagen later zelfs aan tot een 90-tal exemplaren, waarbij ook een knobbelzwaan had aangesloten.

De panelen met het politiereglement werden nu geplaatst.

In februari 1963: Opnieuw moeilijkheden. In de Gemeenteraad bespreking over een wegverbinding Neerpelt-Valkenswaard (Ned.), die het Reservaat in 2 delen zou snijden, doorheen de prachtige zandheuvels langs het Kraaienvan. Het zand van de heuvels zou zelfs moeten dienen hebben om lager gelegen gedeelten aan te vullen. Gelukkig kregen wij tijdig kennis van dit plan.

Aanstands onze Directeur opgebeld en de nodige maatregelen werden getroffen. Samen met de Heer Ir. Overlaet, Bestuurder van de Landbouwkundige Diensten van de Provincie Limburg toog de Heer Herberigs naar Valkenswaard, waar men gelukkig geen bezwaar had tegen de door ons voorgestelde tracé-wijziging. Nu zal de weg aangelegd worden op de scheiding Achel-Neerpelt.

In mei 1963: Ter nagedachtenis van onze overleden konservator, de Heer Gaston Claessen, werd een monumentje opgericht. De inhuldiging zal doorgaan samen met die van ons Hageven-Reservaat in het voorjaar 1964.

In juni 1963: Uitstap met de vrienden van onze Vereniging: 40 natuurliefhebbers op post.

In juli 1963: Kontakt tussen de Heer Noest, van het Bosbeheer van Noord-Brabant, en onze Directeur, met het oog op het stichten van een grensreservaat Nederland-België, rond het Hageven.

In oktober 1963: 4 korhoenders (wifjes) dood aangetroffen; een week later nogmaals 5 hennen en ook 3 hanen, alsook enkele fazanten en patrijzen. Zit hier een kwade hand in het spel, of gaat het om accidentele gevolgen van chemische landbouwmiddelen? In beide gevallen een zeer bedenkelijke zaak... Doch natuurliefhebbers versagen nooit!

Lijst der broedvogels van het Hageven-Reservaat (10 jaar waarnemingen alhier uitgevoerd door verschillende medewerkers)

- | | |
|------------------------|--------------------------|
| 1. Dodaars | 39. Boomkruiper |
| 2. Roerdomp | 40. Winterkoning |
| 3. Wilde eend | 41. Grote lijster |
| 4. Wintertaling | 42. Zanglijster |
| 5. Asgrauwe kiekendief | 43. Merel |
| 6. Torenavalk | 44. Roodborsttapuit |
| 7. Korhoen | 45. Gekraagde roodstaart |
| 8. Patrijs | 46. Nachtegaal |
| 9. Kwartel | 47. Witsterblauwborst |
| 10. Fazant | 48. Roodborst |
| 11. Waterhoen | 49. Sprinkhaanrietzanger |
| 12. Meerkoet | 50. Grote karekiet |
| 13. Kievit | 51. Kleine karekiet |
| 14. Wulp | 52. Bosrietzanger |
| 15. Grutto | 53. Rietzanger |
| 16. Tureluur | 54. Spotvogel |
| 17. Kokmeeuw | 55. Zwartkopgrasmus |
| 18. Holduif | 56. Tuinfluiter |
| 19. Houtduif | 57. Grasmus |
| 20. Tortelduif | 58. Braamsluiper |
| 21. Koekoek | 59. Fitis |
| 22. Steenuil | 60. Tjiftjaf |
| 23. Ransuil | 61. Heggemus |
| 24. Nachtzwaluw | 62. Grauwe vliegenvanger |
| 25. IJsvogel | 63. Duinpieper |
| 26. Groene Specht | 64. Boompieper |
| 27. Veldleeuwerik | 65. Witte kwikstaart |
| 28. Boerenzwaluw | 66. Gele kwikstaart |
| 29. Wielewaal | 67. Klapekster |
| 30. Zwarte kraai | 68. Grauwe klauwier |
| 31. Ekster | 69. Spreeuw |
| 32. Vlaamse gaai | 70. Kneu |
| 33. Koolmees | 71. Vink |
| 34. Pimpelmees | 72. Geelgors |
| 35. Zwarte mees | 73. Rietgors |
| 36. Kuifmees | 74. Huismus |
| 37. Matkopmees | 75. Ringmus |
| 38. Staartmees | |

Hamont, een der vele nieuwe gebieden onder de bescherming van de Belgische Natuur- en Vogelreservaten

door H. LEHAEN

Konservator

Een uitstekende aanwinst is stellig het gebied (in totaal 390 ha groot), dat gevormd wordt door de eigendommen van Mevr. Wwe de l'Escaille-de Liere, van de Heer Spaas en van Mevr. Wwe Eyben, en van de Gemeente Hamont (respektievelijk 250, 115 en 25 ha).

Wij danken al deze eigenaars voor hun bereidwilligheid, waardoor een daadwerkelijk natuur-beheer kon tot stand komen in voornoemde terreinen, en waar wij bovendien een bestendige studie van fauna en flora zullen kunnen ondernemen.

Er zijn twee bestendige en beëdigde wachters, namelijk de Heren Louis Clijsters van Kaulille, en Mathieu Boonen van Sint Huibrechts-Lille: deze twee bewakers zegden ook hun volledige medewerking toe voor het totaal beschermen der roofvogels en de controle der nestkasten. In totaal beschikken wij over 300 nestkasten voor het gebied Spaas-Eyben, meestal oude denebossen (grove den, sparren en lorken). Dit biotoop wordt doorsneden door 2 prachtige afwateringssloten (Collecteur- en Rode Beek): een waar vogelparadijs.

Het gebied « de l'Escaille » bezit eveneens 300 nestkastjes. Dit Vrije Vogelreservaat bestaat uit enkele vijvers, 2 afwateringssloten (Hamont- en Kaulillebeken), uitgestrekte beukenbossen, grove dennen, eikenbossen en ander loofhout. Bovendien zijn er daar weiden en landbouwgronden, die ook voedsel verschaffen aan de vogels. Voor flora en fauna is het een zeer interessant gebied. Het weelderige pijlkruid groeit hier, en ook de ijsvogel slingert er zich als een juweel door de natuur; de egelskop is hier niet zeldzaam.

Als voornaamste planten: verschillende orchideeënsoorten, zoals moeras-, wespen-, gevlekte- (zeer algemeen) en welriekende nachtorchis; het rondbladerig wintergroen is hier echter eerder zeldzaam.

Als voornaamste broedvogels noteerden wij: grote bonte en groene specht; ook de zwarte specht werd hier regelmatig gehoord en waargenomen. Verder de holenduif, de ijsvogel, de grauwe vliegenvanger (5 koppels), de witte kwik, de snor, de nachtzwaluw, de goudvink, de fitis, de tjiftjaf, de fluitier, de gekraagde roodstaart, enz...

Daar het dit jaar ook een rijk paddestoelenjaar was, hebben wij hiervan gebruik gemaakt om een zestigtal soorten zwammen te determineren, ondermeer: oranje bekerzwam, gele- en groene knolamaniet, slanke en panteramaniet, schaapje, elfenbankje, tonderzwam, geweizwam, gele zwavelkop, verschillende boleten- en russula-soorten, enz... Tevens werden er een 150-tal bloemen op naam gebracht. Ook werd er aan ringwerk gedaan want niet minder dan 1.500 vogels werden hier gevangen en gemerkt: op trek komen hier voor: bonte vliegenvanger, watersnip, houtsnip, witgatje, buizerd, sperwer, enz...

In de volgende jaren hopen wij hier een rijke dokumentatie samen te krijgen over dit aan natuurschoon zo rijkelijk bedeed gebied. Nog veel werk wacht hier op uitvoering...



Roofvogels

door H. WILLE.

Buiten omslag

I Wespendif - *Pernis Apivorus* (Copyright P. Van Groenendael).

Deze kop is een symbool en een aanklacht tegen de verouderde Belgische Wetgeving, die nu nog deze soort als vogelvrij verklaarde behandelt, die met alle middelen en te allen tijde mag verdelgd worden, eenvoudig omdat onze Wetgever steeds in de waan verkeert dat ook Wespenbuizers op een rij met de andere dagprooivogels dienen geklasseerd te worden: namelijk als „vernielers van jachtwild”.

De werkelijkheid is totaal anders en weinige Belgische vogels maken zich zo verdienstelijk als de Wespenbuizerd, die zo goed als uitsluitend wespennesten opzoekt, ze uitgraaft en het broedsel verorbert. Bekijk de zwak gekromde snavel, ongeschikt om gevleesde prooien te verscheuren, alsook de veren op de kop, zeer kort en zelfs schubvormig ontwikkeld, die het soms diepe graafwerk in de grond mogelijk maken.

Wegens een oppervlakkige gelijkenis met de gewone buizerd schieten 99 % van onze jachtwachters nog steeds deze soort; ondertussen verminderen steeds onze wespenuizers en vermeerderd vanzelfsprekend de wespenuplaag.

Waar zijn bij ons de penneridders, die in naam van de openbare opinie zich bekommeren om het lot van een zo onrechtvaardig behandelde diersoort ?

* * *

II. 1-5. Fotoreportage over een gelukt broedgeval van de Wespenbuizerd in de Ardennen. (Foto's 2-3-4-5 Copyright G. Van Groenendael en 1 W. Suetens.)

Deze foto's zijn wesprenkend genoeg om de uitzonderlijke rol van de wespenuizerd als gespecialiseerd wespenuverdelger toe te lichten... alsook de dringende noodzaak van een werkelijke efficiënte bescherming van deze bedreigde vogelsoort.

Het was in de Maasvallei dat een koppel wespenuizers in 1963 zijn zelf gebouwd, vrij los met groene bladertwijgen getooid nest had opgebouwd in een statige eik. Meestal zijn er twee eieren, doch hier groeide er slechts een jong op, na een langdurige broed- en voederperiode (de langste van alle Belgische broedvogels: beginnend rond 10 juni en meestal niet eindigend vóór 15 oogst, zoals in dit geval). Niettegenstaande dit zo moeizame groeiproces loopt dit jong hier in België veel kans nooit zelf tot voortplanting te kunnen overgaan, dit wegens de vernielzucht van geweerdgers, meestal jachtbewakers en vooral wegens de onwetendheid en de daaruit voortspuitende onverschilligheid van onze publieke opinie.

Velen beweren dat het te moeilijk is een buizerd te herkennen uit een wespenuizerd om vooral deze laatste niet per vergissing als eerstgenoemde (die echter ook onze volle bescherming verdient) uit de weg te ruimen. Bekijk echter aandachtig foto's 2 en 3: de buizerd bezit nooit de zo duidelijk gebandeerde staart die onze wespenuizerd goed kenmerkt... bovendien is de kop van de wespenuizerd heel wat kleiner en „goedmoediger” als die van de buizerd: zie vooral de „duifachtige” uitdrukking van deze kop op foto 3. Hier komen ook de overige kenmerken best tot uiting: de mooi gestreepte buik, en de „kipachtige” graafpoten die totaal verschillen van de grijppoten

van onze andere dagprooivogels, met meestal scherp gekromde nagels... die hier bijna plat zijn en best geschikt voor het grondgraafwerk.

Mochten de vele wespenraten op het nest U nog niet hebben overtuigd, dan moet deze prooiorgave van moeder aan telg U toch tot nadenken stemmen. Of is het geen wesp die hier wordt overgereikt (foto 4).

Het jong bezit zoals alle roofvogels in het begin een wit donspak, dat met het opgroeien verdwijnt zoals duidelijk opvalt bij het bijna vliegvlugge jong op foto 1. Ook wanneer het jong op het punt staat het nest te verlaten, worden er nog groene bladertwijgen aangebracht (foto 1).

Foto 5: Nog een voedselorgave die boekdelen spreekt. Hier houdt de moeder het stuk wespenraat even in de snavel om het vervolgens beter te kunnen bewerken. Het jong kijkt zeer aandachtig en geïnteresseerd toe.

Foto 1: Naast de reeds aangestipte bijzonderheden moeten wij hier vooral de kop- en snavel-silhouette aandachtig bekijken bij het rechtopstaande wijfje. Met kleuren zou bovendien het prachtige heldergele oog helemaal tot zijn recht komen. Hoe kan een werkelijk zorgvuldig waarnemer dit dier nog ooit voor de gewone buizerd verslijten?

Voor jachtbewakers die ten onrechte toch menen dat de buizerd een schadelijke roofvogel is, tenslotte dit: de „buiszards" die U in volle zomer tussen het met veel onderhout versierde loofbos ziet wegvliegen, zijn beslist geen buiszards maar wespenbuiszards... Idem voor de in grote groepen doortrekkende „grote roofvogels" einde mei of begin september...

Wanneer onze Wetgeving de bescherming van de Wespenbuiszard zal voorzien, dan zal het even noodzakelijk zijn, wil men deze nieuwe wetgeving geen dode letter laten blijven, dat werkelijk bevoegde controleurs („vogelwachters" b.vb. zoals in Nederland), de toepassing van deze nieuwe wet op het terrein zelf kunnen nagaan.

Zulks geldt trouwens evenzeer voor alle andere beschermde diersoorten in ons land...

* * *

III. 6-9. Broedgeval van de Bruine Kuikendief - *Circus Aeruginosus* (Copyright G. Van Groenendaal, foto's 6-7-8; Ch. Focroulle, 9).

In het uitgestrekte rietveld bouwt de bruine kuikendief op een moeilijk toegankelijke plaats zijn nest op een met dode rietstengels bedekte moerasbodem. Het wijfje met witte kop verzorgt haar jongen en gaat zelfs dan nog voort het nest met allerlei plantaardige „versierselen" op te tooien (zie foto 6). Maar ook het zeer mooi gekleurde mannetje (blauwachtige vleugels en staart) zal haar hierbij behulpzaam zijn (foto 8), waardoor deze soort zich onderscheidt van de andere 2 in ons land broedende kuikendieven, waarbij de rol van het mannetje zeer onopvallend is bij de jongenverzorging...

Bij gevaar weet het jong van de bruine kuikendief zich uitstekend te verdedigen... met hijgende gesperde snavel en half geopende vleugels tracht het eerst zijn vijand schrik aan te jagen. Helpt zulks niet en komt de tegenstander te nabij (hier was het even voordien een „ringende" ornitholoog) dan werpt het jong zich achterwaarts op de rug en weet met zijn als dolken bewapende tenen op de verraderlijkste wijze zijn belager pijnlijk te treffen.

Bemerkt ook bij dit bijna vliegvlug jong de op het vrouwelijk verenkleeft lijkende verdertooi: ook hier een witte kop op het bruingekleurde lichaam (foto 9).

Ook de bruine kuikendief, gezondheidsagent bij uitstek van het moeras, verdwijnt in België op onrustbarende wijze... ook vele vogelfotografen werkten zulks bij deze zeer schuwe soort in de hand, bij gebrek aan voorzorgen... laten wij onze allerlaatste koppels volstrekt met rust... ook in de moerassen die nog geen natuurreservaat zijn geworden...

* * *

IV. 10. Vale Gier - *Gyps fulvus* (Copyright W. Suetens).

Broedvogel in de Pyreneeën, waar het nest in een rotsnis wordt aangelegd. Deze opruimer van de in het wilde landschap rottende dierenkrengen vervult een rol van gezondheidspolitie bij dit werk. Kop en hals van de gier zijn slechts met weinig dons bevederd, hetgeen een zeer doelmatige aanpassing is bij het bewerken van omvangrijke en bloederige lichaamsdelen van soms grote dieren (in Andalusië b.vb. de talrijke in het wild rondwalende koeien en paarden).

De vale gier kan hierdoor wel een enigszins on-sympathiek uiterlijk vertonen, doch zulks is in dit geval slechts schijn: de harde werkelijkheid is dat dergelijke vogelsoorten noodzakelijk zijn om gezondheidsredenen (ook voor de mens).

* * *

11. Draaials - *Jynx torquilla* (Copyright M. Verbruggen).

Deze zeldzame holbewoner voedt zijn jongen met miereneieren. Komt soms in nestkasten voor.

12. Kuifmees - *Parus Cristatus* (Copyright P. Didier).

De *kuifmees* blijft steeds de moeilijkste in onze nestkastjes aan te trekken broedvogel. (Zie verslag over de nestkastjes-operatie, blz. 20.) Deze in het naaldhout levende insektenetende holtebroedvogel met zeer gespecialiseerd voedselregime verdient nochtans onze grootste zorg, want onze naaldhoutbossen worden ook *te* zorgvuldig onderhouden, met als gevolg het verdwijnen van de nestgelegenhedenbiedende oude bomen en stronken... Ook de te grote aangroei van banalere vogelsoorten doet de kuifmees in aantal afnemen.

13. Winterkoning - *Troglodytes Tr.* (Copyright P. Didier).

De *winterkoning* ontpopte zich op verscheidene plaatsen als een trouw bewoner van onze nestkastjes, hetgeen zeer verheugend is, want ook deze soort is een uitstekende insekteneter, die zijn rol ook 's winters blijft uitoefenen bij ons, dus op het ogenblik dat de insektenpopulaties wellicht het meest kwetsbaar zijn... Hierin schieten b.vb. onze wegtrekkende zomergasten tekort (gekraagde roodstaart b.vb.), maar ook sommige onzer wintergasten (kool- en pimpelmees die zich 's winters te gemakkelijk door ander voedsel laten verleiden — hierin spelen onze overigens zeer „sympathieke” voedertafels een eerder ongunstige rol !): alles wat blinkt is geen goud...

Het Belgisch Ringwerk

door R.F. VERHEYEN.

* Foto's 75-84

Het merken van vogels met metalen ringen laat de ornitholoog toe de verplaatsingen, de afstand, de snelheid van trek, de mortaliteit, de ouderdom, de gedragingen en de populatiedynamiek van een welbepaalde vogelsoort over haar geheel verspreidingsgebied te bestuderen.

Het was de Heer Prof. Christian MORTENSEN die in 1899 voor het eerst op het idee kwam vogels met een ring te merken: hij paste deze methode op grote schaal toe op eenden gevangen in Deense eendenkooien en op jonge in het nest zittende ooievaars. Sindsdien werd deze methode door vele onderzoekers overgenomen zodat op het ogenblik in Europa bijna elk land beschikt over 1 of meerdere ringcentralen.

In 1926 organiseerde het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (toen het Natuurhistorisch Museum) onder de leiding van Ch. DUPONT een ringdienst. Aanvankelijk werden door een gering aantal medewerkers slechts enkele honderden Belgische vogels gemerkt. Dit aantal nam in de loop der jaren geleidelijk toe zodat op het ogenblik in ons land door een 300-tal bevoegde medewerkers veldornithologen jaarlijks bijna 200.000 vogels, verspreid over ongeveer 180 soorten, geringd worden. In verhouding tot dit zeer groot aantal geringde vogels is het aantal hervangstmeldingen eerder klein: inderdaad, jaarlijks worden door de dienst van de Ringcentrale bij benadering 10.000 hervangsten behandeld. Verder verschilt het percentage hervangsten van geringde vogels sterk van soort tot soort: voor de sperwer bedraagt het ongeveer 30 %, voor de wilde eend 25 % en voor de drie zwaluwsoorten slechts 0,1 %.

Ter illustratie van deze korte bijdrage geef ik hier enkele interessante hervangsten die onlangs aan onze ringcentrale medegedeeld werden.

Dendrocopus major, Grote bonte specht

6 C 6869 — pullus; Rumbek (W.-Vl.), 17.6.1961 (Vogeltrekstation De Blankaart) — dood gevonden; Contin (Nord) Frankrijk (50° 17 N, 3° 10 E.), 2.11.1963; 70 km Z. (C.R.M.M.O. Paris).

Alauda arvensis, Veldleeuwerik

35 B 3356 — volgroeid; Retie (Antw.), 16.10.1960 (Vogeltrekstation Noorderkempen) — gestorven (ziek of gewond gevonden); bij Lev-Tolstoj (Kalouga) U.R.S.S. (ca. 53° 12 N, 39° 25 E), 17.5.1962; 2.340 km O.N.O. (Ringing Centre „Moskwa”).

Sylvia curruca, Braamsluiper

3 A 34736 — juvenilis (in rui); Tongeren (Limb.), 15.8.1963 (Nelissen R.) — geschoten; 15 km ten westen van Alexandria U.A.R. (31° 12 N, 29° 54 E.), 4.10.63; ca. 3.000 km Z.Z.O. (Alexandria Commercial C° Pantelidid E.T.).

Aangezien het percentage van geringde vogels in de regel zeer klein is verzoeken we de lezers dringend elke vondst of vangst van een geringde vogel aan het Kon. Bel. Inst. voor Natuurwetenschappen, Vautierstraat 31, Brussel 4, te willen mededelen, om also daadwerkelijk mede te helpen aan ons wetenschappelijk onderzoek.

* * *

30-34: Reservaat de Snekensvijver (Copyright Ch. Focroulle en J. Cuypers: 33): het Reservaat de Snekensvijver betovert hoe langer hoe meer de natuurvrienden. Foto 30 geeft op prachtige wijze al de bekoring weer die van dit Kempisch moeras uitstraalt.

31: Zeer bevallig familie-toneeltje: een der tienduizenden kapmeeuwen die het Reservaat bewonen.

32-34: De eerste gruttos zijn op de Snekensvijver teruggekeerd, sinds de vandalenstreken die 5-6 jaar geleden werden bedreven.

33: Het Reservaat „De Heide”, prachtige omlijsting die de Snekensvijver omzoomt, blijft steeds een der mooiste natuurlandschappen van gans de Kempen. Zelfs in het hartje van de winter zet de Konservator zonder versagen zijn geduldig onderzoek voort.

35-38: Reservaat van Genk (Copyright G. Minders): de kunstenaar Minders heeft een reeks van 16 foto's verwezenlijkt die gewijd zijn aan het Reservaat van Genk. Wij geven hier, met zijn toestemming, 4 dokumenten weer die een beeld geven van de uitzonderlijke pracht van dit estetisch en wetenschappelijk landschap. De personen die deze dokumenten zouden willen verkrijgen, kunnen telefonisch de studio's Minders te Genk kontakteren: telefoon 011.52255.

De Heer Kekenbosch schreef een artikel over de spinnen van het Reservaat van Genk. Tussen verschillende soorten trekt vooral de wolfspin de aandacht. Bovenaan een wijfje en haar cocon, waarin zich de eitjes bevinden die weldra zullen uitkomen; onderaan een wijfje van voren gezien.

41-43: Dr. G. Peleman heeft een groot aantal insecten gefotografeerd in enkele onder bescherming staande landschappen.

44-45: Het Reservaat van Harchies (Copyright Paternostre-M. Verbruggen).

Het landschap van Harchies dat ontstond tengevolge van mijnverzakkingen, is een midden dat voortdurend verandert; hier weiden die geleidelijk door het water worden verzwoegen, en in moeras worden omgezet. Landschap met grote waarde, precies wegens de verscheidenheid der biotopen die men hier aantreft. Het is een der voornaamste broedplaatsen van de fuut (*podiceps cristatus*) in België.

Hier een prachtig dokument: rechts het wijfje, nog boven op haar drijvend nest met een jong op de rug, dat zich naar het mannetje uittrekt om de kleine prooi in ontvangst te nemen, die deze laatste wil overreiken.

46-48: Ganzen (Copyright Pierre Didier 46-47 en P. Van Groenendael 48).

De streek van de Beneden-Schelde herbergt duizenden ganzen tijdens de winter. Het zijn in hoofdzaak kolganzen (*anser albifrons*).

Het Reservaat van Damme is een zeer belangrijke overwinteringsplaats. Buiten de kolganzen komen er ook heel wat kleine rietganzen pleisteren (*anser brachyrhynchus*). Dokument 48 laat ons toe in de vlucht 2 kolganzen en brandganzen (*branta leucopsis*) te onderscheiden.

49-50-52-53-54: MEETKERKE-ZWIN (Copyright P. Didier).

49: Een blauwe reiger in de vlucht (*ardea cinerea*): het Reservaat van Meetkerke herbergt tijdens de broedperiode talrijke blauwe reigers.

50: Twee kuikentjes van het Visdiefje (*sterna hirundo*) en 1 ei. Dank zij een reeks belangrijke werken van aanleg is het visdiefje zich in aantal komen vestigen op de kunstmatige eilandjes die in het hartje van het Zwin-reservaat gelegen zijn. Deze broedkolonie is de enige in België.

52: Talrijke wulpen (*numenius arquata*) zoeken in het Zwin tijdens het hoog getij hun toevlucht.

53: De grote waterplassen die in het Zwin werden gegraven bij de verhoging van de dijken trekken talrijke soorten eendachtigen aan. Aldus deze brilduikers (*bucephala clangula*). Het mannetje rechts is een jonge vogel.

54: Sinds enkele jaren zien de bezoekers van het Zwin-Reservaat dikwijls grote vluchten grauwe ganzen (*anser anser*). Een uitgebreide proef om deze soort opnieuw in te voeren lukte totaal: 180 grauwe ganzen overvliegen de streek in volmaakte vrijheid.

Pierre Didier lukte deze mooie foto grauwe ganzen in groep op de met sneeuw bedekte terreinen van het vroegere vliegveld.

51: Het Reservaat van HOFSTADE (Copyright Pierre Didier).

Tijdens de winter 1962-63 van sinistere nagedachtenis heeft het Reservaat van Hofstade duizenden eenden geherbergd. Dokument 51 geeft een beeld van deze belangrijke concentraties. Het is vooral tijdens de perioden van strenge vorst dat men zich een idee kan vormen van het nut der waterwild-reservaten.

Het aantal vuren (podiceps cristatus): zie foto 45, was aanzienlijk geslonken na deze ruwe winterperiode.

55-56: NIEUWPOORT (Copyright Pierre Didier).

De vreselijke winter 1962-63 heeft rampzalige gevolgen gehad. De vogels zijn omgekomen in groot aantal. Voor de eerste maal tijdens het jachtseizoen hebben wij een soort Europese solidariteit tot stand zien komen, die heeft toegelaten definitief of tijdelijk sommige jachtmethodes te laten schorsen.

Niets is volmaakt in deze wereld, doch niettegenstaande alles werd er een belangrijke stap gezet. Op vele plaatsen verzamelden zich de uitgeputte vogels op de laatste open plekken water, ofwel in de doelmatig beheerde reservaten: behulpzame handen hebben tienduizenden uitgehonderde vogels kunnen redden van de hongerdood. Vooral aan de sluizen van Nieuwpoort gaven de massa's meerkoeten en eenden de gelegenheid een groots opgevatte reddingsoperatie te ondernemen, onder leiding van Paul Houwen. Al onze erkentelijkheid gaat naar de sluiswachters, naar de leden van de Gemeenteraad, naar de scholen en naar de honderden personen die hebben medegewerkt aan deze reddingsoperatie.

55: Verderop in het IJzer-kanaal vormden de grote zaagbekken, mannetjes en wijfjes (mergus merganser), vergezeld van enkele meerkoeten, ellendig uitzierende groepjes.

57-58-59: Overwinteraars (Copyright Pierre Didier): tijdens de strenge winters verlaten er heel wat vogels ons land, terwijl andere, verjaagd uit de noordelijker gelegen streken alhier tijdelijk een verblijf komen opzoeken. Aldus de sneeuwgorz (plectrophenax nivalis), de keep (fringilla montifringilla), de veldleeuwerik (alauda arvensis), enz..., die weerstand blijven bieden, niettegenstaande overvloedige sneeuwval, en die hier en daar aan enkele magere grassprietten gaan plukken in de hoop hier enkele zeldzame zaadjes te verzamelen.

60-62: De BLANKAERT (Copyright G. Rommelaere en M. Verbruggen: 62).

60-61: Twee mooie foto's van de visvijver van de Blankaert, met sneeuw en ijsel bedekt. Herinneren wij eraan dat de eendekooi van de Blankaert totaal werd hersteld, uitsluitend om aan een wetenschappelijk doel te beantwoorden.

62: Het wouwaapje (Ixobrychus minutus) dat regelmatig in de Blankaert zijn nest maakt. Ziehier een jong wouwaapje dat een wandeling maakt in het riet.

63-64: De kunst van het mimetisme (Copyright Pierre Didier).

De dieren zijn meesters in de kunst zich in de omgeving te verstoppen. Een wijfje slobend (spatula clipeata) vertrouwt, zoals alle eendachtigen, op haar verenkleed, dat in volmaakte harmonie is met de natuurlijke omgeving. Bemerkt de „lepelvormige" snavel, met op de randen ontelbare hoornachtige plaatjes, die de micro-organismen, waarmee zich deze vogel voedt, vast weten te houden.

Een jonge haas met neergeslagen oren, maar met een loerend oog, heeft zich in het gras neergevlid, erop vertrouwend aldus aan de aandacht van eventuele vijanden te ontsnappen. Gelukkig voor hem is het een grote dierenvriend die hem heeft kunnen verrassen!

65-69: ARDEENSE FAUNA (Copyright Pierre Didier).

65: De Corsikaanse moeflon (ovis musimon) werd ingevoerd in talrijke Europese jachten. Onlangs werd hij ook in sommige wouden van onze Ardennen losgelaten en schijnt er zich, mits sommige beschermingsmaatregelen, te kunnen handhaven: getuige hiervan deze prachtige bok (Copyright Mevr. P. Didier).

66: Een groep rossige dieren dwaalt door de onderbegroeiing. Het everzwijn (sus scrofa) gaat sterk achteruit in onze Ardeense wouden. Men kan veronderstellen dat

deze dieren meer en meer de met naaldhout beplante bossen vluchten, die geleidelijk onze loofbossen of beboste valleien vervangen, waar ze hun voedsel opzochten.

Daar ze beroofd zijn van hun gewone voedselplaatsen gaan de everzwijnen meer en meer de landbouwgronden omwoelen en veroorzaken daar soms aanzienlijke schade. Ware het niet beter geweest de beste voedselplaatsen te bewaren om aldus veel beter het everzwijn in het bos te kunnen houden en bijgevolg de schade aan de velden te beperken?

67-68: Onder de leiding van een hert troept een groep hinden samen in een open plek in het bos. Jongen volgen nog hun moeder.

69: In het begin van de herfst brult een machtig hert. Deze diepe en zware roep weerklinkt doorheen het woud (*cervus elaphus* 69).

Twee horden onder deze luidruchtige en despotische leiding werden rond dezelfde tijd gefotografeerd. Bemerk in het midden van het dokument 68 een jong mannetje („daguet”), bij dewelke het eerste gewei verschijnt („dagues”). En uiterst rechts van het dokument 67 staat een licht-gevekt hertenkalf dat nog in gezelschap van zijn moeder verblijft.

70: Een woelmuis plukt aan een grashalm (Copyright Pierre Didier).

71-74: Het Reservaat van Tintange strekt zich uit over verschillende gemeenten (dokument 73); samengesteld uit belangrijke boscomplexen, doorkruist door de Molscht-beek, en gelegen langs de Sure-rivier geeft dit natuurgebied verblijf aan talrijke roofvogels, doch eveneens aan interessante zoogdieren. Ziehier, gefotografeerd door de Heer Orts, een das die werd verrast bij het verlaten van zijn hol (meles meles).

71-72: en een hermelijn... in haar zomerkleed (74 copyright Orts).

75-84: Ringwerk (Copyright Pierre Didier-P. Houwen-G. Franeau).

75-76: Twee vangmethodes die hier gelukkig worden toegepast met een wetenschappelijk doel: een koperwiek (*turdus musicus*) is tussen de mazen verstrengeld geraakt.

77-80: Hoe men een ring bevestigt bij een sijsje (*carduelis spinus*).

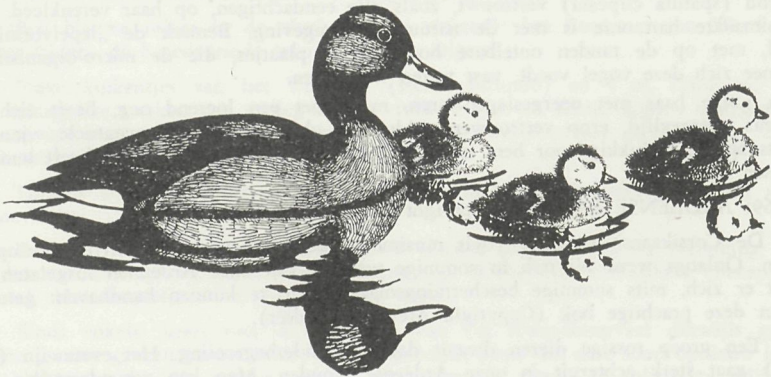
81: Een graspieper (*anthus pratensis*).

82: Een oeverzwaluw (*riparia riparia*).

83: een jonge merel (*turdus merula*).

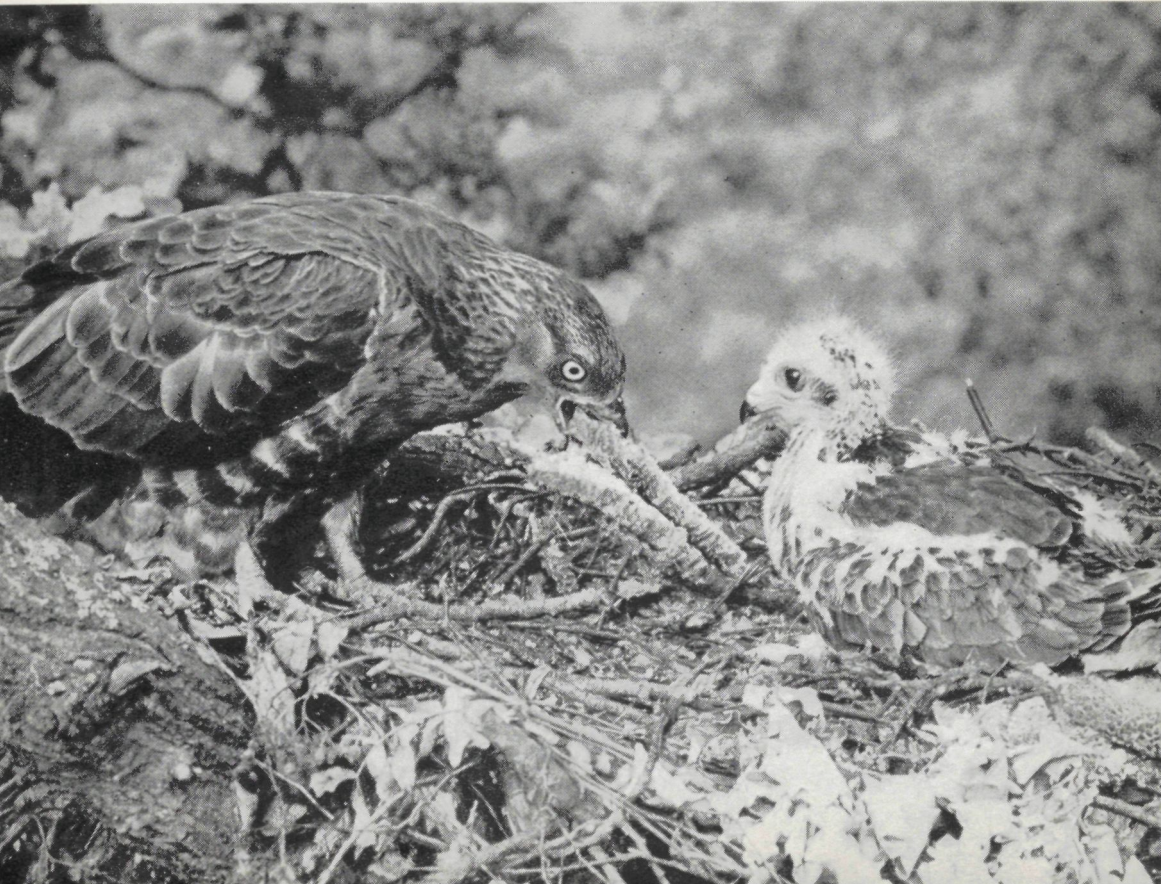
84: een kapmeeuw (*larus ridibundus*).

85: De Hoge Venen: Het natuurreservaat van de Hoge Venen is een merkwaardig natuurgebied, waar het Ministerie van Landbouw, trouwens met sukses, het essentiële tracht te behouden. Hopen wij dat deze aktie zonder verzwakking zal voortgezet worden en dat het aldus opgerichte Reservaat het voorwerp zal uitmaken van passende beheersmaatregelen (Copyright P. Didier).





















14 — *Epipactis palustris*

(Copyright G. Peleman)



15 — *Herminium monorchis*

(Copyright G. Peleman)



16 — *Ophris insectifera*

(Copyright G. Peleman)



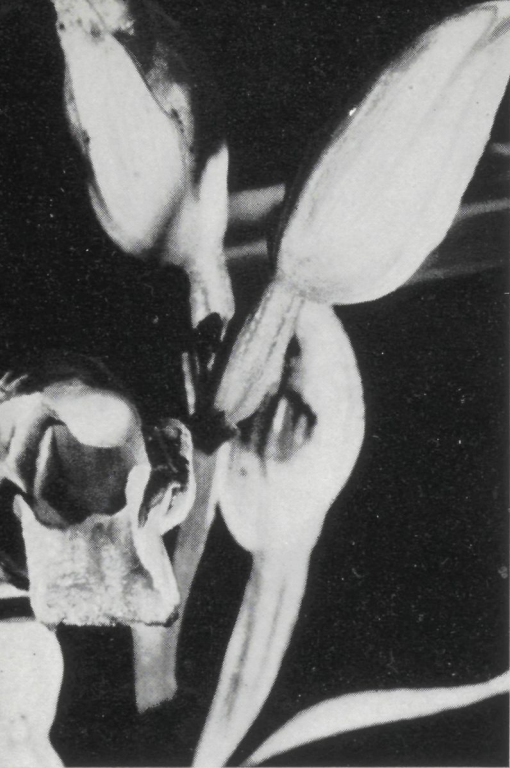
17 — *Ophris apifera*

(Copyright G. Peleman)

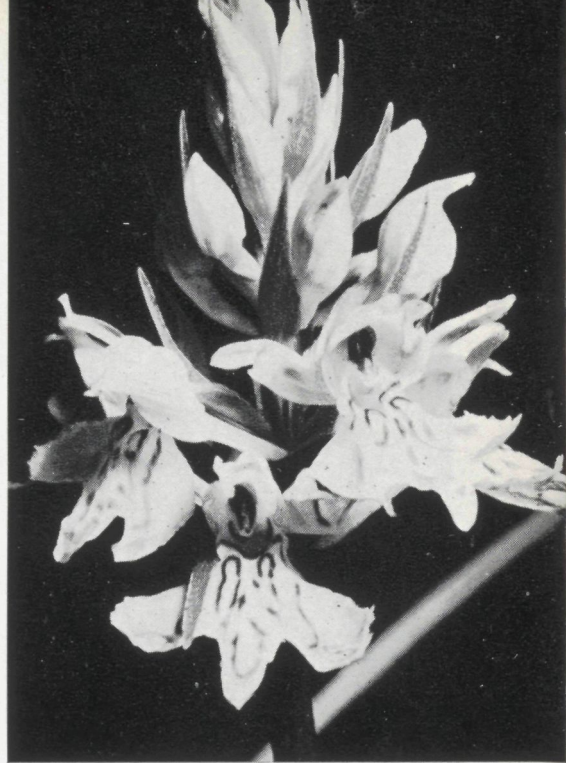


18 — *Epipactis palustris*

(Copyright G. Peleman)



19 — *Cephalanthera Damasonium*

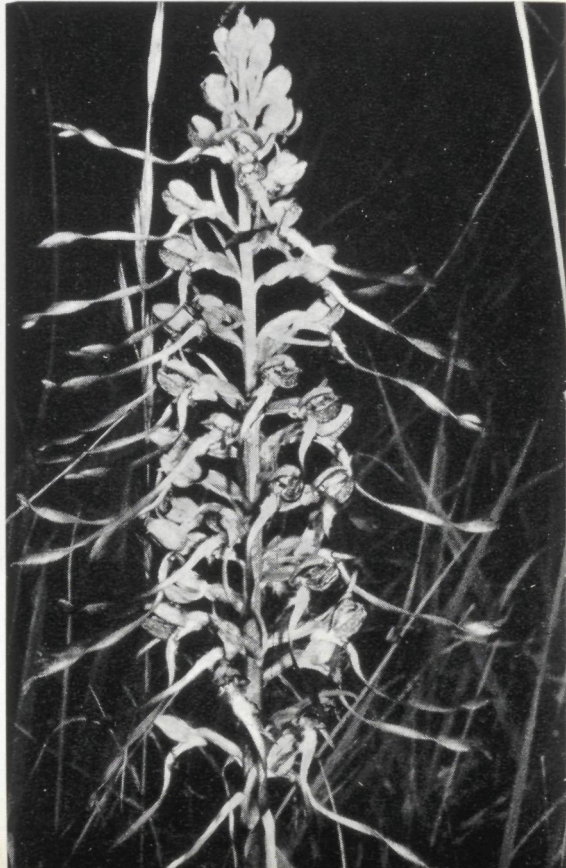


20 — *Dactylorhiza maculata*

(Copyright G. Peleman)

21 — *Herminium monorchis*

22 — *Himantoglossum hircinum*





23 — *Platanthera viridis*



24 — *Platanthera viridis*

(Copyright G. Peleman)

25 — *Listera ovata*

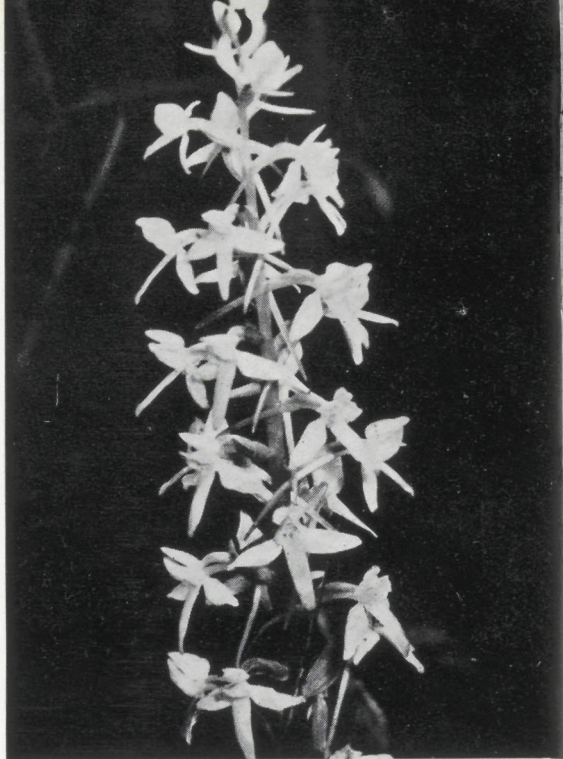


26 — *Goodyera repens*





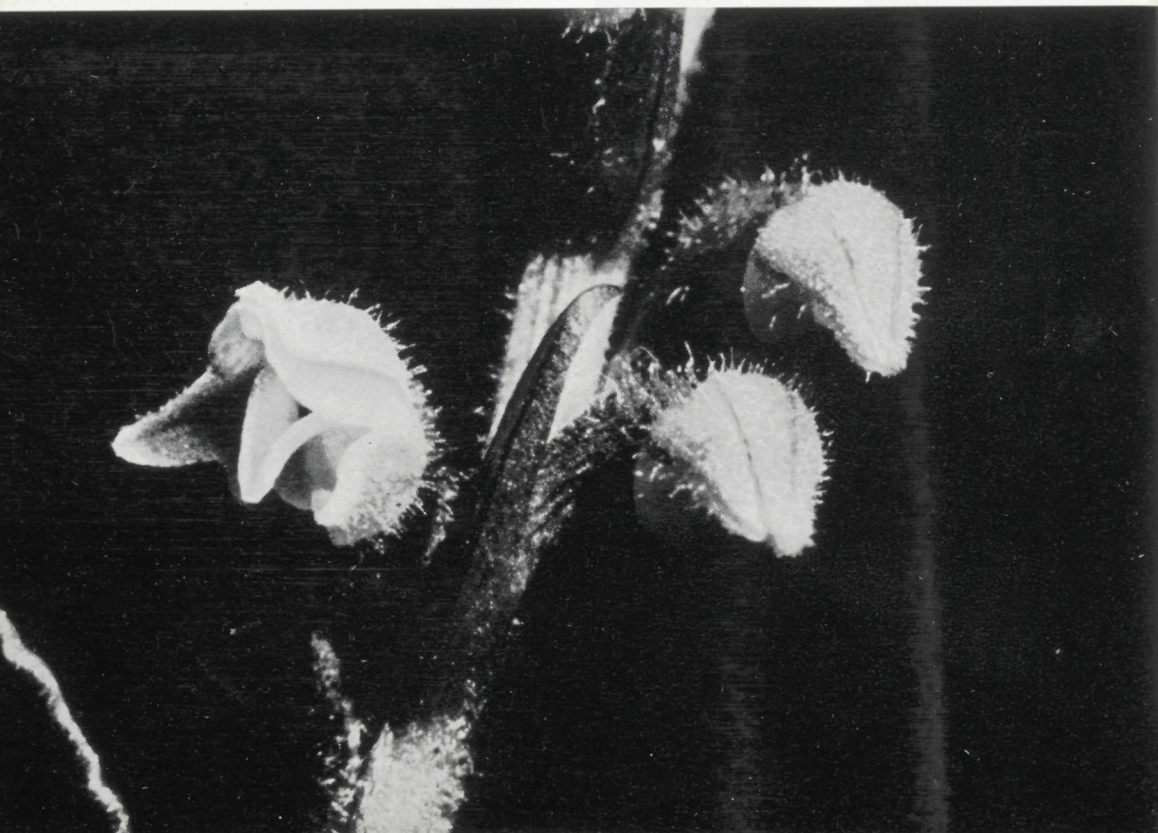
27 — *Epipactis latifolia*



28 — *Platanthera bifolia*

(Copyright G. Peleman)

29 — *Goodyera repens*











33 — „De Heide”

(Copyright Jos Cuypers)

34 — *Limosa limosa*

(Copyright Ch. Focroulle)









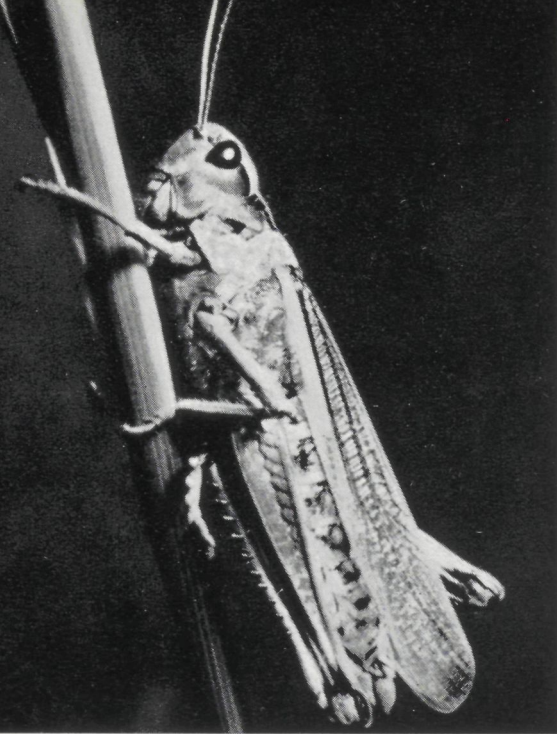




39-40 — Wolfspin — Araignée-Loup

(Copyright R. Goldstein)



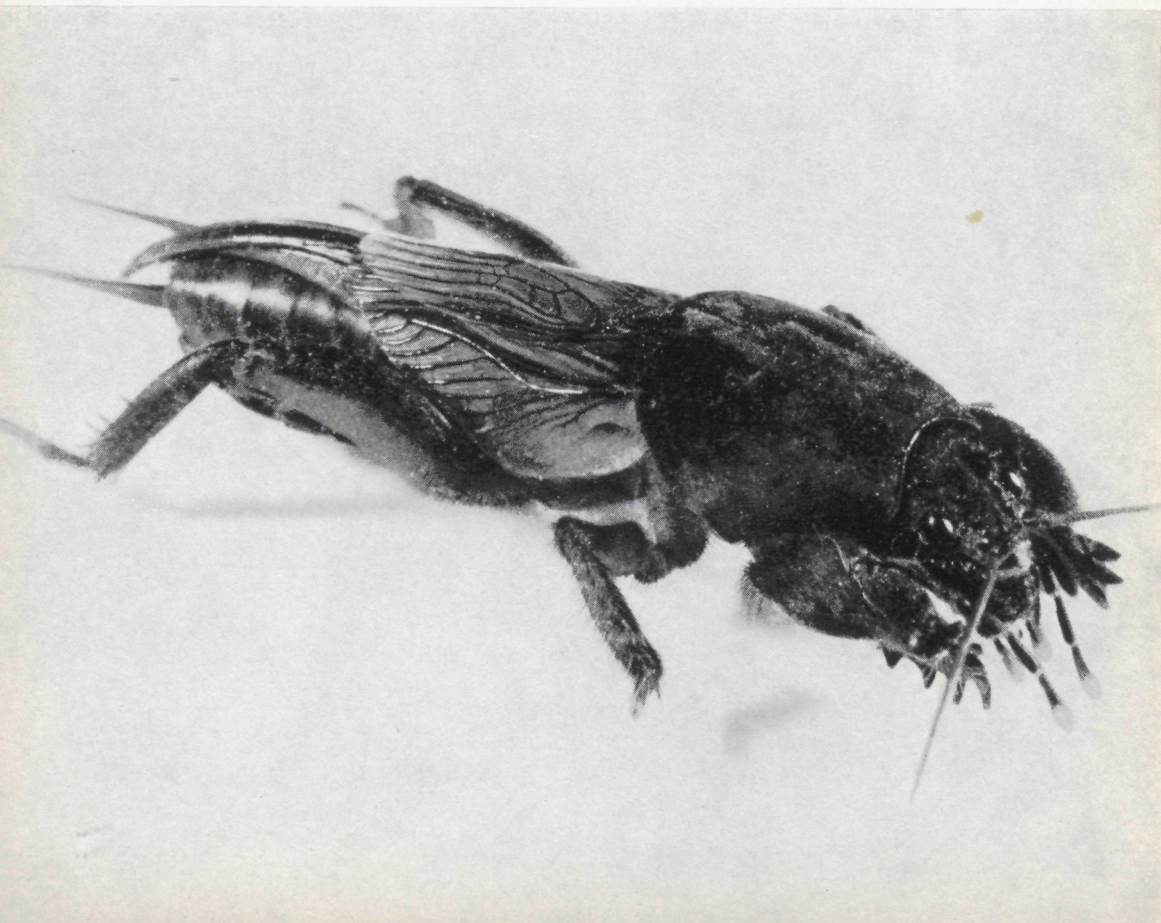


41 — *Stenobothrus lineatus*



42 — *Carabus...*

(Copyright G. Peleman)
43 — *Gryllotalpa vulgaris*









46-47 — *Anser albifrons*

(Copyright P. Didier)









50 — *Sterna hirundo*
51 — „Hofstade”

(Copyright P. Didier)







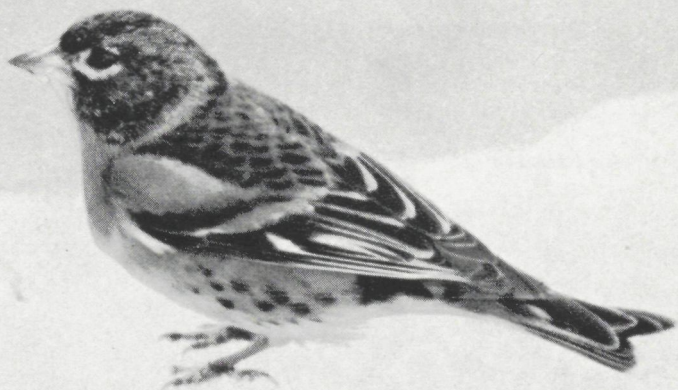


55 — *Mergus merganser*

(Copyright P. Didier)

56 — *Fulica atra*







60-61 — „Visvijver-Blankaart”

(Copyright G. Rommelaere)











67

68





69

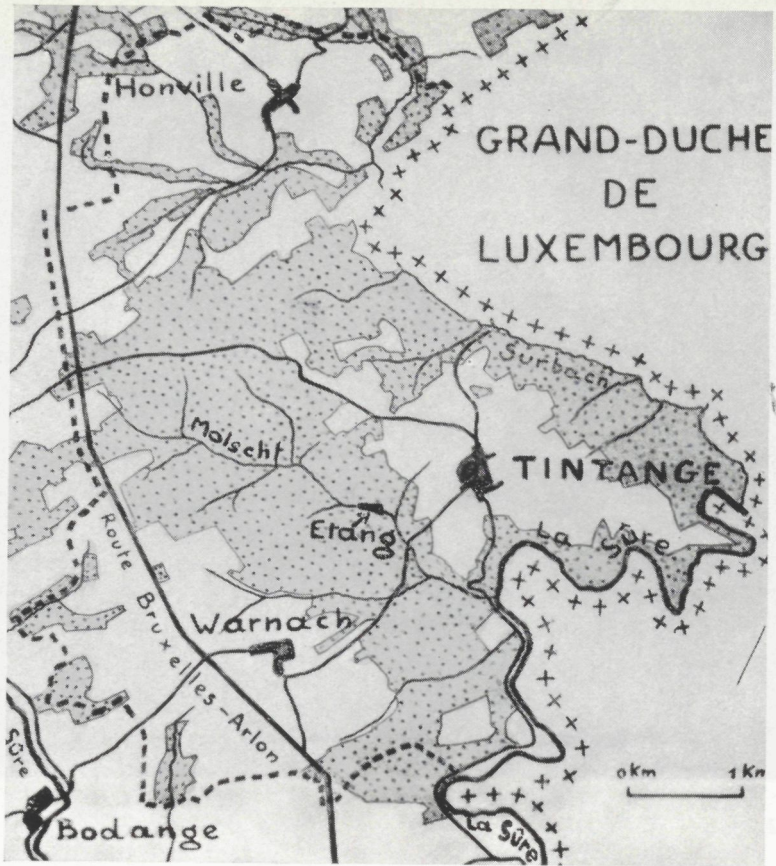
70



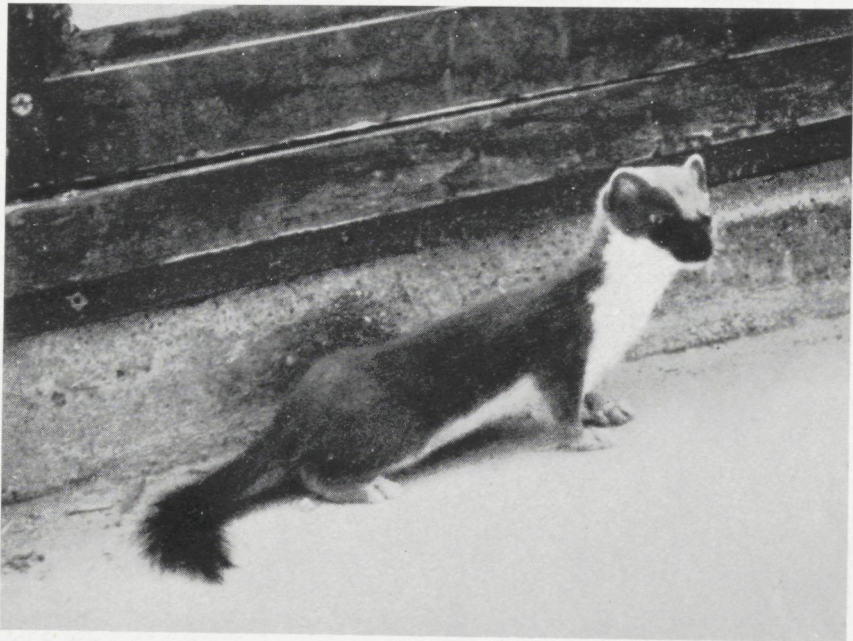


71 72





73



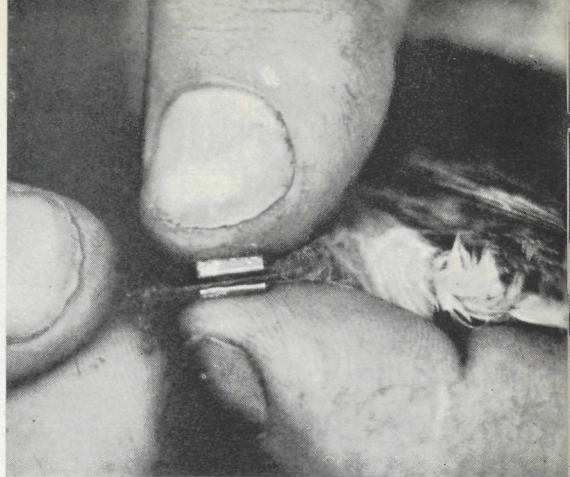
74

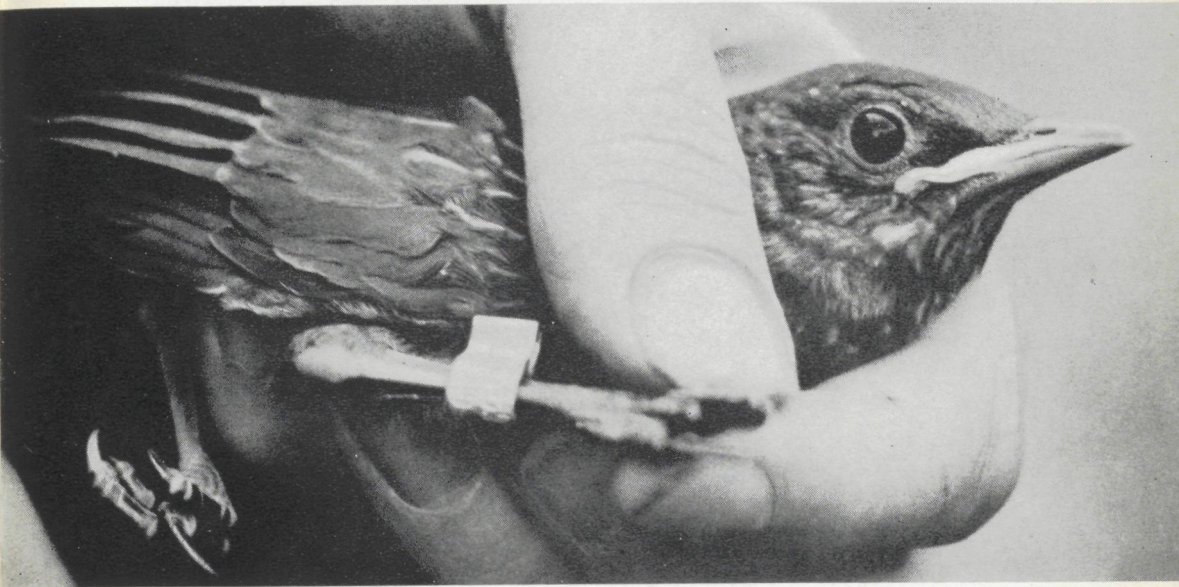
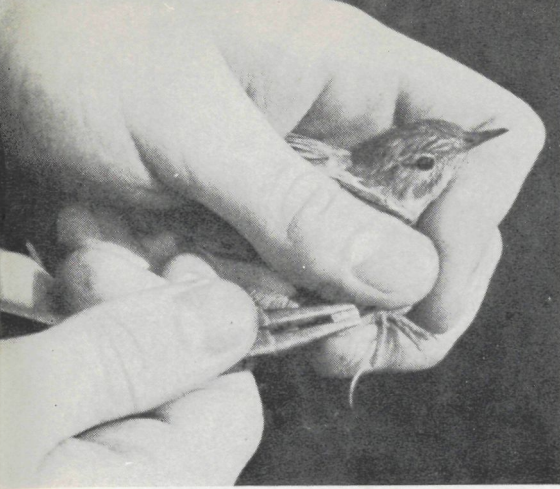


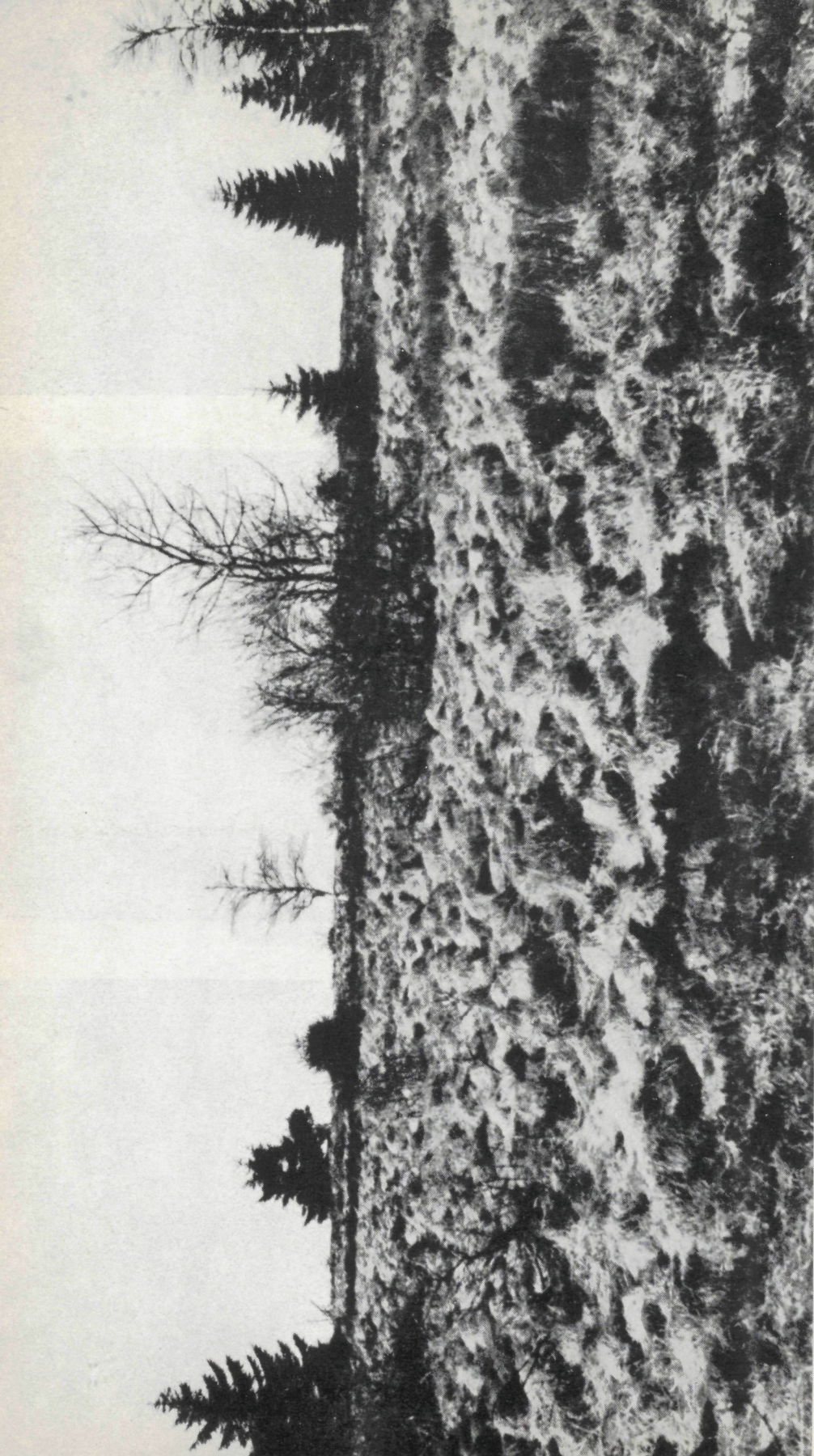
75

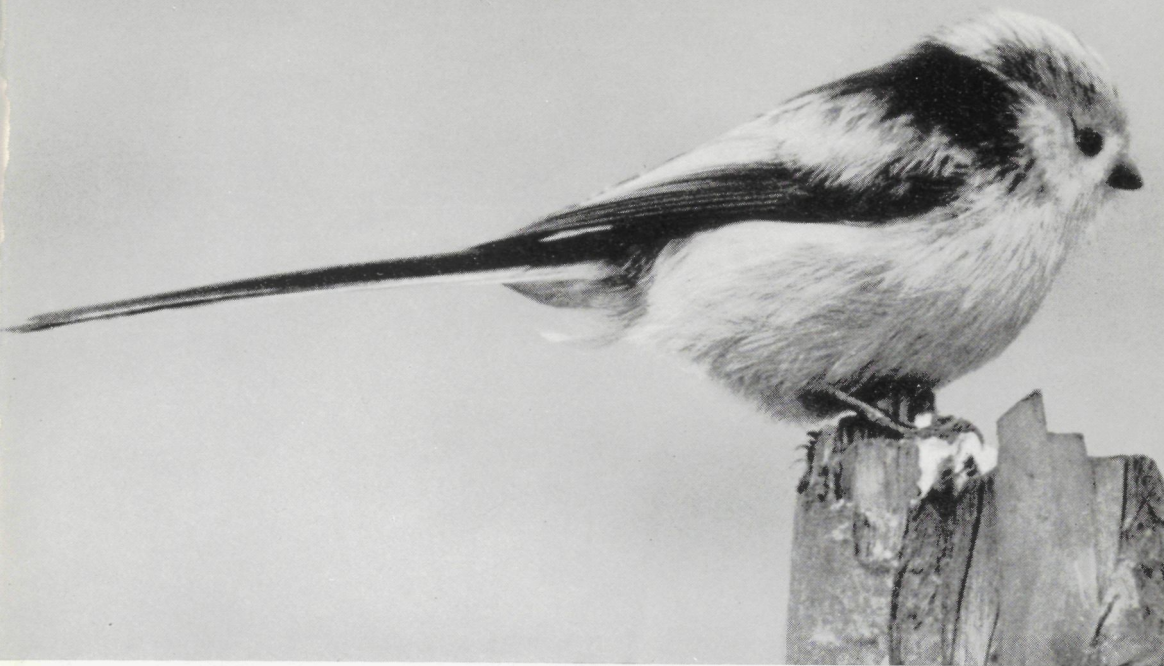
76











(*Aegithalos caudatus*) — Staartmees

(Copyright E.Br. Simeon)

De Redactieraad stelt het op prijs, onze uitgever, de heren Snoeck-Ducaju & Zoon, alsook de personen die hun medewerking verleenden tot het welslagen van dit jaarverslag, te bedanken, en in het bijzonder diegenen welke ons spontaan hun fotografische documenten ter beschikking stelden.

Dit jaarverslag werd gedrukt op de persen
SNOECK-DUCAJU & ZOON te Gent
Oplage: 3600 exemplaren - Gent, april 1964



(*Tyto alba*) — Kerkuil

(Copyright P. Didier)

